

PANNONTÜKÖR

K U L T U R Á L I S F O L Y Ó I R A T

PANNONTUKORI KULTURÁLIS FOLYÓIRAT | 2022 | 3

www.pannontukor.hu

2022 | 3

EGYMONDATOK

SÁNTA MIRIÁM: Március	3
JUHÁSZ TIBOR: Áprilisi egymondatok	6

MŰFORDÍTÁS

JANINA OSEWSKA: levél Cogito úrhoz – az utazóhoz – Cséby Géza fordítása	14
JERZY FRYCKOWSKI: Levél anyámnak a hegyekből – Cséby Géza fordítása	15
WOJCIECH ŻUKROWSKI: A menyegzői torta morzsái – Cséby Géza fordítása	16

SZÉPIRODALOM

DARVASI LÁSZLÓ: A gombaszakértő halála	20
SZIJJ FERENC: Ritka események (A gyerekek szomorúsága, Hol a kulcs?, Bokor, Sakkjáték a szélviharban, Idegen lélek, A teáskanna)	24
SZEGEDI ESZTER: Ipari alpinista; Összetett áramkörök; Szemvidtőfű; Tor	26
SZILÁGYI-NAGY ILDIKÓ: A sírköves	28
ÁFRA JÁNOS: H...	30
MARNO JÁNOS: Imapados; Hallgatózás; Máséne	31
POLLÁGH PÉTER: Afrika trafik; Általános trafik	33
BÁTYI ZOLTÁN: Arany a kukában	35
HAKLIK TAMÁS: Semmi címő	37
NÉMETH ZOLTÁN: Fáraók (Nebré, I. Hudzsafa, Hór-Aha, Hufu, II. Pepi)	39
GYÓRFI KATA: tovább az égen; fölötted az ég; izgatott madarak	41
LÉVAI ALIZ-MÁRIA: Félig nyers; Insomnia; Örök változó	43
SARNYAI BENEDEK MÁTÉ: A pályán halunk ki	44
VISKY ANDRÁS: A végrendelet (regényrész)	46
BALASKÓ ÁKOS: Gingko; Medveállatka; Téridő	49
SZÁLINGER BALÁZS: Krisztus védi a hatalmaskodókat; Messze faja fölött	51

DEBÜT

SERFŐZŐ ANNA: Üvegszilánkok	52
-----------------------------	----

KESZTHELYI SOROK

LÁNGI PÉTER: Egy régi háborúról; Könyvjelzők; Már 35 éve; Mint Petőfi	53
NAGY ANTAL RÓBERT: Körforgás; Belső harc; Circus Maximus	56
RAJNAI ROTTER CSABA: Új élet; Pest felé...	58
MÜLLER RÓBERT: A Phoenix gálya története	62
CSÉBY GÉZA: Üzenet haza – Hét fiatal képzőművész csoportos tárlata a keszthelyi Balatoni Múzeumban	73
SZÁLINGER BALÁZS: "Ami megmaradt, azt az ember őrzi" – Interjú az idén 75 éves Cséby Gézával	78

HELYTÖRTÉNET

BÉRES KATALIN: Egy zalaegerszegi költőnő szociális missziója – Háry Emma az 1930-as, 40-es években	84
--	----

TANULMÁNY, KRITIKA

BOCSIK BALÁZS: „Nem gondoltam volna, hogy megnöhet” – Danyi Zoltán <i>A rózsákról</i> c. kötetéről	90
KOLOZSI ORSOLYA: Nem lapozóknak, hanem olvasóknak – Szvoren Edina <i>Mondatok a csodálkozásról</i> c. kötetéről	93
A. GERGELY ANDRÁS: A magányos holdat hosszan bámuló ember keserősége – Jorge Luis Borges: Tangó. Négy előadás	96
NÁSZTA KATALIN: Reflexiók egy színháztörténeti könyv margójára – Merő Béla <i>Találkozások</i> c. kötetéről	100

TÁRSZEMÉLYEK

PÁNCZÉL PETRA: A tájidegenség sokszínűsége – Gombos Zsófia és Kiss Ágnes Katinka közös kiállítása	106
---	-----

PANNON TÜKÖR-DÍJ 2021

SMID RÓBERTTEL MÓRÉ TÜNDE BESZÉLGETETT	111
--	-----

GÖCSEJI BESTIÁRIUM

JUHÁSZ KRISTÓF: A göcseji kőkrisztus szamara	115
HÍREK	119
SZERZŐINK	122

IMPRESSZUM

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Pék Pál

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Cséby Géza (Keszthely)
Németh János (Zalaegerszeg)

SZERKESZTŐSÉG:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Bence Lajos – munkatárs
Szálínger Balázs – munkatárs
Vörös István – munkatárs

ROVATVEZETŐK:

Juhász Tibor – vers
Bene Zoltán – próza
Izsó Zita – műfordítás
Ayhan Gökhan – debüt
Móré Tünde – kritika
Molnár András – helytörténet
Kostyál László – képzőművészet
Turbuly Lilla – színház
Tóth László – zene

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

ONLINE: www.pannontukor.hu

ONLINE-FŐSZERKESZTŐ: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Kultúráért Alapítvány, és a Petőfi Kulturális Ügynökség támogatásával.

SZERKESZTŐSÉGI CÍM:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.

Tel: 06/92 951-513

E-mail: pannontukor@gmail.com

KIADJA A PANNON ÍRÓK TÁRSASÁGA

Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)

ISSN 2732-0510 (Online)

LAPTERV:

Náspáng Grafika

Nyomdai munkák:

Göcsej Nyomda

8900 Zalaegerszeg,

Bajcsy-Zsilinszky tér 2.

E-mail: info@gocsejnyomda.hu

HERMÁN ALÍZ: Fanni képe 2020

Sánda Miriám

Március

MÁRCIUS 1.

Az jár a fejemben, hogy a tegnapi Bréda Ferenc Irodalmi Körön üldögéltünk az asztalnál, és nem szóltunk semmit egymáshoz – barátok, jó ismerősök. Meredtünk egymásra, telefonra, iszogattuk a vizet, sört, ki mit. Nem tudtunk felszabadultan évszázadni, nagyon lassan megy, rozsdásan. Mintha újra a két évnyi pandémia szellem lebegett volna felettünk. De most másért hallgatunk. Mindannyiunkon nyugtalanság ül. Kimegyünk cigizni a teraszra. Elhúz egy utasszállító repülő a fejünk felett, ijedten kapjuk fel a fejünket. Minden hangra, amely az egekből szól. Pedig nem is minket rakétáznak és nem a mi lakónegyedeink égnek. Arra gondolok most, hogy ott lent délen, ahol a Duna három ágra szakad, Ismail mellett, 17 km-re a román határtól is rakéta csattant. Tudom, hogy minimum 500 km-re van tőlem, de ilyenkor minden távolság beszűkül. Ingerült vagyok és irritált, nincsen reggel étvágyam, pedig enni kellene. Meg még több étel, meg sosincs elég pénzem. Vágyom ki a természetbe, de lehült az idő és minden stagnál. A botanikus kertben viszont már bújnak a virágok.

MÁRCIUS 2.

Elmegyek terápiára. A háborúról beszélek. Egoista-e az ember, ha megpróbálja kizárni a szomszédos országban dúló harcokat? Kétségkívül egyetlen jó megoldásnak azt tartom, ha célzottan olvasok híreket, és megpróbálom lenémítani az össze hírforrást: egyszerűen az agyunk nem tart még ott az evolúcióban, hogy ekkora erejű információdömpinggel megbirkózzon. Egy szlovéniai muszlim haverommal toljuk a mémeket egymásnak, keserű és balkáni humor telepszik az agyunkra.

MÁRCIUS 3.

Kérdőíveket fordítok románról magyarra, úgy fáj a derekam, hogy a szemem szökik ki tőle. Padlizsánkrémet (vinetát!) kavarak, hajdinas zöldséglevest főzök és riszálom a fenekemet a Thy Catafalque-ra, miközben állva dolgozom a mosdótátra fölrakott laptopomon.

MÁRCIUS 4.

Egész nap ingerült és ideges vagyok – bevetek mindent, hogy ne így legyen. Talán épp a magammal való együttérzést felejttem ki a listából. Nagyon szükségem van már a tavaszra, de ennek alig van nyoma ezen a vidéken. Hideg van.

MÁRCIUS 5.

A szívembe belopják magukat az erdős sztyeppék. Ornitológus ismerőssémmel megbeszéltem kiruccanásra gondolok: ha igazán kitavasodik majd

egy-két hónap múlva, ellátogatunk a közeli Szénafüvekre. Kétszer is voltam arrafele, de először a kutyák jöttek nekem, másodjára már autóval közelítettük meg a terepet, de akkor viszont haragos bivalyokkal volt dolgunk. Elkéne egy kis útbaigazítás. Mindenhol túl sok a nyáj, az eszténa, természetvédelmi területek közelében is.

MÁRCIUS 6.

20 km-t járok a Hója erdőben. Vagyis inkább a szélén, félig a mezőn. Fölfedezem magamnak a második felét, ahol még sosem jártam. Juh-és kecskenyájjal futok össze, fogalmam sincs, minek hajtják ki őket ilyen korán. Minden száraz, a fű alig bújik, inkább nem, mint igen. Zajlik a túllegeltetés mindenhol, nincsenek tekintettel az ökoszisztémára. Hol van már a pásztortudás? Ez a nyáj szembejön velem pásztor nélkül. Öt percre rá megjelenik valami szerencsétlen kutya is mögöttük, szerintem a nyáj magától mozgott. Kíváncsi kos megy elől, mellettük még kíváncsibb kecskék. Közelednek felém. Bár nagyon kedvesek, azért tartok tőlük. Pedig megvakarnám az egyikük fejét. Rettenetesen jólesik a napfény, csak úgy szívom magamba. Erdei pacsirtát hallok énekelni. Még mindig nagyon kihalt az erdő, hideg van.

MÁRCIUS 7.

Tíz órát dolgozom a nőnap i összeállításon, amelyben tíz erdélyi magyar női szerző kap helyet. Estére folyik ki a szemem a fejből – szemüvegre lesz itt hamarosan szükség, azt hiszem.

MÁRCIUS 8.

Az orosz katonák szétlőnek egy mariupoli születetet.

MÁRCIUS 9.

Megfőzöm életem legjobban sikerült húslevesét. Este megnézem a Sear Bliss zenekar koncertjét az A38 hajón. Nyilván laptopról. Rég voltam Budapesten. Mától Romániában minden járványügyi korlátozást eltörölnek. Az emberek maszk nélkül tódultak a piacra.

MÁRCIUS 10-15.

Nem tudok mit kezdeni a háborús helyzettel. Lepakcsolom a hírportálokat harminc napra – egyszerűen nem tudok ennyi irgalmatlan információt befogadni, bármennyire is empatikus vagyok. Szignifikánsan javul a helyzet ennek a határnak a meghúzásával. Emiatt sikerül szintetizálnom is magamban egy nagyverset is, amely megpróbál megküzdenni generációm talán legnagyobb tragédiájával.

MÁRCIUS 15-18.

Kedden a Milvus csoport madarászával Buru falu határába megyünk, közel a Torockói-hegységhez, egy kis védett völgybe – szirti sast monitorizálunk. Velünk tart két kutya is: Ördög egy éjfekete vizsla-kopó-labrador keverék, akinek van egy kis fehér melldísz és egy fehér zoknija, illetve meleg, bársonyos füle, valamint Füge, egy idős drótszőrű tacsó, aki ha nem vigyáz az ember, felássa mellette a földet minden irányból. Z.-vel három órát üldögélünk a meglepő szélcsendben, de sajnos nem látunk szirti sast, viszont léprigót hallunk énekelni és egy nagyon élénken rikkantó, piros sapkás zöld küllőt. Később meglesz a nap ritkább vendége is, egy bajsos sármány. Aztán hazaindulunk, Z. kitesz az autóból a város határában, beszaladok a Carrefourba. Pár perc elteltével, mint derült égből villámcsapás, elképesztő erejű szédülés tör rám és a bevásárló kocsiba kapaszkodva folytatom a bevásárlást. Sajnos amikor hazaérek sem múlik el, hiába fekszem le. Vashiányra gyanakodom, és senki nem lévén itthon rajtam kívül, a szomszédtól kérek vastablettát. Nem lesz ettől sem jobb.

Másnap ugyanolyan minden, elmegyek a háziiorvoshoz, a szédülés már forgószédüléssé vedlik át, nem tudok egyensúlyozni, támaszra van szükségem. Az orvos a sürgősségit ajánlja, akiket itthon fel is hívunk, kijönnek, megvizsgálják, s bár a közérzetem jobb ugyan, az alapprobléma nem tűnik el. EKG tiszta, vérnyomás is, nyaki spondilózisra tippelnek. Megkérdik, bevigyenek-e: azt kérdezem, mi vár rám? CT. Hát az sokat nem fog mondani. Egészen jól alszom.

Másnap viszont elemi erővel tör rám a vertigó, az anyukám segítségét kérem, kérjen időpontot egy klinikán. Péntek reggelre kapunk. Alig bírok járni, fél napig nem eszem és iszom, ötpercenként van hányingerem – mintha tengeribeteg lennék. Ez biztosan nem spondilózis, hanem valami a fejben. Megvizsgál a neurológus, intenzív a szemmozgásom, a jobb fülemre panaszkodom kicsit, a reflexeim jók – elküld az ügyeletes neurológiára a sürgősségre, talán infúzióra is szükség lenne.

A helyszínen a veterán asszisztensnő balegyenesből repíti felém a vesetálat, mint a frizbit, magamban két vertigóroham között el is röhögöm magam a helyzet komikumán – na de most minden újból el kell magyaráznom románul, úgy, hogy még magyarul is alig tudok gondolkozni. Nagyon kedves az orvosnő, újvizsgál ugyanazokkal az módszerekkel – vesztibuláris neuritisz, azaz belső fül idegyulladás. Az egyensúlyközpontot érinti. Irdatlan mennyiségű gyógyszert ír fel, kapok szteroidos injekciót, attól kicsit jobban leszek, meg a hányinger elleni tablettától.

MÁRCIUS 19-24.

Hosszú agónia és szenvedés – ez az őszinte valóság. Lépésenként veszem az életet. Sokáig felkelni sem tudok az ágyból, járni is csak a konyháig, fürdőig, meg vissza. Ülni rövid ideig. Nem látok rendesen, folyik össze minden a szemem előtt, forog velem a szoba, a tekintetem, nincs egy biztos pont a látóteremben. Olvasni, írni nem tudok. Vallásosan szedem a gyógyszereket, de valami nem stimmel...

Az elbocsátó cédulámon fül-orr-gégészeti konzultációt, vesztibuláris fizioterápiás gyakorlatokat és MRI-t ír ajánlásként, valamint két hónapi felépülési prognózist. Pár napig jobb az állapotom, de eléggé hullámzik – nagyon megijedek. A mentális egészségemet is megviseli, jobban látom kikérdezni egy fül-orr-gégész véleményét, ugyanakkor sejteni kezdem, hogy az egyik gyógyszernek komoly mellékhatásai vannak.

Az orvos megvizsgál, azt mondja, fejlődés van, de azért kapok egy infúziót. Borzalmas lelkiállapotban vagyok, sokat sírok – rám szólnak, hogy ne tegyem, mert növeli a nyomást a koponyámban. Ezért dühös leszek, mert nem tudok megkönnyebbülni így – utólag derül ki, hogy nem a sírásom, hanem a szteroid okozta a nyomást. Abbahagyom a szedését, nagyságrendekkel jobban leszek, de még óvatosan járok. Egyetlen örömöm, hogy főzni tudok. Farkasétvágyam van.

MÁRCIUS 25.

Bár dolgozni csak nagyon lassan tudtam, elhatározom, hogy elszédelgek Juhász Tibor könyvbemutatójára – Kolozsvárra látogat, utoljára tavaly nyáron találkoztunk. Írnom kéne róla. Az utóbbi hetek legnagyobb sikerélménye ez, jólesik embert látni, narancslevet inni, beszélgetni és úgy gesztikulálni, hogy egy pár órára elfelejtem azt az érzést, hogy egy alapvető érzékelési formám sérült.

MÁRCIUS 26-31.

Az állapotom javul, az abnormális étvágyam csökken, viszont szertartásosan reggelizem, amit az elmúlt 28 évben sosem tettem. Nekifogok a fizioterápiás gyakorlatoknak, naponta kétszer dőlök be Epley-manőverbe, hogy kiegyenlítssem az egyensúlyközpontot az agyamban és újratanítsam neki, hogy kell ezen a földön járni. Alapvetően egy hirtelen mozdulatú, vehemensen gesztikuláló, testem minden porcikájával a zenét átélő, bólogató ember vagyok, hegyet mászom, majdnem naponta tornázom valamit – ha nem is sokat, segít levezetni a feszültséget. Amikor először sikerül újra óvatos tornagyakorlatokat végezni, kinyílik a szívem. Kint ragyog a nap, nagyon meleg napok vannak. Sütkérezem a bérház melléklépcsőjén. Azon gondolkodom naponta, hogy milyen szabadesésben létezni, megbízni a testünkben és a gravitációban. A talpunk ezernyi idegvégződésében, amivel a terepet érzékeljük. A beidegződéseinkben, amik, bár sokszor elítéljük őket, amikor nemkívánatos cselekedetekre, reakciókra visznek, de valami mélyen eltemetett biztonságérzetet is adnak. Hogy mindez csak illúzió, hogy létezik neuroplaszticitás és van lehetőség a gyógyulásra.

Juhász Tibor

Áprilisi egymondatok

ÁPRILIS 1.

Megnyitom a csapot, újratöltöm a poharat, a színéről eszembe jut a két doboz Tuborg a hűtőben, nem szabad, mondom magamnak, már túl vagyok azon az időszakon, amikor nem találtam kivétlenül a hajnali ellensőrben, terjed a hideg a hasamban, talán a klór miatt képzem úgy, hogy szemcsés köd burjánzik a belsőszerveimen, ádámcsutka, szívverés, nézem a tükörben az arcomat, mintha a szemgolyóim egyre beljebb zuhannának a koponyába, csak a halántékra, a homlokra, a járomcsontra feszülő bőr tartja őket a helyükön, hosszú, kényelmetlen vonatutak után érzem így magamat, ez az én arcom, *A Gonosz színeváltozásai*, reggeli olvasmányom Mózes Attilától, kolozsvári barátaim ajándéka a könyv, szeretettel gondolok vissza a városra, a Házsongárdi temetőre, amelyet bejártunk, te és én, Eszter, és ahonnan azt írtam Messengeren egy debreceni barátomnak, hogy bent vagyunk már egy órája, jól érzem magam, de egyelőre nem szándékozom maradni, hat óra kilenc perc, kávé főzök, közben arra gondolok, milyen pocakos a Mátyás-szobor, cigaretta az erkélyen, aztán parizer, zsömlé, fogmosás, émelygés, munka, Balaskó Ákos, Marno János, Szamosvári Bence versei, válasz Szijj Ferencnek, Benke Attila kritikája Hamagucsi Rjuszuke Oscar-díjas filmjéről, átnézem Balázs verseskötetének betördelt kéziratát, trolira szállok, háziállatos kártyajátékot veszek az unokahúgomnak, a Turmix teraszán ülök Thithusszal, a mellettünk lévő asztalnál egy öreg újságot olvas, két szemüveg az orrán, hideg szél fúj, visszamegyek az albérletbe, hamarosan kezdődik a Kulturális Területek Egyesület évi közgyűlése, kéthete nyújtottam be a lemondásomat, elfogadja a tagság, megállapodunk, május elsején teszem le végleg a munkát, közgyűlés a bolondok napján, katapult a munka ünnepén, utána írni fogok, csak írni, befejezem a Lyukót, már nem a műfaj megnevezésével utalok rá, hanem így, Lyukó, nem szociográfiát, nem scenográfiát, nem regényt írok, hanem Lyukót, nyáron lemegyünk a Keleti-főcsatornához, csak te és én, Eszter, ahogy megbeszéltük, ott befejezem a könyvet, versek is lesznek benne, főzök még egy kávé, eszembe jut az a pincebérlet, érzem a macskaszar szagát, a mosdatlan testekét, hamarosan indulok Salgótarjába, miután megérkezem, felhívlak, Eszter, és arra foglak kérni, hogy mesélj nekem a Keleti-főcsatornáról, mindkét Tuborgot berakom a táskámba.

ÁPRILIS 2.

Az ellentétes kötőszó miatt a moszkvai őrkutya a kedvencem, a kártyalapon olvasható jellemzés szerint „igénytelen, de az idegenekkel nagyon bizalmatlan”, az ablaknál állok, bámulom a szomszéd kutyáját, ül az esőben, ha valaki megkérdezné, mit jelent számomra az a szó, hogy otthon, az állatra mutatnék, kirepül az egyik tyúk a kennelből, a szárazalja alá hordott vashulladék felé veszi az irányt, a biciklivázak, a kerítéselemek közé bújlik, azt mondja anyám, ez a tyúk nem tud máshol tojni, csak ott, a rozsdában, beszélünk telefonon, Eszter, elmesélem, hogy az unokahúgom kapott egy szintetizátort a helyi zeneiskolától, persze csak kölcsönbe, én soha nem tanultam meg basszuskulcsban olvasni, teszem hozzá, reggel az unokahúgom megpróbálta elmagyarázni, hol helyezkednek el a hangok a dallamvonalon, ha basszuskulcsban vagyunk, így mondta, ha basszuskulcsban vagyunk, leülök dolgozni, Horváth Máté kritikája az Alas! instrumentális rockformáció debütáló lemezéről, szerkesztés közben hallgatom az albumot, tetszik, Orbán Krisztina interjúja Bárdos András és Érsek Nándor kiadóvezetőkkel, jó anyag, Tolnai Ottó *Rovarház* című regénye, hamarosan én következem a doktori iskola műhelyén, azt ígértem, írok a kötetről, ímélek, kiszúrok egy rontott számlát, ráadásul a kifizetéshez szükséges szerződést is rosszul töltötte ki az illető, felhívlak, panaszkodom, de gyorsan elterelem a szót, ne kelljen akkor is ezzel foglalkozni, amikor végre a hangodat hallhatom, a szerkesztő adminisztrál, a szerkesztő pályázatot ír, mire a szerkesztő a szöveghez jut, mindegy, a Tolnai-regény textuális

szemiózisával szeretnék foglalkozni, ehelyett lassan egy órája bújom a számviteli szabályokat, és mikor már vagyok annyira ideges, hogy sokadik olvasásra sem értem a jogi szövegeket, szerkesztek egy hírt a debreceni Tar Sándor-napokról, az unokahúgom gyakorol, abbahagyom a munkát, megmutatom neki a c-dúr és a fizs-moll akkordokat, kicsik az ujjai, nehezen boldogul a hármashangzatokkal, ez a két harmónia a kedvenc Bólya Péter-regényem címe, anyámmal a háborúról beszélgetünk, a holnapi (nép)szavazásról, a családról, azt mondja, hetek óta rosszul van, nem tudja megmondani, pontosan mit érez, nézem az arcát, kérdezi, mikor jövök legközelebb, megöregedett.

ÁPRILIS 3.

„Jó, hát akkor itt fogunk élni.”

ÁPRILIS 4.

Kreatív írás szeminárium végzős hallgatókkal, eljátszom a gondolattal, hogy a mai tanyagot, a szövegek hasznossága és hasznosíthatósága a társadalmi edukációban, párbeszédbe léptetem a történetekkel, de nincs elég erőm, képtelen vagyok dolgozni, apám hív, nem veszem fel, járom a várost, mások beszélgetéseit hallgatom a nemzeti dohányboltok előtt, kávézóknak, kocsmákban, villamosok, buszok utasterében, szinte maguktól lépnek a lábaim, nem az én végtagjaim, megijedek ettől az érzéstől, aztán belenyugszom, belefeledkezem a sétálásba, telefon Thithusszal, visszamegyek az albérletbe, telefon Ával, az utolsó simítások Balázs könyvén, készülök a költészetnapra Zalán Tibor-beszélgetésre, átnézem a *KULTer.hu* költségvetését, elolvasom Juhász Rokko útirajzának azt a részletét, amelyet a héten fogok élesíteni az *Irodalmi Szemle* online felületén, szerződést írok, ímél a dunaszerdahelyi barátaimtól, podcastot indítanak, szeretnék, ha én is részt vennék benne, a szegénység irodalmi reprezentációiról beszélgetnének velem az első, áprilisi felvételen, nemet kell mondanom, a Lugasban nincs senki a pultuson kívül, hetek óta dolgozom egy versen, *Az előállítás életközösségén*, itt próbálom befejezni, Sopronit kérek, rezeg a telefonom, öt olvasatlan üzenet, az *Irodalmi Szemle* és a *Pannon Tükör* szerzői, nyílik az ajtó, férfi, zakóban, Sopronit kér ő is, azt hiszem, megvan a zárlat, fizetek, a férfi rám néz, elneveti magát, kérdezi, elég volt-e, inkább kérek még egy kört, az autóról beszél, kijelenti, ő nettó négyszáz alatt elvből nem dolgozik, a feleségéről is mesél, akinek baszott nagy mellei vannak, búcsúzáskor megkér, fizessem ki a számláját, megszólal a pultos, nettó négyszáz, mi?

ÁPRILIS 5.

Mint akit megrugdostak, úgy ébredek, engedem magamra a forróvizet, nézem az arcomat a tükörben, duplakává és három cigaretta kell ahhoz, hogy legyen erőm dolgozni, egy interjú olvasok, az Esti Kornél tagjaival készült, egy kritikát a *Rémálmok sikátora* című sorozatról, ajánlót élesítek az *Irodalmi Szemle* márciusi lapszámából, aztán Visky András küldeményével foglalkozom, Kopriva Nikolett verseivel, trolira szállok, ebéd Ával, egy sztornózási papíralapú számlát küldök vissza a kiállítónak, csörög a telefonom, te vagy az, megkérlek, beszélj kicsit hangosabban, miután letesszük, cigarettát sodrok a Szepességi utca és a Bajcsi-Zsilinszky út kereszteződésében, nyikorgó biciklin egy asszony teker el mellettem, felháborodottan néz, biztosan látta, köptem az előbb, átvágok a benzinkúton, bámulom a Segner János tér emeleteseit, a festés több mint egy évtizede befejezésre vár, egyébként tetszenek a falak, mindig is érdekelt, milyen lehet egy olyan szobában aludni, amelynek homorú oldalai vannak, pár óra van már csak a doktori műhelyig, korrektúrázok egy tanulmányt Mészöly Ágnes *Szabadláb* című regényéről, aztán Németh László *Irgalom* című művéről, a maradék időben Zalán Tibor-verseket olvasok, a műhelyen az első felszólaló vagyok, miután vége, átmegyek Thithuszekhez, felköszöntöm Ét, jugoszláv krémest eszünk, kiderül, teljesen elfelejtettem, hogy Karácsony Gergely a második lett az előválasztáson, Márki-Zay Péter volt a harmadik, akkoriban rengeteget beszélünk róla Thithusszal, mégsem emlékszem pontosan az eredményre, huszonkét óra tíz perc, kicsit hangosabban beszélj, Eszter, nagy a forgalom, két nap múlva, igen, hamarosan találkozunk.

ÁPRILIS 6.

Korpa, pecsét a pulóvereken, kardigánokon, mandzsettákon, fogkrém és saft, háború, a munkáltatók faszszopók, a kollégák idéetlenek, egyébként meg mindenki gecí, kulcscsörgés, óra- és telefonpittyegés, hirdetések, szisszenő Coca-Cola, morgás, nem látom a kutyát, Kossuth tér, sodródok a zsinagóga felé, a Pásti utca csendes és hűvös, egy házfalnak dőlök, érdes a felülete, masszírozom a halántékomat, cetliket bogarásznak a járókelők, turkálnak a táskájukban, simogatják a telefonjukat, mélyeket lélegzem, tüzet kér valaki, útépitőmunkások a Csemete utcán, Atika, ordítja az egyikük, Atika visszakiált, mi van, gyere már egy kicsit, basszalak szájba, érkezik a válasz, minek menjek, enni, egy villanyoszlopnak dőlve szemüveges, szakállas férfi, egy kabrióból karibi zene bömböl, Atika munkatársai betongyűrűn ülnek, kezükben szendvics, PET palackos Kőbányai, az egyikük leveszi a bakancsát, földet önt ki belőle, röhög, felkavarodik a por, esznek és isznak a porban, becsomósodott, habos nyál a szájuk szélén, vaj, a szemüveges férfi engem bámul, gecí, kiállt fel valaki, kiborul az egyik Kőbányai, sár lesz a sörből, Atika visszaül a markolóba, a másodikról egy srác bámulja a munkásokat, nyakában fejhallgató, a buszmegállóban öregasszonyok, egy kosztümös nő, piros mappa a padon, szlalomozó futárok a Pesti utcán, koszos takaró a dizájnfaik tövében, egy középkorú férfi a füléhez nyúl, egy kisfiú szavai, választási plakátok, álmétkodva nézi a férfi a zsebkendőjét, állok a zebránál, csukva a szemem.

ÁPRILIS 7.

Már nincsenek informátoraim, elhagytam őket, nagy reményekkel fogadtak maguk közé, de csalódnuk kellett, Emm az egyedüli, aki nem vette zokon a passzivitásomat, rendszeresen tájékoztat, ki ment börtönbe, ki próbálkozott ismét sikertelenül a kanadai menekültkérelemmel, ő az egyetlen, aki még hisz bennem, a helyi civil szervezetek új kezdeményezéseiről is beszél, öblös a hangja, abban maradok vele, hogy májusban átbeszéljük a dolgokat személyesen is, új tapasztalatokra van szükségem, ehhez pedig az ő segítsége kell, hamarosan megszűnnek a kötelezettségeim, legalábbis ami a napi penzumokat illeti, és addig kipihenem magam melletted, Eszter, egyébként megint úgy ébredtem, mintha túl sok dolgot kellene elfogadnom, visszahívom anyámat, kérdezi, mikor megyek haza.

ÁPRILIS 8.

Várom az állomáson.

ÁPRILIS 9.

Eszter.

ÁPRILIS 10.

Vigyázz, mondom, és egy tölgy gyerekeire, a betonredőkre mutatok, nehogy elbotolj, nem ismerem ezt a környék, mindenfelé villák, egy olyan társadalmi réteget reprezentálnak, amely nem létezik, felhúzták és berendezték ugyan az épületeket, de nem lakik bennük senki, csak a látszat kedvéért építették meg őket, hogy lássuk, ilyen körülmények között él egy nem létező osztály, megijeszt a csend, szorongok a hol minimalista, hol gazdagon kiképzett homlokzatoktól, menjünk haza, mondd, pontosítok, az albérletbe.

ÁPRILIS 11.

A hallgatók egy szabadon választott telefonos applikációról írtak kritikát, gördülékeny az óra, utána sietek hozzád, nincs sok időnk, indulnod kell, integetek a vonat után, egy nagydarab férfi kihangosítja a telefonját, jössz-e Bécsbe, öcsém, sodronyok rázkódnak a magasban, fáradt vagyok, a síneken vécépapír, tolokocsis asszony az aluljáróban, a nyolcadik vágány felé tart, mikor a lépcsőhöz ér, felnéz, megáll, visszafordul, műanyag motor egy kisfiú kezében, kapucnis fiatalok bömböltetik a mulatóst egy vezeték nélküli hangszóróból, tömeg, nyikorgó sarokvasak, kisebb tumultus az újságosnál, öregasszony rózsaszín kabátban, az arca sárgás, ijedt, a digitális menetrendet figyeli, mint aki az elesettek névsorát olvassa, recsegő női hang, szoknya, szél, haj-

léktalanok, maszatos paksamétát szorongatnak, egyikük a kezembe nyomja a papírokat, leletek és receptek, gyalog megyek az albérletbe, útközben átgondolom a kérdéseimet, miután végzek az adminisztrációval, még egyszer átfutom őket, felhívlak, Thithusszal, Ával és anyámmal is beszéllek.

ÁPRILIS 12.

Telt házunk volt, elégedetten vonultunk át a műsor után a Péterfia utcába, a Rockba, ahol Csoóri Sándor költészetéről is beszélgettünk, fáradt voltam, de sokat nevettem, éjjél környékén a kényszeredett mosolygásra is volt alkalom, egy szélsőjobboldali nézeteket valló csoport telepedett a zenegéphez, kifelé óhatatlanul párbeszédbe bonyolódttunk velük, nem tudom, pontosan mit akartak, de jobbnak láttam mosolyogni, kint fáztam és nevettem, kitisztult a fejem, felhívtalak, Eszter, sokáig beszélgettünk, most késésben vagyok, reggelizni igyekszem a Nagypiacra, nagyon fényes minden, megöleljük egymást Zalán Tiborral, kiderül, elbasztam a szerződését, szabadkozom, ígérem, még ma rendezem az ügyet, szeretnék belefeledkezni a beszélgetésbe, aztán visszamegyek az albérletbe, új szerződést írok, szerkesztek, válaszokat fogalmazok, olvasom a *Rovarházat*, fáj a gyomrom, egész délután plusz szóközüket törölök, sörözni hívnak a lakótársaim, nem tartok velük, egy kád forró vízben olvasom *A krampusz halálát*, mint valamennyi Mózes Attila-szöveg, elképesztő ez is, a leírások nekem sok helyen zavarosak, dagályosak, mégis úgy teszem le a könyvet a fürdőszobai kissozékényre, hogy remekművet olvastam, korán lefekszem, holnap Tar Sándor-konferencia a Déri Múzeumban, tudósítok az eseményről.

ÁPRILIS 13.

Nem kapok levegőt, szédülök, mintha valaki csillagszórókat dobált volna el a szobában, és miközben aludtam, meggyújtotta mindet, mi lesz, ha leégnek, nem, ilyenekre nem szabad gondolni, hányszor suttoztam anyám fülébe, mikor pánikrohama volt, nem lesz semmi baj, ezt hazudtam neki, nyugalom, ez csak egy pánikroham, nem kell semmi komolyra gondolni, nincsenek, nem is voltak csillagszórók, nagy levegő, már hallani a madarakat, a McDonald's felett is kivirul az ég.

ÁPRILIS 14.

Mindjárt kezd a konferencia utolsó szekciója, most nem remeg a kezem, ebéd után gyalog megyünk az állomásra Ellet és Errel, félek, lekéssük a vonatot, de időben odaérünk, elhelyezkedünk, dolgozom, átnézem a *Pannon Tükör* új lapszámának levonatát, az évvégi teendőkről írok a hallgatóimnak, Lyukóra gondolok, figyelem a közbeeső állomásokon a le- és felszállókat, Ceglédig bírom, rágyújtok a vécében.

ÁPRILIS 15.

Nem meséltem még, hogy miért húztam ki a szociális munkával foglalkozó fejezetet, miért vertem szét a szerkezetet, bevállaltam, hogy ezzel együtt az összekötőim is odavesszenek, akik hidat biztosítottak köztem és Lyukó között, a térpoétika irányában mozdítottam el az interjú- és riportközpontú korpuszt, több leírás kell, szépirodalmi környezettanulmány, félek, naiv és öntelt a feltételezés, miszerint a saját benyomásaim hozzásegítenek valamiféle többléttudáshoz, leszokni az önostorozásról, így nem lehet haladni, a kolonizáló gesztusok elkerülése, ez az, amire ügyelni kell, változatos eszközökkel beszélni el az idegenséget, a hidak hiányát, Lyukó-völgy az én távolságom, nem hiszek az átjárhatóságban, azokra gondolok, akiknek a civil szervezetek segítségével munkája, albérlete lett, néhány hónap múlva mégis visszajöttek a városból, elfáradtak, beletörték abba, hogy pénzt keresnek, de nincs semmijük, addig se a vízdíjjal, se a fűtésszámlával nem számoltak, és most ott gyűlnek a csekkek a konyhaasztalon, nem tanultak meg takarékoskodni, a spórolásnak nincs kultúrája, vissza kell mennem, megfigyelni, hogyan viselkednek a tömegközlekedési eszközökön, az utazás fontos motívum, érzem, nagy szerepe lesz a koncepcióban, jó reggelt, hallom a hangodat, már kihűlt a kávé, mondom, megmelegítem.

ÁPRILIS 16.

Integetsz.

ÁPRILIS 17.

Jön, jön a förtelmes kaszálógép, csipkés a kaszája, szeli a búzamezőket, a repceföldeket, szerződések, számlák repülnek ki a csipkés kasza alól, nem lát, nem hall a förtelmes, jön, közeleg, egyre kevesebb a repce, a búza, egyre több a szerződés, a számla, borítékok, bélyegek, szükségem van rátok, miért nem hall, miért nem lát, itt állok előtte, csipkés a kaszája, jön, jön egyre felém, csapkod a csipkés kasza, elér a szele, szerződéseket, számlákat hoz a förtelmes kaszálógép, ez lesz a búzamezőkből, a repceföldekből, szerződés, számla, szerződés, számla, nem lát, nem hall, förtelmes, nem tudom megállítani, fogy a boríték, a bélyeg, itt állok előtte, nem vesz észre, jön, jön, közeleg, szerződés, számlák, számlák, szerződés, nem lát, nem hall, csipkés a kaszája, mindjárt elér, fáradt olaj a kerekein, iromba dög, oda a búza, a repce, mögöttem a határ szerződések, számlák elvakult dogmatikája, nincs már boríték, nincs bélyeg, jönnek, csak jönnek a szerződések, a számlák, a förtelmes kaszálógép zeng, zúg az agyamban, itt van, itt van, a szerződések, a számlák elborítanak, nem látok, nem hallok, csak tudom, tudom, csipkés a kaszája, förtelmes, förtelmes ez a kaszálógép.

ÁPRILIS 18.

Készülök a szerdai eseményre, a *Tektonikáról* fogunk beszélgetni Zolival, utoljára az *Irodalmi Szemle* nyári táborában találkoztunk, a *(Hedvig) szimfónia* című szövege Philip Glass *Dance No. 4* című orgonakompozíciójára íródott, miközben a tudósítást írom, hallgatom a darabot, indulok locsolkodni Thithusz szüleivel, a nap hátralévő részét Pééknél töltöm, a fejemben a *Dance No. 4* csilingelő zsongása, a terveimről mesélek, a munka ünnepe után minden könnyebb lesz, ismételtetem, szóba hozom a Keleti-főcsatornát is, aztán elindulok, sokat segítene, ha rá tudnék gyújtani, de egyetlen dohánybolt sincs a környéken, elrontom a kapukódot, hívlak.

ÁPRILIS 19.

Egy cikk zárómondatában fölösleges szóköz maradt, de nem tudom, melyik anyagról van szó, rohanok a laptopoz, átnézek minden szöveget, amellyel ma foglalkoztam, és igazam volt, tényleg ott van, röhögök magamon, szerződéseket nyomtatok, teljesítési igazolásokat írok alá egy belvárosi kávézóban, mi a faszért van szükség ennyi szarra, nyugtatnak, nincs sok hátra, biztatásképp megütögetik a vállam, ti tényleg azt hiszitek, hogy ennek vége lesz egyszer, miért, kérdezik, megmutatom nekik Zs. Nagy Lajos versét a förtelmes kaszálógépről, de egyiküknek sem tetszik, sőt úgy néznek rám, mintha valami perverz dolgot csináltam volna, biztosan azért jut eszembe az arckifejezésükről ez a szó, mert újra akarom olvasni *A perverzió méltóságát*, most valamiért nem izgulok annyira, mint a Zalán Tibor-est előtt, bár nagyon gyorsan ver a szívem, megborotválkozom, sokat beszélgetünk, az erkélyen dohányzom, miután bontjuk a vonalat, esni kezd, azt képzelem, a lakók sérült hangszórókat állítottak az erkélyekre, és nem a vizes aszfalton suhanó autókat, hanem a rossz készülékeket hallani.

ÁPRILIS 20.

Ez nem az én arcom.

ÁPRILIS 21.

<https://www.kulter.hu/2022/04/tar-sandor-konferencia-tudositas/>

ÁPRILIS 22.

„Mikor jössz haza, fiam?”

ÁPRILIS 23.

Zoli estjéről is írnom kellett volna, de az elmúlt néhány napban nem jutott idő a szövegalkotás-

ra, egyébként a visszajelzések alapján személyközpontú beszélgetés volt, bár a műsor után egy úr félrehívott, és közölte, ő nem gondolkodni jött, ki akart kapcsolni, szórakozni szeretett volna, de gondolkodott, egy jótanács, műsorvezetőként érdemes figyelni erre a jövőben is, mert így Zoli olvasókat fog veszíteni, mondta az úr, a közönség ugyanis nem arra kíváncsi, hogy a perverzió morális határsértés-e, vagy inkább esztétikai, mindenkit a személyiség érdekel, hogy milyen volt a meghívott gyermekora, hogyan érzi magát most, itt, Debrecenben, mit gondol a háborúról, a közelgő klímakatasztrófáról, nem tudtam, mit mondjak, hiszen az első kérdéseimmel éppen Zoli gyermekkoráról érdeklődtem, erről ennyit, inkább az eddigi bejegyzéseimet olvasgatom, egyre kevesebbet írok a munkáról, ez jó, talán mert már tudatosabban állok a feladathoz, mikor leülök, tisztán látom, mit fogok lejegyezni, például már reggel tudtam, hogy a tehetségtelenségmről fogok írni, ugyanis hajnalban kitöröltem *Az előállítás életközösségét*, erőltlen, nyeszlett vers volt, akárhányszor az eszembe jutott, elszégyelltem magam, úgy látszik, én egy olyan költő vagyok, akinek még ahhoz is hetek kellene, hogy szart írjon, vannak, akik különös módon fosák a minőséget, de én még a salakanyaggal is képes vagyok bíbelődni, nem sajnálom rá az időt, dehogy, kifejezetten élvezek foglalkozni mindennel, ami rossz, tulajdonképpen a stresszt is szeretem, igen, boldoggá tesz, ha félretehettek mindent és vállalhatatlan sorokat írhatok egymás alá.

ÁPRILIS 24.

Két nap múlva együtt leszünk, együtt töltjük a hátralévő napokat, félek, nem fogok tudni felengetni, de ha össze is veszünk, talán adódik majd idő bocsánatot kérni és megbocsátani magamnak a tehetségtelenséget is, masszírozom a halántékomat, a törölt vers nyitószórait ismételve, hosszan bámulok az elsuhanó biciklisfutár után, bekapcsol egy riasztó, a korlátnak támaszkodom, meghibásodott az egyik kombi készüléke, vagy az emeletesek aljában lévő butikoknál történt valami, a sípolás ritmusa idomul a fájdaloméhoz, nem, fordítva, eszembe jut az öregasszony, aki olyan arccal bámulta a digitális menetrendet, mintha az elesettek névsorát olvasná, mélyre hatolnak a visító hangok, megbontják az ereket, kinyújtom a kezemet, már látni az aszfalton a cseppeket, a McDonald's előtt egy férfi, pólója flitteres, széttárja a karjait, felfordítja az arcát, elhallgat a riasztó, a mélyedésekben gyűlik a víz, kezd habzani.

ÁPRILIS 25.

Nem írok többet a munkáról.

ÁPRILIS 26.

Eszter?

ÁPRILIS 27.

Ma végre képes vagyok hosszan, élvezettel foglalkozni a *Rovarházzal*, „ó a hidak ezek a nagy öltések”, az egyik kedvenc szöveghelyem, mindjárt lejár a munkaidőd, elugrom sajtért.

ÁPRILIS 28.

Koncertre megyünk, az előadót nem, csak a napot és műfajt választjuk ki.

ÁPRILIS 29.

Mintha a reggeli sietségben elfelejtettem volna nadrágot venni, és mindenki rajtam röhög a villamoson, vagy pörköltszafittal csöpögtettem volna le valami fontos iratot, amelyet a hivatalban így már nem fogadnak el, ülök a laptop előtt, a notesz fölött, és úgy érzem, a tarkómra millió tekintet szegeződik, egy emberként hördül fel a hátam mögötti tömeg, ha véletlenül rossz helyre teszek egy vesszőt, nagyon sokan gyűlnek össze, amikor dolgozom, nem férnek be a te albérletedbe se, Eszter, tolonganak az előtérben, a lépcsőházban, fenik a késeket, és amikor lezárok egy szöveget, közelebb lépnek, ilyenkor napokig úgy élek, mint Bólya Péter karakterei, henteskampóval az oldalamban, megbízásokat teljesítek, sodródok, de idővel engedek a bujdosási kényszernek, próbálom enyhíteni a szorongást, hiszen rajtam kívül még senki nem látta ezt

a szöveget, egy pszichológus biztosan azt mondaná, megfelelési kényszer, de a betűk már akkor is szégyenben részesítettek, amikor még nem akartam megfelelni senkinek, visszaolvasom a bejegyzéseket, jelzőkön és kötőszavakon fészengek, variálom a szórendet, mentem a fájlt, bezárom a dokumentumot, megnyitom, április 20-hoz tekerek.

ÁPRILIS 30.

Kecsesen tartja a dobverőket, a vörösés cintányérokat kocogtatja velük, könyékig ér a haja, a hosszú lecsengések után megüti a pergőt, aztán az álló és a felső tamot is, alacsony, szikár ember, akárcsak a szaxofonos, aki épp a fúvókára harap, hirtelen eltartja magától az arany testet, becsukja a szemét, verejtékeznek, int a bőgősnek, aki vastag ujjával a zömök hangszer nyakán kezd motozni, aztán feljebb és feljebb megy, egyre hangosabban játszik, majd visszaereszkedik, megállapodik a fogólap közepén, felsikít a szaxofon, hirtelen mély, fémes tartományba zuhan a népdalokra emlékeztető dallam, a sarokban pianínó, most veszem észre a mögötte görnyedő alakot, foltos a sportzakója, ütemváltás, jazzes hangsúlyeltolásokkal kezdődik a fúvósszóló, a szaxofonos variálja a dallamot, egyre többet és többet változtat rajta, a dobos swinggel, a billentyűs egy ideig a feszes walking bass-t követi, aztán a hangsúlytalan helyekre rövid akkordokat szúr, egyre nagyobbak a nyakszirtjén a foltok, a szaxofonos behajlítja a térdét, hajlong, a csillogó tölcsért figyeli a dobos, előre dől, bármelyik pillanatban áteshet a felszerelésén, mintha közelebb akarna menni a szaxofonoshoz a bőgős, a zongorista is, rád nézek, boldog vagyok.

AGÁRDI OLIVÉR ATTILA: A 15 hal (2020)

Janina Osewska

levél Cogito úrhoz – az utazóhoz list do Pana Cogito – podróznika

kedves Cogito úr
az utazó imája feltüzelt gondolataimat

folyvást Itália varázsa fog meg
elsősorban Liguriáé
amely város lefut
a smaragd-szín tengerbe s az agávék
melyek nagyobbak mint valaha gondoltam
elvezetnek az út mentén
a formák színek határainál
a San Remo-i virágpiacra
egy aprócska kávéházba
ahol a kávé aromája egy gyűszünyi feketébe belefér

emlékszem
ahogy egy nyári napon
két égszínkék megfogta egymás kezét
és velem együtt szaladtak Grace Kelly sírjához
valahogy úgy tűnt
hogy Monaco fordított kúpjának falán
a föld mélyébe jutok
gyermekien nyitott szájjal
három lépcsőfok le
kettő fölfelé
hálaadást táncolva

Fordította: Cséby Géza

Jerzy Fryckowski

Levél anyámnak a hegyekből

Z gór list do matki

Az ígérted, innét közelebb leszek Hozzád,
ha órra buknék is és felsebezném ajkamat,
hogy sietnem kell, mielőtt a nap felnyalja a havat
s a gégénkhez jeget rak, akár torkunkra a kést.
Imáimat fatemplomok árnyékába rejtem.
Az Úr megtalálja. Megszámlálja a rózsafüzér gyöngyeit.
Talán megbocsát. A büntetéstől eláll.
Gyufát ad, midőn a mécseshez lép.

Fordította: Cséby Géza

AGÁRDI OLIVÉR ATTILA: Színfolt – olaj, vászon 2019

Wojciech Żukrowski

A menyegzői torta morzsái

(részlet)

A százsorszép pirosa

A reggel vakító fénnel ébredt és a kakasok egymást túllicitálva kukorékolnak. Felröppentek a veranda párkányán álló petúniákkal teli virágosládákra és lábuk hegyére állva, fel-borzolt tollal fújták a magukét, akár a réztrombiták.

A tyúkok a fal melletti meleg homokban fürödtek. Tolluk közé szórták a finom szemcséket, esőre vártak. De ennek még semmi jele nem mutatkozott, csak a levegő lett nehezebb, és a délből elszenderedett fák egyetlen levele sem mozdult. A madarak sorban elhallgattak, egyedül a fecskék surrantak ki a marhaistálló ablakain, csivitelve cikáztak a fű fölött, a folyó sáros holtága felé igyekezve, ahol apró lábaikon lépkedve iszapmorzsákat gyűjtögettek.

A gyerekek térdén állva játszottak az öreg düledező lugasban, melynek kerítésére vadszőlő indái kapaszkodtak... Tavalyi vadgesztenyéket raktak sorba, az őszi viharok által padlórészekbe sodort levelekből dohányt vágtak... Meztelen lábszárukat tolakodóan égették a tűző nap sugarai.

Toluś háborút üzent a hátukon gúnyos arcvonások rajzolatát viselő undorító pirosas suszterbogaroknak... A megdőlt oszlopok réseiben hemzsegték, s ha fűszállal megzavarta őket, tanácsalatosan szaladgáltak össze-vissza. A legviccesebbek a dupla poloskák voltak, farral összeragadva kétfelé húzták egymást, egyszer erre, másszor arra cikk-cakkban forgolódva egymás körül.

Olykor hatalmas döglegyek repültek be a tető alá, fémesen csillogó, zöldes potrohhal, számtalan hurkot írva le, majd örült módon zümmögve kiszálltak a kertbe. A gyerekek meredt szemmel néztek utánuk. Az oszlopok közé font szétszakadt háló gyengén remegett és a csalódott keresztcsók kedvetlenül állt neki a lyukak foltozgatásának. Az üvegszerű, majdnem átlátszó vörös hangyák fáradhatatlanul masíroztak a vadszőlő elhajló ágain. Amikor találkoztak, üdvözölték egymást, majd gyorsan továbbmentek, mintha be akarnák hozni az információátadás kapcsán keletkezett időkiesést. A zsindelek között ki-nőtt labodán kékes muslicák legeltek.

- Nézd, hó világit a mező - súgta Joasia.

És valóban, a sárfröccsök vakító sárgán csüngtek a fűszálak ívén, a pitypang őszi pihéi magukba szívták a fényt, s a pillangók röpte által meg nem bolygatott hőség bóbiskoló, édes tehetetlensége remegett. Mozdulatlanok tűnt az idő s az illatok úgy megcukrosodtak, akár a kamrák mélyén felejtett lekvárok. Csak a sűrű szőlőindák és levelek között megbúvó mohos falú hordóból csillantak elő a leheltetnél is könnyebb fények.

- Miért csillog ez - kérdezte Toluś - mi mozog benne? Hiszen szellő se rezdül...

- A föld lélegzik - válaszolt nagy komolyan Joasia.

A borostyán-színű vízben kis állatkák ficánkolnak, fejük akár a gombostűé, testük mozgó ostorvég. Megrémülve a föléjük hajló arc tükretről, alámerültek. Olyan aprók voltak, hogy rémült csapkodásuk nem háborgatta a csillogó víztükretről. Amikor a hordó fölé hajolva nagyot kiáltottak, az mély hangon válaszolt.

- Ma érdemes fürödni menni...

- Teréz kisasszony nem engedi meg.

- Miért? - csodálkozott a fiú - Hisz a víz, mintha felforralták volna.

- De még nem dörgött az ég, nem volt még vihar.

- Na és?

- Te azt hiszed, hogy a villámok a tóba csapnak s egy angyal arany kardjával szeleteli a vizet, a dörgéssel meg a vizihullákat ijesztgeti, a tó fenekére küldve őket...?

- Emlékszel Paraskára?

A kislány bólintott a fejével. A leány, akivel gyakran játszottak, egyszer a nád közé ékelt stégen mosott. A stég végén láncravert csónak pihent. A leány hangos ütésekkel sulykolta a ruhákat és mélyen a víz fölé hajolva öblítette azokat. Később a stégen egy fateknőben megtalálták a kicsavart és szépen összehajtogatott ruhákat. Csak Paraska nem volt sehol. A hosszú zöld mohával benőtt hidacsok tartó faoszlopok vége eltűnt a víz sötét mélységében. Köztük pöttyös sügérhajók cikáztak. A testet soha nem találták meg, bár az asszonyok váltig állították, ahová a sulykoló-fát vitte a víz, a testet is oda sodorta az áramlat. A szerencsétlen leány, vajon miért merészkedett ki egészen a deszkahíd szélére? Valami megszedíthette a fejét és a víz magához rántotta. Fiatalság, bolondság... De tudták, hogy a szél a békalencsét és a korhadt nádat aznap a lapályra sodorta, a víz pedig olyan hideg volt, hogy sokáig nem lehetett benne megmaradni. A testet nem találták meg, bizonyára elvitték magukkal a vizihullák. Most nekik szolgál, csigákat szed, kagylók húsát fejt ki és békaszájuk elé rakja.

- A víz akkor nem volt mennydörgős?

- A legutóbbi őszi vihar után történt, amikor az angyalok abbahagyják a víz vagdosását, a vizihullák ijesztgetését, amikor már senki sem fürdik... A vizihullák a zizegő száraz nád közt járnak, s ha fészekre találnak, megeszik a ki nem kelt kacsojásokat... Aztán fagy vágja a tavat, üvegtáblát rakva a tetejére...

- Én nem félek tőlük, elmegyek úszni.

- Hisz nem is tudsz.

- Éppen, hogy tudok. Éjszaka gyakran vagyok madár, vagy hal. Ott cikázok a víz fölött, majd belezuhanva a szárnyam uszonyokká válik. Ott olyan szép, hínármezők ringanak, a vízi-liliomok hosszú szára... Halacsok játszadoznak velem, kergetőzünk, fröcskölnek.

- Láttad a vizihullákat?

- Az iszapban bóbiskoltak, fehérek voltak, felfújta hasúak, ráncos tokával, a víz simogatta őket és dülledt szemüket kinyitva megláttak engem, de azt hitték, hogy álmodnak.

- És Paraskát?

- Nagyon mélyen lehetett, ott ahonnan a hideg áramlatok erednek, ahol nagyon sötét van.

- Meg kellene keresned...

- Kerestem. Néha olyan messze merészkedtem, hogy az utolsó pillanatban lettem csak ismét Toluú, midőn Teréz kisasszony elkezdett költögetni. Tulajdonképpen akkor váltam ismét magammá, amikor nevemen szólókatott. A kitarakt paplan alatt még ott voltak repüléssel teli szárnyaim, hal uszonyaim... Pedig neki ezt tudnia kell, bár mikor megkérdeztem erről, titokzatos mosollyal csak annyit mondott - „álmodtál csupán”.

Joasia egyetértéssel bólintott. Maga is jól emlékezett arra, amikor könnyű szárnycsapásokkal keringett megrökönyödött szülei feje fölött. Olyan magasra szállt, hogy a fenyők tűi tarkóját simogatták, apja pedig lábujjhegyre állva sem érte el, hogy lehúzza botjának begörbített végével a földre.

Nem, ez nem lehetett kizárólag csak álom... Túl valóságos volt az a vidám, levegőn való lecsusszanás, melynek végállomása az összegyűrt ágynemű lett. Utána a ház mögé ment a jázminbokrok közé, felállt egy nagy kőre és széttárt kezeivel csapdosva megpróbált felrepülni... De csak a fűbe sikerült leugrania. Talán mert a nap nagyon hevített és szellő sem rezdült. Végül csalódásában könnyekre fakad.

- Aztán érted, hogy mit beszélnek a madarak? - kérdezte bátyját tetszelegve.

- És a tücskök, a szél, a víz... Hallgasd, hogyan hangoskodnak a szöcskék: «Ckvár, ckvár, eső jön!»

- Megkérdeztem a mamát...

- Ó, a felnőttek úgy tesznek, mintha nem tudnák.

- Vagy már elfelejtették.

A közben felhasogatott leveleket gyufásdobozba kezdte rakni. Felemelte fejét, a hangyák

rendületlenül masíroztak két ellentétes irányba, de úgy vette észre, hogy meggyorsították lép-teiket. Hirtelen zúgás támadt, amely megremegtette a kert fának csúcsát, a gyertyán száraz ágai összeverődtek. A faszorban hollókárognak röppent az ég felé. A ház mellett kétségbeesetten káricsáltak a tyúkok. Szaladtak a porfelhőben, a szél szétnyitotta farkuk tollát. Toluś a sötétkék égre nézett, a pókháló a hirtelen jött szivárványos fényben veszélyesen himbálta a hullámokba érkező meleg fuvallat.

- Jön a vihar... Meneküljünk haza!

- Már késő. Itt kell megvárunk a végét - mondta a kislány összeszedve kosárcáit és babáit.

Pávaszín-fényű apró cseppekben szemetelni kezdett az eső. Odébb hatalmas tömbként közeledett a zúgás. Az utolsó lepkék még inogva keringtek a levegőbe, majd aláhullva megfulladtak az elfeküdt, vizes fűben. Egymás után vágott le a villám. Ágai szétválva zöld színt égettek a tó tükreire. A dörgés alacsonyan szállt el a boltív alatt. A zúgás egyre erősödött. A szél végigsüvöltött a tetőn és a szétszáradt faszindelyek résein vékony patakokban csordogálni kezdett az eső. Toluś a rés alá rakta tenyerét.

- Milyen meleg...

Minden irányban dörgött. A kert a legapróbb fűszálig, a virágok könnyedén imbolygó száráig a szétpermetező esőcseppek függönyén át zöldes-arany fényben villódzott. A fiú fürgén lehúzta magáról az ingét, rövidnadrágját, lerúgta szandálját. Hal módjára csobbant bele a zivatar eső-függönyébe. A vízcseppektől szeme elhomályosodott. Ugrált, kígyózott a hirtelen rácsapó víztől. Vékony, boldog madárhangon csicsgergett.

Egyre messzebb szaladt a meredélyen, tárt karokkal körbetáncolt, ráfeküdt a szélre, a zivatar meredek esőfalára, arcát felfelé fordította és ajkaival el-elkapta az esőcseppeket, a nehéz-illatú levegőt. A villámok zöld csíkokba öltöztették, a fű telis-tele volt csillagszórók bájos apró gyertyalángjaival.

- Azonnal gyere vissza! Hallod? - kiáltott kifelé Joasia, miközben a fejére csurgott esőlé nagy cseppekben hullott le hajáról.

- Mennydörgős lett a víz, az angyalok megengedik, hogy fürödjünk?

A kislány, miközben hajából kifacsarta a vizet, büszkén nézte, hogy bátyja miként őrjöng a hatalmas vízfröccsenésekben.

A monoton zúgással érkező eső kövér volt és sűrű. Elmosódott a tó és a part közötti határ. A megbolondult békák seregestül másztak ki a partra és valamennyien a kert felé ugrálva örültek az özönvíznek. Oldalt már világosodni kezdett. A zápor még kicsavarta az utolsó felhőket, a villám arany kardja belevágott a tó mélyébe, de a fák csúcsa felett már megjelent a hétszínű szivárvány. A varjak a sebtében összehordott s a vihar által szétvert fészkeket siratták. A tyúkok kimásztak az eresz alól és meg-megrázva magukat elkapdosták a vizes, megdermedt cserebogarakat. Joasia átkarolta térdét, és belebámult a gallyak ívén feszülő pókhálóba, melyen szivárvány-cseppek játszadoztak.

- Félek, félek - ingatták magukat, a könnyű szellőben.

- Nem akarok leesni és eltörni...

- Csoportosuljatok, csoportosuljatok - szólalt meg mély hangján a hordó - alátok te-szem az ereszt!

Esővizet gyűjtők... Lassan, vigyázva folytak alá a pókháló szálain és egyetlen hatalmas cseppben egyesültek, mely színét változtatva sokáig ingott, mígnem zenélve a hordóba csobbant.

„Toluś nem hazudott” - gondolta örömmel.

- Nap, nap! - ugrált a fiú, hajában millió szikra égett - a kígyók már előbújtak, jó idő lesz...

Mint a meredélyről lefutó apró patakocskák, úgy siklottak a viperák a nedves fű

között, vízbe kergetve a szemtelen békákat. Joasia kinyújtotta kezét és mély lélegzetet vett. A levegőnek felejthetetlen íze volt.

- Öltözz fel, hűvös lett! - kiáltotta a kislány, de még félt rálépni a nedves, lehajló fűre.

- Nem akarok, nem akarok - ütögette lilás karjait a fiú és táncolva rázta magára az ágakra tapadt cseppeket, melyeket estükben ajkaival próbált elkapni.

- Nézd - mutatott a mező felé a kislány - szégyenkeznek a százszorszépek... Ronda mezítelen vagy!

Leguggolt. És valójában minden százszorszép lehunyta szemét, szélén pirosas szirmaik összesimultak.

Beszaladt a verandára, kezével kicsavarta ruháit, mezítelen talpával megpaskolta a keletkező tócsát és csendben öltözködni kezdett.

- Gyerekek! Gyerekek, hol vagytok? - hallatszott az udvar felől Teréz kisasszony aggódó szava.

- Ne mondj semmit, semmit - tette nedves ujját húga ajkaira Toluś. Hallgatagon leguggoltak.

A kert szikrázott a hirtelen jött napsugárban. Azt akarták, hogy ez a perc a lehető leghosszabb ideig tartson. Az első megjelenő pillangó bizonytalanul imbolyogva próbálta felmérni az esőáz-tatta végtelent.

Fordította: Cséby Géza

BURUCS SZABOLCS: Mert nem tudják olaj, fa 2022

Darvasi László

A gombaszakértő halála

Ha egy gombaszakértő gombamérgezés következtében hal meg, akkor az ember joggal gondolhatja, hogy valami nincsen rendjén. A gombaszakértő felesége kora délelőtt értesítette a hatóságokat, hogy elhunyt a férje. Feltehetően gombamérgezés következtében.

Biztos, hogy meghalt?

Egészen biztos.

Ilyenkor kiszáll a rendőrség a törvényszéki orvossal, megvizsgálják a holttestet, a tárgyakat, melyekkel az érintett a halála előtt kapcsolatba került, mintát vesznek a hányadékból, illetve a folyékony ürülékéből, amit a heveny haláltusa alatt engedett ki magából a test. Az elsődleges tünetek valóban gombamérgezésre utaltak. A gombaszakértő a városon kívül élt a feleségével, és mindenki szerette ők. Szép és takaros, de erős faházukat gondozott udvar vette körül, volt néhány állatuk is, kecske, ló és szárnyasok. A gombaszakértő igazán nem volt bőbeszédű ember. Mivel a város környéki tölgyesek és bükkösök, illetve a fák közötti korhadt területek a gombák mindenféle fajának kedveztek, a helyiek rendszeresen gyűjtötték is a gombákat. A gombaszakértő a hét két napján vizsgálta meg a gyűjteményt a város piacán lévő bódéjában, és amit gyanúsnak talált, azt ott helyben kidobatta. Nem volt arra precedens, hogy valaha is tévedett volna. Általában a fejét rázta a mérgező példányok esetében. Ez sajnos nem ízletes. Ettől jókedvre derül az ember, táncol is akár. Ez halálos. A helyiek többnyire értettek a gombához, de azért nem annyira, hogy a gombaszakértőből hazatérve egy-két alattomos őzlábgomba vagy pap-sapka-gomba ne került volna kosárba vagy a hátizsákba.

Amikor a holttesttel a város felé gurult a fekete furgon és a rendőrök is elhagyták a helyszínt, a nyomozó leült a gombaszakértő feleségével a ház melletti lócára. Nem volt különösebben nagy lélekszámú a város, gyerekkoruktól fogva ismerték egymást. A gombaszakértő halála azonban most mintha egy szakadék két, szembenéző partjára ültette volna őket.

Bocsásson meg az asszony a fölfordulásért, bizonyára még a lakást is összesározták a munkatársai.

Ilyen esetekben ez természetes, az asszony megértően elmosolyodott. A felügyelőnek szomorú, barna szeme volt, mintha valami teher nyomta volna a vállait. A gombaszakértő felesége váratlanul fölállt, majd csakhamar egy üveggel és két kispohárral tért vissza. Szeretné, ha a megboldogult lelki üdvére koccintának. A felügyelő nem tiltakozott, a gombaszakértő vodkája kiváló ital volt. Később a gombaszakértő felesége kerített sajtot is, amit ugyancsak a gombaszakértő készített, akár a stífoldert vagy a füstölt oldalast. A kenyeret a gombaszakértő felesége sütötte, újabban divatba jött az otthoni kenyérsütés vagy húskészítés.

Miből gondolta a gombaszakértő felesége, hogy a gombaszakértő gombamérgezésben halt meg, érdeklődött a felügyelő.

Azt vacsorázott a férje, gombát.

Elárulná a gombaszakértő felesége, hogy hol?

Természetesen itthon. Ritkán étkezett házon kívül.

Tehát gombát vacsorázott a gombaszakértő.

Azt.

Milyen módon?

Gombapaprikást evett a férje, mégpedig elég jóízűen. Pedig, mondta az asszony, és töltött, nem különösebben szerette a gombapaprikást. Úgy egyáltalán a gombáért nem volt oda.

Ez őt meglepi, mondta a felügyelő.

Valóban nem szokásos dolog, ha egy gombaszakértő nem annyira kedveli a gombát, fűzte hozzá a gombaszakértő felesége.

Akkor miért lett gombaszakértő az ura?

Valamiből csak élni kell, válaszolt az asszony.

Nem szerette a gombát és most mégis jóízűen ette?

Igen, bólintott a gombaszakértő felesége.

Miért?

Mert ő rábeszélte.

Nem szerette a gombát, de az asszony mégis rábeszélte, és aztán jóízűen megette, majd reggel meglehetősen heves szenvedés közepette meghalt. Így történt?

Így történt.

A felügyelő ivott még egy pohár vodkát, letört egy sajt darabot. Neki most elég is ennyi, mondta és még hozzátette, megvárja a boncolás eredményét.

Elköszönt. Az emelkedő végén még visszapillantott. Az asszony ült a helyén, és úgy tűnt, mintha két tenyerével fogná be a fülét.

A felügyelő két nap múlva kaptatott föl a házhoz újra, az asszony is éppen kilépett a sötét falként meredő erdőből, és jól látszott, hogy megőrül. Gombát szedett, árulta el nyomban, milyen szerencse, hogy sem nem később, sem nem hamarabb érkeztek, így éppen összefuthattak. Mintha kiszámolták volna.

A nyomozó elmondta, hogy a boncolás megerősítette a mérgezés tényét, olyan toxikus anyagot találtak az elhunyt szervezetében, amely a galócában is van, amatoxint.

Amatoxint?

Azt.

Az asszony a kosarába belenyúlt, kiemelt egy gombát.

Ilyen növényre gondol a felügyelő?

Nagyon hasonlít, mondta a felügyelő, ahhoz a gombához, amit a számítógépén látott, az ilyen egyed reggelre okoz halált, elég hosszú a lappangási idő. Utánanézett egy ilyen tartalmú szakönyvben is. Ha a férje, mondta a gombaszakértő feleségének, efféle gombától halt meg, akkor nagy a valószínűsége, hogy a gombapaprikással együtt jutott a szervezetébe, amelyet pedig a gombaszakértő felesége készített.

Igen, ő is így gondolja, erősítette meg az asszony. A gombát a többi közé visszadobta. Bement a házba, hozott vodkát. De ételeket nem.

Miután koccintottak, és már nem a megboldogult lelki üdvére, a felügyelő az után érdeklődött, hogy van-e arról elképzelése, hogyan jutott a gombapaprikásba a mérgező gomba?

Van, mondta a gombaszakértő felesége.

Megosztaná-e vele ezt az elképzelését?

Természetesen, mondta az asszony, ő tette bele. Más erre nem járt, vendégük nem volt, a férje tudta, hogy a gomba mérgez, meghalni pedig önszántából nem akart.

Ezt úgyszólván értelmezheti, kérdezte a felügyelő, hogy a gombaszakértő felesége megmérgezte a gombaszakértőt?

Igen, ezt lehet nyugodtan így is mondani.

A felügyelő fölállt.

Most még elmegy, de holnap hivatalos papírokkal jön vissza, szólt. Az asszony bólintott, várni fogja. A felügyelő másnap jött is, azt mondta az asszonynak, hogy majd be kell zárni a házat, nem tudni, mikor térnek vissza legközelebb. Az a döntés született, hogy el kell menniük. Sajnos. Az asszony fölállt a lócáról, már össze is pakolt, hevert a lába mellett egy megdőlt, jól telepakolt szatyor, nyilván a legszükségesebbekkel. Az asztalon ott állt a vodkásüveg. A felügyelő intett, üljenek még kicsit vissza, lenne még kérdése. Visszaültek. Mintha ételszag lengett volna a ház felől. A felügyelő szomorú barna szeme a gombaszakértő feleségének arcán nyugodott.

Mégis mi készítette a gombaszakértő feleségét, hogy a mérgező gombát a nem mérgezők közé keverje?

Beszélni kezdett, mondta az asszony.

A felügyelő most először érzett valami kellemetlent az asszony hangsúlyában. Pillanatnyi érzés volt, akár egy csillanás, már el is múlt. Az asszony a ház felé nézett, szimatolt.

Ő ezt nem érti, mondta a felügyelő.

A férje, a gombaszakértő híresen hallgatag ember volt. Így ismerték mindenfelé. Általában tudták, hogy erről vagy arról a kérdésről mi a véleménye, de az álláspontját ritkán fejtette ki. Egyszer elfogtak egy illetőt, akinek sok gaztett nyomta a lelkét, lopás, rablás, biztosítási csalás, meg akarták lincselni, de valahogyan kijózanodtak, a lincselés hangulatából megfontolt tárgylás lett, mindenki mondta a magáét, ismételtetek, érveltek, okoskodtak, míg végül a gombaszakértő előre lépett, és azt mondta, nem kell megölni. Aztán ez döntött is. Nem ölték meg. Igaz, jól ellátták a baját.

Hogy érti azt a gombaszakértő felesége, hogy a gombaszakértő beszélt?

Hogy a gombaszakértőnek reggeltől estig be nem állt a szája. Néha még éjszaka is fölköltötte. Fölrázta, hogy szeretne mondani valamit, már pirkadt, kelt a nap, az erdő lélegezni kezdett, a völgyben szétterülő párából ki-kicsillant a harmat, de ő, a gombaszakértő még mindig mondta.

De miről beszélt?

Mindenről, legfőképpen az emberekről.

Mit mondott az emberekről?

Arról beszélt, hogy jók, meg rosszak, hogy vele mit tettek, vagy ő mit tett velük, milyen viszonyban voltak egymással, hogyan viselkednek, milyen szokásaik vannak, és miért tesznek meg ezt és azt meg miért nem. Olyan emberekről is körülményesen beszélt, akiket ő, a gombaszakértő felesége nem is ismert. Nem is hallott róluk. Nem azt mondja, hogy nem volt minden beszámolója érdekes. De néha az az elbeszélés is érdekes volt, amikor ő nem ismerte az illetőt vagy az illetőket. Vagy éppen azt unta el, amikor fölismerte, ki az elbeszélés tárgya. Élvezte, hogy újra megtanul valamit, amit már tudott, és halálosan az ellenére volt, hogy olyan dolgokat kell megtudnia, amikről eddig fogalma sem volt. Soha nem gondolta volna, hogy egyszer ilyen hatással lesznek rá a szavak. Mások szavai.

A felügyelő megjegyezte, ezt nem egészen érti.

Miért olyan nehéz elképzelni, hogy folyton beszélnek hozzá, kérdezte a gombaszakértő felesége.

Tulajdonképpen nem nehéz. Végül már fájhat is, nem?

Pontosan, ahogy mondja a felügyelő, fájhat, mondta a gombaszakértő felesége. Mit mondhat az ember a vízesésnek, ha csak veri, veri a fejét. Hónapok óta tartott. Ha odébb lépett, a gombaszakértő követte, és folytatta. Ha arra kérte, ne beszéljen, csak egy kicsit hallgasson, akkor egy-két perc után újra kezdte. Néha pontosan ott, ahol abbahagyta. Néha egészen máshol folytatta, azt se tudta a gombaszakértő felesége, ki kicsoda az éppen előforduló történetben.

Ez valóban megterhelő lehetett már, szólt közbe a felügyelő.

Az volt, ez a jó szó, megterhelő. Fájdalmas.

Kibírhatatlan.

Ez az, kibírhatatlan. Azt hitte, mondta az asszony, hogy elveszti az ép eszét. Aztán valami mégis segített.

Mi segített, kérdezte a felügyelő.

Az, hogy rájött, mi a gombaszakértő beszédének a tárgya.

És mi volt?

Ő maga.

Saját magáról beszélt?

Pontosan. Mindig csak magáról, aki történetesen gombaszakértő volt. De ő, mondta a gombaszakértő felesége, azt is látta, hogy szeretne ebből a kelepcéből kitörni. A gombaszakértő küzdött. Amikor más embereket, tárgyakat, dolgokat, növényzetet, az időjárást, a környező országok állapotát, az újabb háborúkat, menekülteket, az ember boldogulását hozta szóba, akkor is magáról beszélt. Pedig nem akart magáról beszélni. Talán unta magát. Unta azt, aki beszél, és azt is unta, aki hallgat. Talán mélységesen tanácstalanná vált. Azt gondolta, van valahol egy titkos kijárat, melyen át kijuthat ebből a börtönnel érzett állapotból. Olyan alagút féle. Amikor beszélt, mindegyre halványuló reménnyel ezt a titkos ajtót kereste.

Hallgattak kicsit, a felügyelő töltött magának.

De a városban nem beszélt. Ott továbbra is olyan volt, amilyen régen.

Igen, ott a régi arcát mutatta. Ha jól tudja, mondta a gombaszakértő felesége. Hiszen nem tartózkodott vele, amikor a gombaszakértő a gombákat vizsgálta.

Tudtára adta-e a gombaszakértőnek, hogy mérges gombát tett a gombapaprikásba, kérdezte a felügyelő.

Igen, tájékoztatta róla, de egyáltalán nem biztos, hogy a férfi meghallotta, mert a gombaszakértő még evés közben is beszélt. Elmondta az erdőt, a várost, filmekről ítélezett, és elmondta, milyen repülővel utazni. Hetekig beszélt Istenről. De a gonoszról se feledkezett meg. Kettejükéről is beszélt.

Mondott valamit a gombaszakértő, miután megette a gombapörköltet?

Megköszönte a vacsorát. Mindig megköszönte. Figyelmes ember volt.

Az asszony elmosolyodott, egy gombaszakértő hogyan is lehetne figyelmetlen ember?!

És aztán?

Lefeküdtek, együtt is voltak, közösültek, mondta az asszony, úgy húzta el a száját, mint aki valami kellemesre emlékezik.

És reggel meghalt, állapította meg a felügyelő.

Így történt. Már az ágyban rájött a hányinger, alig pirkadt, föl se tudott kelni. De még akkor is beszélt. Hányás közben.

Értette mit mond.

Munkanapja van, azt hiszi az asszony, erről próbált beszélni, miközben hányt. Hogy a piacra kell menni gombavizsgálatra.

De már nem tudott elindulni.

Szerinte, mondta az asszony, munkakezdésre már halott volt.

A szomorú férfiszenpár bámulta az asszonyt. Mintha az éjszaka nézné a reggelt. A gombaszakértő felesége hirtelen fölállt. A házba sietett, fehér volt a vádlija. Nem sokáig maradt bent. Tálcán hozott egy újabb vodkásüveget, egy kislábast tartott a felügyelő elé, ronggyal emelte meg a fedelet.

Gombapaprikás, mondta, éppen most lett készen.

Érttem, bólintott a felügyelő, a lábasba szimatolt.

Ha van kedve, fogyasszon, biztatta az asszony. Szedjen-e neki?

A felügyelő elnézte az asszony kezét, karját, a nyakát és aztán az arcát. Nézte is, meg nem is. Láta is, meg nem is. Meg mert volna esküdni, hogy repülő száll fölöttük az égben. Tele van a fémdoboz mindenféle emberekkel. Hirtelen pillantott föl, már csak az oszladozó kondenzcsíkot látta.

A felügyelő kicsit gondolkodott.

Ó, hogyne, köszöni, szívesen megkóstolja, mondta végül, és a gőzölgő lábos felé tolta a tányérját.

Szijj Ferenc

Ritka események

A gyerekek szomorúsága

Majd a gyerekeitek szomorúsága
ráébreszt benneteket arra, mondta
a körzeti felügyelő, hogy bármit csináltatok,
egy büntető angyal állt mögöttetek,
és csak figyelt, vagy néha álltában
elaludt, de felébredvén rögtön tudta,
mit mulasztott, tudott mindent közlő,
olyan közel ti nem voltatok senkihez.

Hol a kulcs?

A trombita mögött próbált elbújni,
de persze észrevették. Három hangoló
vetette rá magát, leteperték a földre,
átkutatták a zsebeit, aztán a lábára,
a derekára és a nyakára térdelve
kérdőre vonták: hol a kulcs?
Kiderült, hogy menekülés közben
a kerti medencébe dobta, és az egyik aranyhal
rögtön lenyelte, de nem tudta megmondani,
melyik. Nem baj, gondolták a hangolók,
akkor az árvaházban a gyerekek
ma este mind aranyhalat esznek.

Bokor

Leguggolt a háza előtt az árokpartra,
hogy neki bokor nőtt a fején, naponta
néhány órát ott kell guggolnia,
és hogy ne csodálkozzunk,
a kalapja miatt nem látszik a bokor,
de ha levenné a kalapot,
nehezen tudná visszatenni, most szépen
be van dugdosva alája minden ág,
jó nagy bokor, vigyázni kell rá,
de ő már másokban nem,
csak önmagában bízik.

Sakkjáték a szélviharban

Ólombábukkal sakkoznak szitkozódva,
egyre erősebb a szélvihar, por megy
a szemükbe, összevesznek, hol állt
a sötét királynő, a végén öltre mennek.

Idegen lélek

Egy idegen lélek hatását érzem,
ha megszólalok, vagy néha elég,
ha csak megfogalmazok magamban valamit,
akár a legegyszerűbb dolgokról is,
természetről, emberi hibákról,
de mit tehetnék, soha nincs teljes
némaság a fejemben, hiába simogatom
a hasamat az egyik kezemmel és ütögetem
a fejem búbját a másikkal, miközben
mozgalmi dalokat énekelek bele
a süket éjszakába. Meglehet, a lehető
legkorábban el kellett volna utasítanom,
hogy gondoskodjanak rólam, etessenek,
ruházzanak, költőpénzt adjanak.

A teáskanna

A postamester egy hatalmas teáskannát őriz
a fészkerben, hogy majd később, ha nyugdíjba megy,
azzal gyógyítsa meg a kóros szomorúságban
vagy beteges vidámságban szenvedőket.
A fészker ajtaját három lakattal zárja,
de az egyiknek a kulcsa beleesett az emésztőgödörbe.
Nem meri megkérni az utcában lakó gépszerelet,
hogy vágja le a lakatot, mert mit mondjon neki,
mi van odabent, ha meg kitudódik a dolog,
biztos lehet benne, hogy rögtön irigyei támadnak.

Szegedi Eszter

Ipari alpinista

Véremben tervrajz,
hasfalamban szalagok,
a gravitáció rögzítései.
Vérszagú állványzat
a szétkent látótér sarkában,
költöző bolygók.
Pályára áll körülöttem
a láncfüggeszték,
a tűzfal kifehéredik, felreped.
Megszilárdul szám szélén a naplemente.
Épül a ház.

Összetett áramkörök

Huzalokon szorosan
egymás mellé érkezünk,
megdagad a trafóház,
mellében bizsereg
az ivarérett szerelem,
ajkam vonala vezeti
a tekintetedet,
áramot indukál,
céltalan terjed a bőrön,
nagyfeszültségű mosolyra
húzódik a villanydrót,
fecskék gyülekeznek rajta,
viharak jelzik az évszakváltást,
kábelrel felvarrt nap,
erőt gyűjt, szárnyra kel,
hamarabb ér hozzád a hang,
alkonyul és felejt az égöv,
bujdosunk a szonofelhők alatt,
fecskéfészek az eresznél,
ablakunkhoz húzódik a kert,
ível a villanyvezeték, a csont, a toll
idomul hozzá, egy fiatal pár
testnedveiből építi első otthonát.

Szemvidítófű

Ég a szemem,
sose láttad ilyen kéknek.
Sugármeneteket számolok arcodon,
hozzányúlok, kezemre szelídítem.
Foncsorozott tenyeremben
a szélcsendet mutatom neked.
Vak vagy, eltömítette szemeödröd
a holdnélküli éjszaka,
kihulltak a szempillák.

Tor

Ha a nagyszüleim meghalának,
le kéne vágni a tyúkokat a kertből.
Nem tudom, megvárjuk-e, hogy elfogyjon a táp.
Már vettem sírhelyet.
Nagyanyám beültette árvácskával,
rendben tartja.
Csak a számokat kell majd a kőbe vésni.

Arra az esetre nincs terv,
ha apám halna meg.

Szilágyi-Nagy Ildikó

A sírköves

Béla és Ani a teraszon élvezték az őszi napfényt, plédekbe burkolták ernyedtestüket, és forró, édes, sűrű italokat fogyasztottak. Béla gombakrémleves kanalizott fél literes bögréből, Ani tejszínes-vajas forró csokoládét ivott, amibe bőven tett fahéjat és szegfűszeget. A fűszerek finom illatába azonban zavaró tényező került, amikor szokatlan irányból, a pálinkafőző felől kezdett fújni a szél. Miután szilvavirágzástól éresig a házaspárok között lezajlott a „befőzzük vagy kifőzzük” vita, most indult a kifőzés szezonja. Béla ölébe engedte a bögrét, és megtörte Ani békés üldögélését:

– Mindjárt elmegyek.

– Máris? Dehát le sem vetköztünk!

– Nem úgy, babácska! Hanem most jut az eszembe, hogy a Karcsi bácsi kérdezte a jómúltkor, még mikor csak virágzott a szilva, hogy nem-e vinném el neki a cefrét a sírköveshez. Én mondtam, miért is ne. Úgy érzem, aktuális.

– Pont most, vasárnap?

– Hány óra?

– 10.30.

– Akkor igen. Kilencre beszéltem meg veled. Eljön velem? – vetette fel Béla, megelőzve a halkszavú szemrehányást, hogy Ani minek ment annyit éjszakára dolgozni, hogy szabad legyen a hétvégéje, ha most íme, Béla nem használja ki a szabadnapot.

– Igen – mondta Ani, és már sietett is, hogy további fél óra alatt gyorsan felöltözzön, így két óra késéssel megérkeztek Karcsi bácsihoz, felpakolták a cefrét és a bácsit, és indultak a sírköveshez.

– De miért a sírköveshez visszük a cefrét? – ötlött fel Aniban, miközben az utánfutón elhelyezett hordók zötykölődését hallgatta.

– Kifőzi neki.

– Kifőzi nekem – válaszolta együtt Béla és Karcsi bácsi.

– De akkor nem sírköves, hanem az csak a beceneve?

– Igen.

– Melyik igen?

– Az, hogy nem a beceneve. Sírköves. De ki szokta főzni, amit visznek neki.

– Értem – nyugtázta Ani, és már ki is szálltak a sírköves zárt kertjében, ahol számos szenteket ábrázoló szobor, galambok, kertitörpék, és egy életnagyságú ember volt kiállítva, aki vésőjét az egyik kertitörpére fogta, és lesúlytott kalapácsával.

Ani a sírkövest szemlélte, valamilyen Lacit, a nevét elfelejtette. Alacsony, hetvenöt év körüli férfi, még mindig látszott rajta, hogy valaha vonzó arcú, jó testű fiú lehetett. A három férfi lehordta a hordókat az utánfutóról, közben élénken beszélgettek, és amikor végeztek a cefrével, akkor is folytatták. Ani messziről figyelte őket, mert közben odasétáltak hozzá a sírköves kutyái, így egyik kezével a komondor fülét masszírozta, másik kezével a kis tigriscsikos staffordshire bullterrier hasát simogatta. Végül megalégtelte a várakozást, és amikor látta, hogy percek óta csak Béla tartja életben a beszélgetés fonálát, elszánta magát, hogy Bélánál szakítja meg, mert az nem számít udvariasságnak. Biztos volt benne, hogy Béla nőkről áradozik, mert általában abba tudott ilyen hosszán belebonyolódni. Ani gyanúja beigazolódott, most is éppen élete egyik Egyetlen Nagy Szerelméről mesélt, így Ani végképp elhatározta, hogy megzavarja ezt a kifordított Botticelli-képet, amin nem tavasz van, hanem őszi, és a három Grácia is ellenkező nemű. Amikor azonban megkerülte a bájos csoportot, akkor látta, hogy a Sírköves Laci a sírás szélén egyensúlyozva közli:

– Na várjál! – majd sarkon fordul, és beszalad a házba.

– Mit mondott neki? – kérdezte Ani Bélától. Béla maga is csodálkozott, hogy mennyire

elérzékenyült a sírköves, de már nem volt ideje mentegetőzni, mert Laci megjelent a bejárati ajtóban, egy arany keretes képet törölgetett kötött kardigánjába, majd felmutatta Bélának, Aninak és Karcsi bácsinak, és könnyezett.

A képen csodálatosan szép arcú nő nevetett.

– De gyönyörű! Mint egy baba! – rajongott Béla, aki a női nem csodálója volt, és szinte minden lányba őszintén beleszeretett.

Az öreg ember csak sírt tovább, majd könnyeit nyelve magyarázta:

– Meghalt. Húsz évvel ezelőtt. Én öltem meg!

– Méhnyakrákja volt? – kérdezett rá egyenesen Béla, mert egyszer hallotta egy orvostól, hogy a méhnyakrákot a mosatlan pénisszel bekerülő fertőzés okozhatja.

– Nem. Nagyon szerelmes voltam! – zokogott a Sírköves Laci.

– Hát, ilyen nőbe lehet is – próbálta vigasztalni Karcsi bácsi.

– De nem belé! Egy úriasszonynak dolgoztam, aki szökőkutat faragtattott a kertjébe, meg kőkori látót a teraszra. Gyönyörű asszony volt, megszerettem, és a szeretője lettem. De nem volt olyan szép, mint a feleségem. Elhagytam a feleségemet, ő pedig öngyilkos lett, az autójában.

– Nekihajtott valaminek?

– Beült, benzint locsolt a testére, és meggyújtotta magát. Sokszor gondolkodom erre éjjelente. Hogy kiszállhatott volna még az autóból, de nem tette.

Pár perc elteltével Béla megkérdezte:

– És a másik asszonnal mi lett?

– Nem volt hosszú kapcsolat. Pár év múlva szétmentünk.

– Hogy hívták? – kérdezte Béla, már búcsúzóul.

– Margit.

Mindannyian kezét fogtak a sírkövessel, és elindultak.

– De miért így lett öngyilkos? Ez szörnyű! – tépelődött az öreg Karcsi bácsi hazafelé. Mert sok mindent látott már a saját falujában is, meg hallomásból is tudott róla, hogy például néhány földije felakasztotta magát, mások rovarirtót ittak, vagy patkánymérget, késbe dőltek vagy vízbe ölték magukat, ezt az esetet mégsem tudta megemésztetni.

– Legutóbb az Etel megsütötte magát – mondta Ani, megelőzve, hogy Karcsi bácsi tovább hánykolódjon a témában.

– Mi találtuk meg – toldotta meg Béla.

– Az más – mondta Karcsi bácsi.

– Az miben más?

– Ez a Margit sokkal elkeseredettebb volt – mondta az öreg –, csúnya akart lenni, ha már legyőzte az a másik nő. Én már nem először hallom ezt a Sírköves Lacitól, mégsem bírok napirendre térni fölötte. Mielőtt az asszony felgyújtotta magát, bekente a testét és arcát ürülékkel, amit a budiból mert ki.

– Tisztára, mint Szent Margit! – mondta Ani.

– Az is egy elmeháborodott volt, kicsi babám – fűzte hozzá Béla komoran – Minek kínozzák, meg öldösik magukat a gyenge nők, a gyönyörű asszonyok? Miattunk, alávaló férfiak miatt? Nem éri meg!

– Szent Margit szent volt, Krisztus miatt csinálta a furcsa dolgait.

– Jézus is csak egy férfi volt, nem, babácska? Anya szülte, pénisze volt, és mennyi nőt taszított a romlásba!

– Ezt hogy érti?

– Miatta temették el magukat kolostorban, meg a Szent Margit is miatta járt kifordított sündisznóban, amit még irigyelt is tőle a többi apáca, úgyhogy még ők is kínozták.

– Ezt honnan tudja? – kérdezte meglepve Ani.

– Beiratkoztam az esti gimnáziumba.

– Nem is mondta.

– Most mondom – közölte Béla, és beparkolt Karcsi bácsiék elé, hogy az öreg kényelmesen kiszállhasson a kapuban.

Áfra János

H...

Iszapos medredben zörgő habzás támadt,
H... diónyi kő ferdült-forgolódott rajtad,
sebes tenyerekkel lassan megtapogattad,
H... majd még egy és még egy került elő,
és egyre nőttek minden érintésre, míg-
nem olyanok lettek, mint te, szépen sajdulók,
viselhetetlen szorongtak és forogtak, H...
kezük lett, és fogdosni kezdték magukat,
H... így elhatározta, leszakítod testedről
a fejletlen, átnedvesedett agyagdara-
bokat, törékeny kezek, szakadó idegek,
ropogó, durva csontok, elszáradó szó, H...
de mire jó agyagkéz, agyagláb, agyagfej,
ha könnyen törik, H... erősebb lett volna
egy vörösfenyőkemény, hajlékony test
lépő, látó, levegőbe merülő gyökérszettel,
H... és hogy védene, tartana a magasba
nyúló korona, mindahányunk tajtékzó
madarakat fonna fodros varkocsaiba, H...
rezgő leveleink alatt megpihenhetne
mind, aki fáradt, mert nem volnánk
ilyen erőtlenek, H... nem ráznánk sebbel-
lőbbal a még töretlen belső részeket,
nem viszonznánk minden lökést, most jaj-
dulni is csak elvonultan lehet, rejtve,
leplezve, hiszen kiveti magából a táj
a férgeseket, míg nem elérkezik egy
közös csúcs, az utolsó H... e hegy-
vidék övezte száraz szél az egy-
maga lakta, fátlan földön.

Marno János

Imapados

Lábuk alatt ropog a hó,
mint szájamban a pirítós.
Leheletük a levegőben lóg
szaporodó jégcsapokban;
ízlelőbimbóim avatottan
válogatnak a só s a vaj között.
Megered a teáskanna csőre,
reggeltől délig azon röhögök.
Ideérnek-e idén a fagyok,
ez a kérdés emészt épp a vörös
napkorong felmerülésével.
Ha agyagból vagy kiégve
jól, nincs mitől tartanod az égben.
Éjszaka még sárgásfehér volt,
most meg püspöklila púp a térdem.

Hallgatózás

Ha kisüt, az maga a csoda,
ha beborul, az a keserű
rögvalóság. Kilöttyen tőle
az ember nyelve. Majd a nyaka
is csúnyán megvastagszik, alig
tudja tekergetni, kínjában
sziszeg, vitába száll a halott
apjával, mert sosem hallotta
a hangját. Suttogni hallotta
csak, kerülhetett szóba bármi,
az csak suttogott, akár a szél
a slágerben, s a valóságban.
Csakhogy énekelni sem tudott
az apja. Étkezéseknél járt
csak élénken a szája. Keze
élével gyűjtötte-terelte
a morzsát. Voltak pillanatok,
mikor az embert fojtogatni
kezdte a kíváncsiság. Arra
riadt, hogy ha félrenyel, meg is
fulladhat. S akkor nem hallhatja
tovább süketelni fülében a csöndet.

Másének

Oltás. Oltár. Az más. Oltalom.
Holnap oltalomtalanítás.
Mondj valami mondvacsinált kárt
a gyerekkorodból. Egy téglát,
ami a fejedre eshetett
volna. Ha nem szól időben egy
lány, akit Verának szólított
az énektanár. Egy sasorrú,
buta ember. Sándor. A Gyurit
úgy vágta pofon, hogy vérezni
kezdett az orra. Sándor a dísz-
zsebkendőjével itatta fel
a Gyuri vérét. És azután?
Aztán nyoma veszett a vérnek,
Vera felszívódott egy éjjel,
a téglát befalta a malter.
Vége az órának, akármit
beszélnek. Az ének az ének.

Pollágh Péter

Afrika trafik

A trafikos özvegy, de nincs egyedül.
A vevők egymásnak adják a kilincset,
és játékmunkatársakat is mindig keresnek.
Több emelet trafik. Színváltós polcelemek.
Itt visszaváltják a törött lábú katonákat,
a piros indiánokat, a kis amerikákat,
meg a behurcolt, szurtosképű rabszolgákat;
és egyik emeleten sem sírnak,
mert a konyharonggyal takart, fehér részlegen,
a kis ispotályban jól pólyálnak,
rossz csontot is jóvá tesznek.

Itt aztán ragyognak a márkák.
Terefere keksz: Zamat kávé és kekszgyár.
Füles sapka: Vörös október vagy Május 1
ruhagyár. Színszóró szélforgók, fejkarnevál:
barkácsolt és puha pofák.

Úgy nézel ki, mint egy bajusz,
ugratják egymást a polclakók.
Nincs csont, nincs gond,
ez van a cetlin, mi díszsebkendő gyanánt,
a napsütötte medve mellzsebéből kiáll.
Odacsempészték, míg aludt, bóbiskolt
a barna test nagy, komoly gömbje.
Pimaszok a plüssök: trafiktapasztalat.

Mocorognak a polcok, zúg az egész lelátó.
Ki lopta el a pénztárcát? A gyanú gyorsan körbejár,
és rá is hull az egyik szurkolóra,
ki szentelenül tartja magát a legfelső páholyon.
Egy majom, egy banánszopó. Ő lesz az,
a cetlicsempész. Szőrcomós haramia,
tolvaj, fogják meg! – A felajzott linóleumon toporgok,
és esküszöm, felképelem,
ha nem hozza le azt a kókuszbombát,
mert ma nem a naplovat kérem, nem a gyaloghalat,
ma őserdős Afrikát akarom,
fekete-sötét, csapolt vérét,
a csokoládéültetvényeket, a ventilátoros szivarszobát,
az őserős babkáját, a csillapító kinint.
A foglyul ejtett feltalálót, Jacek Babkát,
akit csak úgy hívtam: Jajka.
Az ezüsttő kincsét, a winchesteres, elöltöltős puskát,
légiósok pofatakaró burnuszát, a néger Afrikát,
a vidám, szertelen szerencsenmosdatást.

Általános trafik

Nyár van, a napraforgók jóra fordulnak.
Ülök egy trafik erkélyén, halál utáni élmény;
tárgyacskák leszünk mind, megfoghatók.
Posztmortem nippek, gombok egy medve
kabátján, a mackófelsőn, ami túlél minket.
Színes szipkák. Mindegyiken egy évszám.
Beleszív és ott vagy: a 45 apa, a 48 anya,
a három gyerekév már hetessel kezdődik,
kettőt visznek a nővérek, copfos kétharmad,
70 a Szilvi és 74 az Andi. Családi trafikillat,
bele-beleszív, szippantasz, és beesik az arcod
egy évbe. Kicsit be is szorul, mint Ivánka
feje a szivardobozba: álomfejű, kulcsos gyerek,
mindig szökőévet keres.

Több mint bódé. Tekintetes trafik: erkélyein
a hibáktól eltekint.
Minden újabb csendben jobban értem kicsit.

Ez a trafik nekem Ivánka. Szent Iván.
Ma az ő napja van, ma a fény a király,
érte nyúlnak el az árnyékok olyan messze,
és a fények is érte, ilyen sokáig sötétbe.

A napraforgók jóra fordulnak,
a trafikos lassú és elégedett,
megnyalja tíz ujját, süt az ég,
a messzeségben fűnyíró szól,
valami bánat előregszik épp,
és hagyja, hogy hívják a forró
gombok már mind a két kezét,
bácsisan gépel egy könyvet,
címe is van: Mándy Ivánért.

Bátyi Zoltán

Arany a kukában

A postás azt mesélte, hogy Lali már hajnalban elindul. Szeme véresen forog a világra, kezében szél lengeti az üres nejlonzacskókat, de mire eléri a lakótelepet, már üres üvegek csattognak egymás hasán, bádogdoboz, lendkerekes kisautó, kolbász kiszáradt vége, gombóccá gyúrt hirdetési újság repeszi a műanyag táskát. És Lali csak tapossa tovább a maga ösvényét, végig a sugárutakon, végig a körutakon, a belváros lombkoronás teréig, hogy aztán félretaposott cipőjének nyomát hagyja az állomás előtt, a buszpályaudvar nyüzsgő tömegében.

Lali kukázik, az már biztos – törődött bele a város, csak éppen azt nem sikerült kideríteni, hogy valóban Lalinak hívják-e, vagy valamelyik bádogasztalos kocsmá részeg félnótása ragasztotta rá ezt a nevet. De azt se tudta senki, pontosan honnan is rajtol eszeveszett napi futásához, és hol nyikoroghat az az ágy, amire este rászédülhet. Lalit eltúrték, nevtették, karmokká növesztett koszos körmeiről, amit persze senki nem látott, rémisztő meséket találtak ki. De nyáron kővel, télen hógolyóval nem dobálták, és egy alsóvárosi vendéglős együttérzően szisszent fel, ha Lali náluk kotort bele a törött pohárba. Bolt ablakát fényesítő takarító asszonyok meg azt károgták, hogy az illet mégiscsak jobb lenne rácsok mögé zárni, mert ki tudja, mikor fordul ki agyának tört kereke annyira, hogy fiatal leányok erkölcsére támadjon.

Az öregasszony ettől nem féltette a világot. Az öregasszony tulajdonképpen senkitől sem féltette már az utcáját, Tisza partjára épült palotás városát, mert már csak azt érezte, hogy ereiben egyre lassabban ballag a vér, szeme sem szívesen nézi újságok betűit, televízió dobozában gyilkoló bankrablók harisnyafejű ábrázatát, de még galambok alacsonyan szálló röptét sem. Miért is nézné? Kiöregedett ő erről a Földről, könyökét is szédörzsölte az ablak párkánya, jobb lenne hát kihívni a papot, és megmutatni azt a szomorú fűzfa alatti sírt, ahova őt is temethetik, régen elhalt félje mellé.

Csak Lalit sajnálta nagyon. A kukás Lalit, aki az ő rogyant gerincű háza előtt, az ő kukájában nem lelt még soha értékes kincsre, pedig éppen tíz éve már, hogy mindig belekotort a fonnyadt szemetébe, hogy aztán fejbólintással köszönjön az ablakban, függöny mögül leselkedő szomorú szemű öregasszony felé, majd vessen egy pillantást a felhőkre, és már trappoljon is tovább, nyúlt lódenkabátját kínálva tánra a szélnek.

Az öregasszony egy napon hallotta a tévében, hogy a covid leginkább az idősebbeket támadja meg, meghallgatta azt is, hányan fekszenek lélegeztető gépre kötve, majd kinyitotta nyikorgó szekrényét, benyúlt a gondosan összehajtogatott, megsárgult ágyneműk halma alá, előkotorta utolsó aranyláncát, rajta a mívesen munkált kereszttel, lehúzta ujjáról a karikagyűrűt is, megcsókolta a sárgán csillogó fémeket, hogy aztán díszes kis dobozkába zárja. Megfürdött, ünneplő ruhába öltözött, kopogós cipőt vett a lábára, végigsétált az utcájukon, alaposan megnézett minden házat, betért a sarki boltba, és elmondta, talán századszor: kocsmá volt ez régen, itt nótázott az uram, ha jó kedve támadt. Hazaérve aranyait rejtő dobozát a műanyag kukába rakta, a szemét tetejére, hogy Lali, a kukás Lali még véletlenül se vesse el.

Aztán a konyhában az öregasszony remegő tenyerébe borított minden gyógyszert, amit csak a fiókjában talált, nagy pohár vízzel mind lenyelte, az üres dobozokat a kukába tette. Visszatérve a házba megsimogatta férje keretbe zárt fényképét, és megsimogatta a lányáét is, akivel valamikor nagyon összeveszett, már régen nem tudta min. De a lány, mit lány?, érett asszony az már, azóta sem nyitott rá ajtót, még csak egy levelet sem küldött. Közös ismerőstől hallotta, ha keresné, a bécsi vonatra kellene felszállnia.

Az öregasszony aztán összekulcsolt kézzel hátára feküdt az ágyában, ahogy azt nagyon szomorú filmekben látta még fiatal lány korában, és fején felejtett kendővel szenderült nagyon mély álomba, arcán kislányos volt a mosoly. Szerda volt éppen, az égen hidegfront csatázott a meleggel, felhők mögött szomorúan bujkált a Hold.

Hajnalban az öregasszony dörömbölés, kiáltozás hangjára ébredt, és a plafon repedéseit látva megtudta, nem a mennyországba került, de nem is a pokolba. Ezért aztán felkelt az ágyból, kitámolygott a konyhába, majd kinyitotta az ajtót. Lali bozontos szakállában akadt meg a tekintete, kukázós Laliéba, aki köszönést mormogott, és felemelte a kezét.

De az öregasszony akkor már nem Lalit látta, csak egy hatalmas tenyeret, ami díszes dobozt nyújtott felé. Ezt a néni elveszítette, máskor jobban vigyázzon, mondta Lali, majd a zsebéből két érett narancsot kotort elő. Nem kukáztam, boltban vettem, itt a sarkon, fogyassza egészséggel, mondta Lali. De hát magának nincsenek is karmai, ámult az öregasszony. Nincsenek, látja, nekem még karmaim sincsenek, de holnapra hozhatok, nevetett Lali, majd táncolni kezdett. Az öregasszony meg azon gondolkodott, miféle tánc lehet az, amit addig járnak, amíg a bakancsos lábak porrá nem zúzzák az összes üres gyógyszeres dobozt...

HERMANN ZSÓFIA: Anubis/szív részlet 2. 2021 (fotodokumentáció)

Haklik Tamás

Semmi cécó

– Cécó! Kész a kávé! – kiáltott hajléktalantársának Hornyák Győző, erre Marinovszky István, vagyis Cécó elindult a konyha felé, bögrével a kezében.

Az Éjjeli Menedékhely udvarán rágyújtottak egy ügyetlenül megsodort cigarettára. Egyetlen száluk volt, az is kevert – ahogy ők mondták –, különböző helyekről származó csikkes dohányból. A kávé plusz cigaretta kombináció kötelező szertartás volt a mindennapjaikban, és ahhoz hasonlóan, ahogy az intézmény területén kívül megosztottak a boron, idebent ez jelképezte testvériségüket. Három slukkonként adták egymásnak a cigit.

Figyeltem őket és elgondolkodtam, vajon sikerül-e kitörniük ebből a helyzetből, vagy halálukig az lesz a legnagyobb örömük, ha találnak elegendő üres üveget és alumíniumdobozt, amit pénzzé tudnak tenni, a pénzt meg borrá. Ez az öröm is általában csak este hatig tartott, mert akkor nyitott az Éjjeli Menedékhely, de még legalább két órán keresztül ki lettek utasítva, ha ittasan érkeztek. Aztán ment a szövegelés, nemi szervük kínálgatása és a többi. Ha józanok voltak, akkor viszont kenyérrre lehetett kenni őket.

Győzőnek nem nagy jövőt jósoldam; fél tudóval, büntetett előélettel, néhány osztályos végzettséggel, hatvanhoz közel. Cécóban még láttam esélyt arra, hogy visszapedálozzon a társadalom kanyarokkal meg lejtőkkel teli útján a cél felé. Nem ismertem annyira, mint Győzöt, mégis el tudtam képzelni, ahogy tekeri a biciklit és lassan előrébb jut. Pár hete került be az ellátórendszerünkbe. Fiatal volt még, a szokásos családi konfliktusokkal, bűnözői múlttal meg két gyermekkel, akiket nem tudott felnevelni, de ex-felesége igyekezett megtenni ezt helyette is.

– Pisti! Miért hívnak téged Cécónak? Hogy jött ez a név? – kérdeztem tőle, miután belépett az udvarról.

– A sitten neveztek el így, de ez elég hosszú történet.

– Reggel nyolcig van időm – majd hatásszünetet tartottam. – Persze, ha nem akarsz beszélni róla...

– Na jó, elmesélem ... A Balaton mellett dolgoztam. Kellett a pénz a gyerekek miatt, tudod. Az asszonynak nem volt munkája, meg itt Ózdon nekem sem. Mosogattam az edényeket, konyhai melós voltam. Nem jó munka, fárasztó... de nem ez a lényeg. Nem rossz pénzt adtak érte amúgy, de hamar elment. Na, egyik nap iszogattam egy kocsmában, vagyis inkább ilyen komolyabb sörözőben, tudod... pub volt, na. Ültem kinn a teraszrészen, és közben figyeltem a szemközti bankot. Többször visszatértem oda, de nem a hely, hanem a bank miatt. Azon agyaltam, ki kellene rabolni, de nem mertem, meg pisztolyom sem volt. Aztán másnap egyik munkatársamat kérdeztem, tud-e fegyvert szerezni. Karcsi faggatott, minek az nekem. Mondtam, hogy nem ismerem ezt a várost, ha valaki belém köt, jól jöhet. Azt felelte, utánajár a dolognak. Végül hozott egy revolvert, vagyis revolver kinézetű játékpisztolyt. Biztos láttál már te is olyat. Műanyag kis valamit kell belerakni, aztán tényleg lövéshangja van, ha meghúzod a ravaszt, meg füstöl is. Elég jó, csak hát nem igazi. Igazit nem tudott szerezni Karcsi. Ezt is a fiától hozta el. Megvettem. Továbbra sem mondtam neki, hogy igazából mire kell. Egyszer csak eljött a nagy nap. Megint besétáltam a kocsmába, vagyis a pubba. Zsebemben volt a játékstukker meg egy szatyor a pénznek. Elég sokat ittam, de nem volt merszem bemenni abba a nyamvadt bankba. Inkább egy kisboltba mentem, vettem egy üveg bort. Leültem egy padra. Rágyújtottam, és meghúztam a piát. Egy szál cigi meg jó pár korty után azt mondtam magamnak: megcsinálsz Pisti! Fejemre húztam a kapucnim és berontottam, a revolvert, vagyis játékrevolvert az égbe emelve. Csak semmi cécó, bankrablás! – kiáltottam. A boros üveget a földre hajítottam, megijedtek a

csattanástól. Egyébként ez volt a baj, ezen buktam meg. Ezt majd a végén elmondom. Szóval mondom a bankos csajnak, ide a stekszet! Erre ő: A testem kell? Haha! Részeg voltam, úgy értette, ide a tested. Mély kivágott blúzban volt, jó nagycsöcsű kövér nő. Össze is nyomta a melleit, miközben kérdezte. Mondtam neki, hogy a pénz most jobban kell, aztán odahajítottam a szatyrot. Telepakolta. Gazdag lettem, és nagyon könnyen ment. Elszaladtam, majd egy idő múlva lassítottam a lépteimen és beléptem egy fodrász szalonba. Kértem a fodrászcsajt, hogy oldalt nyírja fel, tudod ilyen légiósra, meg fesse be szőkére. Elég hülyén néztem ki, mire végzett. Miközben csinálta, hallottam a szirénát. Kérdezte a fodrász, vajon mi történhetett. Mondtam, én nem láttam semmit. Lehet bankrablás. Elkezdtek keresni a rablót, vagyis engem. Csak hát a személyleírás nem egy szőke fickóra illett. Aztán kivettem egy szobát pár utcával odébb, de nem tudtam aludni. Próbáltam megszámolni a pénzt, de nem sikerült. Alapból nem tudok számolni, az meg rengeteg lóvé volt. Reggel benéztem egy pizzériába. Baromi éhes voltam. Ott mutatták a tévében az arcomat, és abból tudtam meg, hogy nyolcmilliót raboltam. Atyavilág! Nagyon tele voltam. Persze nem valami szakadt cucuban mentem pizzázni, hanem vettem egy klassz öltönyt addigra. A pultos csaj egyre jobban bámulta a tévét, aztán engem. Hogy ne remegjen a kezem, rá kellett gyújtanom. Mindig ez van, ha izgulok, meg amikor nem mondok igazat. Tényleg, adnál egy cigit? Kifogytam.

Kizökkentem a sztorijából.

– Persze – mondtam, és felé nyújtottam a nyitott fedelű cigis dobozt. Akkor vettem észre, milyen borzasztóan remeg a keze.

HERMÁN ALÍZ: Összeértünk (ombre sorozat 3/3) festett fa 2015

Németh Zoltán

Fáraók

Nebré

A halálból is az élet nyúl ki
ezerkarú csápjaival,
mint ahogy a tárgyak is
csak temetői
az életnek,
nem gyilkosai.

A kérdés,
milyen helyzetekben lesz szerelmes
egy ág
az erdőbe.

Minden rovar egy-egy mondat,
amely üzenetet visz
annak a másik fának
kiesett szívű lombjaival,
hogyan visszataláljon.

I. Hudzsefa

Az isteni szobrász első évben kifaragta,
parancsba adtam
a tökéletes szemet, száját,
mondatokat.
És olyan
lettem.

A későbbi szobraim már mind
nagyon hasonlítottak az elsőre.

Hór-Aha

Túl sok az információ
a nyitott szemből.

Az utolsó madár repülése
nem sejtí,
merről jön a tél.

A csőr mosolyra nyílik
az elmúlástól,
kölcsonszárnyakon.

Hufu

Ahme uralkodása óta
hagynak egy helyet a piramisokban
és az egyiptomi házakban, lakásokban.
Plusz egy szobát,
ahol a gyerekek kinőtt és fölöslegessé vált
holmijait őrzik: babakocsi, játékok, ruhák,
régigazolványok, füzetek.
Ez egy más lelki beállítódás,
hogyan itt egy szoba,
benne az egész életeddel.
Mesélik,
hogyan amikor Perring átkutatta Hafré
piramisát,
annak babakocsijával tolta
ki gyermekét,
akit váratlanul
a piramis dísztermében szült meg
a felesége.

II. Pepi

Olyan erővel szeretett volna
azzá a lánnyá válni,
aki felfelé sétált a Nílus-parton,
hogyan megrepedt Hufu piramisának ablaka,
és a következő másodpercben már
hangtalan üvöltéssel préselődött át a teste
az ezredmilliméternyi résen,
lenyúzva a lélekről a húsmasszát.

Nem fért bele a lélek,
kalapáccsal ütöttem be
a szem eszméjét a szembe,
a lélek eszméjét a lélekbe,
a látás eszméjét a látásba,
a szépség eszméjét a szépségbe.

Megmérni mindent.
És az összes vonalat,
minden összeköttetést, kapcsolatot bejárni
ebben a lányban.
Ez lesz a vágyam
a következő 3000 évben.

Győrfi Kata

tovább az égen

tökéletes alakzatban
repülnek a vadkacsák.
az arcom fölé rakod a tenyered,
a madarakat az ujjaidon
viszed tovább az égen.
átsüt a nap a kezeden,
meleg szárnycsapások.

ahogy az orromhoz ér
a hüvelykujjad,
zúgni kezd az erdő,
és a tenyered fölött elrepül
esetleges alakzatban
egy pár vadászgép.

körömholdakban végződik a kilátás,
keresztezett ujjak a táj.
szorít a kéz, a magas ég megtelik vérrel,
és besötétedik.

fölötted az ég

a mozdulatlanul fekvő
állatok körülötti fagyott földre,
a fagyott földben a meg nem
született bogarakra támaszkodsz.
fölötted az ég a szemedre fagy.

a bőrödben melegednek az állatok,
a körmöd alatt születnek a bogarak.
a szemedbe fagyott égen
minden madár magamra hagy.

izgatott madarak

a hideg levegőt betöltik
az izgatott madarak,
és mind egy irányba repülnek.
az összeomlott emeletek közül
szárnyaikkal kiszellőztetik a port,
a kiálló vasrudakon várnak.

az egyik hármat károg,
és mozdulatlanul hallgatják,
hogy az összeomlott emeletek
közül kihallatszik-e szárnymozgás,
könnyű torokból visszaköhögött por.

elszállnak a vasrudakról,
felszuszognak az emeletek,
és az üres légtérben
mélyebbre omlik a szárnymozgás,
s a könnyű torokból visszaköhögött por.

HERMANN ZSÓFIA: Kiterített nő III. akril, vászon 2021

Lévai Aliz-Mária

Félig nyers

Borzongva tudatosul benned:
féléve egyedül élsz.
Szamovár hangja ébreszt,
valaki teát készít,
a filter te vagy,
naponta kifőznek.
Csak a bazsalikom illata
ébreszt rá, ez egy újabb vasárnap,
félig nyers hús az ebéd.
Megint olyasmi, amit alig tudsz
összerágni, lenyelni, megemészteni.

Inszomnia

Hajnal, szél karcolja az ablakot.
Ha itt lennél, azt mondanád, számoljak bárányokat.
Abból már két éve kinőttem.
Amikor nem tudok aludni, arra gondolok,
anyám hányszor akart elvetetni.

Örök változó

Naponta más ember vagy
a tükörben, mindegyik Te
levakarhatatlan szemölcsként nő rád.
Megtelepszene, akár egy-egy rosszindulatú daganat.
Állsz, nézed, ahogy a fotelben ül
az a nyolcéves gyerek,
aki egész éjszaka nem fog aludni,
mert nem puszilta meg lefekvés előtt a mamát.

Sarnyai Benedek Máté

A pályán halunk ki

A mi pályánkon igazságos mérkőzéseket játszanak.

Az ellenfeleknek sem lehet panasza: jól kilihegik magukat a meccsen, ahogy mi is. Cserébe tisztos pontok minden csapatnak: null-nullért egy-egy.

Nézők nincsenek, aki meccsre járna, azt egyből be is vesszük a csapatba. Nem könnyű a játék nálunk, bírni kell tüdővel és lábbal. Hetvenöt év felett tanácsos inkább a kispadra ülni, ahogy mondani szoktuk: „ebben a korban már nemigen labdára fogható az ember.”

Márpedig a labda virgoncul viselkedik: kergetni kell fel-alá a pályán, miközben az csak meg akar állni a kezdőponton.

Néző nincs, de focicsapatra szükség van. Enélkül azt hinnénk, Mátraszentandrás is kihalásra jut.

Ez mindig eszünkbe jut, amikor Mátraszentistvánd felől halljuk a harangszót.

Ha van csapat, úgy illik, hogy legyen pálya is.

Errefelé nehéz találni százméternyi síkot minden faluhoz. A kapukat nálunk jobb híján egy-egy hegyoldalba tűzték. A száz métert legalább sikerült közöttük szimmetrikusan kimérni.

Lenn a völgyben a középpálya, szentimrei, derecskei, bükki csapatok lihegőre futják magukat, ahogy próbálnak a kapum felé haladni. A csatáiraik legföljebb a tizenhatosunkig bírják. Onnan már gyorsabban gurul lefelé a labda, mint amekkora erővel felfelé tudják rúgni.

A vendégeket megértem: évente egyszer fordulnak meg felénk, ennyi idő alatt könnyen elfeledhetik a pálya fizikáját.

A gólvonalon állva a jobb felsősarkot figyelem. Egy fekete pók vastagon beszótte.

Szentistvándon már csak akkor fordulnak meg labdára fogható legények, ha az öreganyjukat látogatják. Az öreganyjuk nem meccsre viszi őket, hanem templomba, vagy valaki más öreganyjának temetésére. Így megy ez: a templom mindenhol később ürül ki, mint a futballpálya, a temető pedig gyorsabban telik meg.

Ha Szentistvádra gondolok, akkor itt, Szentandráson a lihegős null-nullt is öröm nézni. Két csapat kergeti hol az ellenfelet, hol a labdát egészen addig, amíg a középpályára nem sereglük az összes mezőnyjátékos. Egymás nyakában lihegnek a fehér mezes mátraszentandrásiak, és a kék mezes bükkszentandrásiak.

A pók a vállmagasságomig keresztülfonta a kaput. Szabálytalanul dolgozik: a jobb felsősarok után nyílegyenesen indult el a bal kapufához, nem szövögette tovább a sarokban látható háromszögalakot.

Megcibálom a hálót. Erős szövet, ha érkezne kapura lövés, ebben a magasságban már megakadna benne. Ezt csak ránézésre tudom becsülni, de a fantáziám megcsalhat: a szemem régen elszokott a kapura tartó labdától, ha egyáltalán valaha hozzájuk volt szokva.

Átnézek a szemközti hegyoldalra. Pókhálónak innen nyomát se látni. A bükkszentandrás kapus viszont jobbra-balra ugrál a gólvonalon. Együtt liheg a középpályával.

A völgy mélyén a színek elmosódnak: húsz kék-fehér csíkos meznek látszanak a mezőnyjátékosok. A fekete-fehér labdát fölösleges is köztük keresni.

A pókhálót a jobb lábammal pengetem. Mintha egy acéllap rezegne: visszhangzik tőle az egész völgy. A második pengetés megrázza a dobhártyámat, a bal fületem masszírozom.

Szentistvándról szokott ilyen lárma jönni. Ott hetente legalább háromszor verik félre a harangokat, pedig papot csak vasárnapokra tudtak szerezni. A többi harangzúgás temetésre szól, pap híján csöndben hallgatják halotti zsolozsma helyett.

A kék-fehér csíkok közül ismerős fej tűnik ki: Boros Józsi bá, az edzőnk, aki néha beáll hátvéd-

nek is, felém kiabál: „Mi a kurvaanyád ez a hang, nem halljuk a saját lihegésünket!” A jobb fülem fordítom a völgy felé, hallom Boros bót, valahogy túlkiabálja a pókhálóhangot.

A stoplimmal megállítom a hálórengést. A napot figyelem. Lassan lebukik a szemközti kapu mögött. A kilencven percet túlhaladtuk, nem kérdés. Le kéne fűjni, de a mezmasszában a bíró is elveszett.

Leüvöltök: „Nem pörgött le a második félidő?” Nem fordul meg senki. Úgy látszik, én nem tudom túlkiabálni a lenti lihegést.

Szentistvándon napjában kétszer kongatnak. Erősen rángatják a harangkötelet: a hang kiszökik a szentistvándi völgyből és nálunk visszhangzik. Erre senki nem kapja fel a középpályán a fejét.

A sok szentistvándi harangszó közt elvesztek a vasárnapok. Elmosolyodok: itt Szentandrás az azt hihetnének, folyton meccsnap van.

Kiugrottam a faluba, gondoltam utánakérdezek, mások tudják-e, milyen nap van ma. Válasz helyett csak viszontkérdést kaptam: „be lehet állni a meccsbe?” Megvontam a vállam: „abban a mezőmegeben már ki veszi észre? Legföljebb kicsit fakítottok a színén!” Nyolc-tizen kocognak velem vissza a pályára.

A kék-fehér csíkok a völgy alján világoskékbe olvadtak.

A túoldalal nem látok senkit a kapuban, de pók még nem dolgozik benne. A vendégkapus is leszaladhatott a mezőnybe.

A kapum felé fordulok, résnyi hely maradt a vastos pókháló alatt, a lábfejem éppenhogy belefér. Jobb kapufától bal kapufáig, a fekete pókot se látom.

A szentistvándi völgy felől nem a szokásos zajt hallom: tompa, mély zúgás, a pókhálóhangra hasonlít. Megvonom a vállam: az könnyen lehet, hogy a pókok arrafelé is beszórték a magányos focikapukat. De vajon ki pengeti?

A fakókék massa zihál a völgyben. Tüdővel még bírják, isten tudja mióta, és isten tudja, meddig.

A mátraszentandrás lakosokhoz megérkeznek a bükkszentandrásiak is. Kétoldalról belakják a térfeleket, a tizenhatosokig ér a középpálya.

A szentistvándi völgy felől szorosan követik egymást a harangozások, és a hálópengetések. Egymásba visszhangzanak, a különbséget alig lehet megmondani.

A fülemhez kapok, ijedtemben előreugrok, majdnem lebukszázok a mezőnybe. A hátam mögött hallottam a hálóhangot. Hátranézek: feszesen áll a pókháló.

Szentistvándon elhallgattak a harangok. Fintorgok: már arról sincs életjel, hogy temetnének. Csak hálópengést hallani felőlük.

Előre-hátra ugrálok: a kapumban magát pengeti a pókháló. Visszhangot remeg a szentistvándi hangra, egymást rezegtetik völgyből völgybe.

Mátraszentandrás és Bükkszentandrás: mind itt keveredik a pályánkon. A kapukig duzzadt a hörgő faluegy: a színét se lehet megmondani. Csoda, hogy a torkok nem száradnak ki, a mez-tenger fejei egymás verejtékét nyelhetik el.

Együtt lihegek a hörgéssel: a hálópengések halkabbnak tűnnek.

Ritmus nélkül peng egymásba a szentistvándi és a szentandrás pókháló, a józan fül azt se tudja, melyik visszhangozza melyiket.

A fekete pókok egyik kapuból a másikba szótták a hálókat.

Megpendül a háló, azt hiszem, mögöttem: nagyot ugrok előre, lebukszázok a mezőnybe.

Hörgök a hörgéssel: a szentandrásiak legalább a pályán halnak ki.

Legyenek mátraiak vagy bükkiek.

Visky András

A végrendelet, regényrész

557

elviszik meghalni, összeszedték hideg karjait, alig volt már mit, megigazították a fejét, mintha aggályos műtermi fényképészek volnának, keresztlécekkel összeszögelt deszkákra fektették, talán háromra, a bejárati ajtóra, igen, az ajtót emelték ki a sarkaiból, nem lopták el, mint máskor, csak levették csendesen a helyéről és Anyánk teste mellé fektették, hogy azután Anyánk testét helyezték rá, ajtó nélkül maradtunk, hamarosan pótolni kell, lopni, ha nincs más megoldás

558

októberben és novemberben, amikor beköszön a lándzsás orosz szél, sok ajtót meg dobkályhát lopnak el a telepen, vándorolnak a deszkák egyik barakkból a másikba, míg, november végére, sok veszekedés árán vissza nem jutnak a saját helyükre, a miénk már nem jön vissza biztosan, megvesz az orosz Isten hidege, ez lesz Anyánk koporsója, az ajtónk

559

Marin pungás lovas szekere várakozik a barakkunk előtt, inkább taliga, mint szekér, a ló is alig ló, még a szomorúsága is feltűnően kisebb az illendőnél, de azért legalább nem vidám, ez most Anyánk hetedik halála, eddig jutottam a számolásban, ha innen is visszatér, akkor sohasem hal meg, gondoltam, visszajössz?, kérdeztem fölé hajolva, nem válaszolt, belenézett a szemembe, elmerült a kétségbeesett kétségben, Lídia nővér rángatott el mellőle, hagyd, hogy menjen, hagyd már, mondta, mint aki belefáradt a sok halálba

560

az ajtó egyik szélén elég volt a két kovácsolt sarokvasat marokra fogni, a másikon az ajtó sima lapját kellett tartani négy ujjal valahogy, Anyánkkal könnyebb lett az ajtó, mint Anyánk nélkül, csak úgy röpült fölé, alig kellett megérinteni, néztek egymásra megütközve, letették, megint fölemelték, könnyebb, igen, megint letették, izgatottan legurították a pihegő testet a szalmára, majd emelgetni kezdték az üres ajtót, nehezebb így, igen, semmi kétség, Anyánk nélkül sokkal nehezebb, mi történik itt, kapkodva vetették a keresztet, ördögűző imákat mormoltak románul meg lipovánul, és nem akartak többet Anyánk testéhez érni, végül nekünk kellett visszatenni a deszkára és kivinni a szekérre, Anyánk mosolygott, mint akinek kedvére van ez a tanácstalanság, biztosan fölnevetett volna, ahogy szokott, ha annyi ereje maradt volna még, de nevetésnyi ereje sem maradt

561

az ajtó helyén a magyarkéci vagy nyüvedi vagy nagyszalontai fekete-sárga kockás lópokrócot csapkodja a szél, *crivăt*, így hívják, mi krivöcnek ejtjük, mert ez a torok mélyéből feltörő *ă* hang még egyikünknek sem megy, talán Ferenc elsőszülött testvérnek valamennyire, de mondhatjuk *muscalnak* is, muszkál, igen, ezt könnyebb kiejteni, orosz szél, tele háborgó, jéghideg lelkekkel, akik szikrázó lándzsákat dobálnak felénk, nem lehet elhajolni előlük

562

októberben vagy inkább novemberben már csak a puszta finom pora kavargó a levegőben, szürke, meztelen madarak rikoiznak, visítanak az örvénylésben, mintha egymással harcolnának, hogy ki uralkodjon

a mi lelkeink felett, olykor arany és kék csőrök, acélszürke karmok villannak felettünk, mintha nem is tartozna hozzájuk rendes madártest meg szárny meg toll, van, hogy forró vércseppek hullnak az utcán csatangolók fejére, ilyenkor felordítanak, keresztet vetnek és sietve a saját nyálukkal lemossák magukról a madárvért, azért vagyunk a világon, hogy megbűnhődjünk, amiért a világon vagyunk, mondják megadással

563

mi, tudatlan gyermekek, azt játsszuk, hogy kiállunk a barakk elé, nézünk fölfelé az égre, és akinek először csöppen vér az arcára, az nyer, vér!, kiáltjuk boldogan, ha a puha, meleg érintést érezzük, vér!, vér!, vér!, győztem!, ha egyszerre többen kiáltjuk, akkor a vércsepp nagysága dönti el, ki nyert, az egyetlen játék, amiben csalni nem lehet, mire kifáradunk, csupa vér az arcunk meg a hajunk, vér csorog le a nyakunkon, idegen vérrögök remegnek a bőrünkön, Nényu szent-séggel csutakol bennünket napestig

564

a bogánccokat meg az ördögszekereket már mind kitepte a *crivăț* a puszta fáradt, porhanyós földjéből, júliusban még kéken-lilán-vörösén hullámoz az egész Bărăgan, bókoló mezei iringók tengere, végtelen hullámozás tölti meg az ember lelkét, de ne szépítsük a dolgot, mondja Anyánk, hagyjuk ezt a szívbe markoló iringót, ördögszekér, ez a pontos megnevezés, az ördögszekér különösen kedves szó neki

565

szörnyű, nézi Anyánk elbűvölten a meddő pusztát, elföldelt emberek sokasága integet nekünk a száraz kórokkal és tövises bokrokkal, gyertek, ti ördögszekerek, mentsetek meg, vigyétek innen a csontjainkat és a történeteinket, suttogja Anyánk, a végtelen mező meg csak sziszeg, pörög, ropog, gyönyörű, mondja Anyánk

566

Anyánk szerint a szörnyű meg a gyönyörű ugyanazt jelenti, szerelemből születik mindkét szó, Isten hal meg és támad fel bennük, amikor kimondod őket, de vigyázz, hiába föl ne vedd egyiket sem, mondja, még az életed árán sem, ha egyiket kimondod, mondd ki gyorsan a másikat is, ha élni akarsz, *Ló tiszá et-sém-Adonáj Elo`hechá lassáv*, nem értem, mondom, mit nem lehet ezen érteni, kérdezi, Isten nevét hiába föl ne vedd, ezt mondja a törvény, jóság és mindenhatóság, igazságosság és irgalom, sohasem külön, ne ejtsd ki egyiket sem a másik nélkül, érted már?, és így tovább, így tovább, eszedbe ne jusson a segítségére sietni

567

ciulin, mondják a románok, nem bogánccal meg bókolás, és nem a semmibe futó ördögszekér, a *ciulin* sokkal jobb, elfojtott visítás és szerelmi önkívület, előbb a langyos és puha *băltărețu* fodrozza a tövises tenger felszínét, mi így ejtjük: böltörecu, a *băltărețu* az álmatag és szelíd *lalomița* felől fúj, nekünk Jálomica, nyomában jön sivitva az orosz és ukrán földön felbőszült *crivăț*, a mező keleti meg északi pereme felől, majd egyre közelebből hangos roppanások hallatszanak, mintha sokezer vékony csont törne szilánkosra, akkor az ördögszekér elkezd vonaglani a vastag porban, előbb idegesen ráng meg csapkod, mintha nem akarná tudomásul venni az elkerülhetlent, amikor pedig, újabb roppanás, elszakad a gyökérétől a bokor, előbb fölemelkedik, majd pörögve lehuppan és futni kezd a ferde fényben, nagyokat ugrálva, örülten és szabadon, Nyugat felé, amerre Apánk börtönét sejtjük

568

semmi sem nő ki a földből magától, csak az ördögszekér, *nimic nu ră sare de la sine, nimic, în afară de ciulini*, tanítja szegény Istrati mester, a teremtés előtt a föld kietlen és puszta volt, tele gömbölyű ördögszekérral, acélkéken hullámzott az egész semmiség, amikor pedig föltámadt a *crivă* és Isten didergő lelke megérintette a föld felszínén zenélő töviseket, nem volt szíve eltörölni őket, *dacă vrei să te afli singur cu dumnezeul tău*, ha egyedül akarsz maradni a te istennel, *atunci du-te pe Bărăgan*, akkor menj ki a Bărăgan pusztaságába, tanítja a keszeg Istrati

569

papírt és tollat készít elő, tanúkat hív, Anyánk diktál, Nadia Russo pilótaasszony hibátlan román mondatokra fordítja le Anyánk megfontolt szavait, *testament*, ez az első szó, végrendelet, én, Anyánk neve, születési idő, hely, leánykori név, büntetőjogi felelősségem teljes tudatában, *fiind în deplinătatea facultăților mintale*, világos tudattal és kényszerek nélkül beleegyezem, hogy Márka, a gyermekek nyelvén Nényu, akit még férfi nem érintett, születési idő, hely, fogadja örökbe a gyermekeimet, hét név, születési adatok, továbbá meghagyom, hogy mindannyian vegyék fel a „Deme” nevet, aláírás, 20 lej értékű okmánybélyeg, *Republica Populară Română*, kerek pecsét, dátum, iktatószám, na tessék, köztársaságban élünk, sőt népköztársaságban, mondja anyánk, kiment a fejemből, mondja, hogy ez a mi köztársaságunk

570

Apánk nevét sehol nem említi Anyánk testamentuma, Apánkat ki fogja örökbe fogadni?, kérdezte Pál testvér Anyánktól, őt már örökbefogadta az Örökkévaló, válaszolta Anyánk, és te beleegyeztél?, erősödött Pál testvér, mit tehettem volna?, kérdezett vissza, és a két üres tenyerét mutatta neki, mintha ott találná meg a magyarázatot, mi nem fogadhatnánk örökbe őt?, makacskodott, mi heten?, erre nem gondoltam, mondta Anyánk, inkább magának, mint neki, hét maszületett Deme, két lány és öt fiú integetett Anyánknak, a szekér megindult Fetești irányába és csakhamar eltűnt a puszta örvénylő porában, Borduşanig sziszegő ördögszekerek követték a fogatot, egymásba kapaszkodva gomolyogtak, ugráltak a szekér körül, a nagyobbra nőtt gömbök fölszálltak a szekér fölé, Anyánk teste felett repdestek önfeledten, boldogok az Örökkévaló eltévedt, tüskés bolygói, gondolta Anyánk, és lehunyta a szemét

Balaskó Ákos

Gingko

Magára hagyja kinn a tavaszt,
bejön és némán a földre ül.
Maga alá húzza a lábát,
bámulni kezd egy pontot.
Alig múlt öt éves, de már
rítusokat fogad örökbe.

Ahogy a légzésére hallgat,
nem tudom nem figyelni,
úgy mélyül, ahogy egy
hajszálgyökér fakad.
Szemében eltompul a fény,
évyűrűt vet ilyenkor az írisz.

Mélyet kortyol a levegőből,
mikor visszatér közénk,
mikor földfelszínre bukkan.
A torkában rügyező kérdőjelek
a szájában már leütni kész karók.
Odvakat fúr velük a mellkasomba.
Azon át, hogy „Apa,
miért nem szakad ránk az ég,
ha egyszer fenn van”,
egész a csigolyákba látni.

Hogy érzed, mi folyhat le
ilyenkor benne pontosan, Siri?

Medveállatka

Engem kivéve, mert nekem még nőni kell,
de aki öregszik, az szépen összemegy.
Annyira, hogy nem is lehet már észrevenni
például a dédinél öregebbeket.

Egy hatalmas mackó az apukám,
málnabokra egy kényelmes fotel.
Idővel ő is töpörödni kezd,
de kivétel ő is, mert sosem fogy el.

Mert amikor már nagyon kicsi lesz,
medveállatka lesz a szempilláimon.
Elüldögél a hatalmas mackó,
olyan közel, hogy nem is láthatom.

Téridő

Képtelen leszel felidézni a legtöbb részletet.
Az a tekintet akkor gravitációs lencse lesz,
és minden körülmény torzuló közvetlen környezet.

Csak annyi, hogy este volt, és hogy betakaróztatok,
ez már voltaképp közös keringés,
hogy mi volt az okozat, és mi volt az ok,

hogy mit meséltél éppen, lényegtelen,
hogy felismerhetetlenre torzult.
Képtelen leszel felidézni, de ne aggódj ezen.

Az a tekintet gravitációs lencse lesz,
mikor először mondja, hogy értem.
A tüdőből hazaszökik a léggör. Nagyot nyelsz.

Mert aznap este, semmit se aggódj ezen,
mint egy szemhéz, ha zárul,
köré görbül a téridőd.

MIKLÓS HAJNAL: Belső kék 4 akvarell, vászon 2012

Szálinger Balázs

Krisztus védi a hatalmaskodókat

Krisztus védi a hatalmaskodókat
A nemtelen támadások elől
Engedjétek nekik az útjaikat járni

A figyelmet erőforrásokat
Mind igényesebb szervilizmus hajtja
A halmaz belső szektoraiiba

Amögött pedig istenhit feszül
Gyöngeség önvád alázat feszül
Tökéletességre való törekvés

Engedjétek az útjaikat járni
Hiszen mindegyik arc isteni arc
Mindegyik ujj fölfelé mutogat

És mindegyik tenyér közepén stigma.

Messze faja fölött

Az alpolgármesterasszony kutyája
Ebben a ciklusban
Messze a faja fölött
Teljesít.

Apró kis lény,
S milyen sok szeretet –
Akit megkedvel,
Azt megkedvelik.

Hódolói képzett
És több nyelven beszélő
Emberek,
Akiktől értő figyelem árad,

Pedig elesett,
Rusnya, túltényésztett,
S a választás után
Hazaviszik kutyának.

Serfőző Anna

Üvegszilánkok

A hideg asztallapon ülve lógázom a lábamat, miközben a keresztcsíkos parkettára ömlött málnaszörp szirupos masszáját bámulom, mely ágakra szakadva fut szét az üvegszilánkok csillogó darabjai és a padló göröngyei között. Olyan, mint egy kis patak. Vagy mint egy fa, amibe belecsapott a villám, és kihalított belőle egy darabot.

Mezítelen talpam és a biztos talaj között távolság feszül, a mélységet figyelve lengetem tovább a lábamat előre-hátra, előre-hátra, arra várva, hogy végre elég bátorságom legyen, és történjen már valami. Ugrani kéne, tudom jól, ám mégsem teszem, mert ha ugranék, akkor az üvegszilánkok felsértenék a lábikráimat, és az fájna. Nem szeretem, ha valami fáj. Például ha meghúzzák a hajam. Vagy ha megpofoznak. És a Pistát sem szeretem. Az is fáj.

A nap még bekukucska az ablakon, de pár perc, és az is eltűnik, elmegy jó messzire, hogy ne is lásson engem, mert azt nem szabad, engem senki sem láthat, de nem is lát, és főleg nem most, mert abba belehalnék egészen, a szégyentől, vagy nem is tudom, talán az üvegszilánkoktól, amik beleállnának a lábamba, amikor meglátnának, mert akkor futnék és futnék és futnék el innen, el messzire.

Tetszenek azok a virágok a mezőn. A pipacsok, azok. Hiába pofozza őket a szél, csak elhajolnak, és már jönnek is vissza, mintha nem történt volna semmi. És megint, és megint. Miután leugrok az asztalról, le az üvegszilánkokhoz, akkor majd kimegyek a rétre, és megnézem a pipacsokat, amik egészen olyanok, mint amik a szívemből nőttek ki; pirosak, mint a málnaszörp, meg hajlonganak is, ahogy pofozzák őket.

Le kéne innen ugrani. Végül is nem olyan magas, alig pár centi az egész, ez már igazán nem olyan nagy dolog, ez kis dolog, egészen kicsi. Talán ha szép lassan lejjebb csusszannék, valahány-szor levegőt veszek, akkor sikerülne. De nem, ott vannak az üvegszilánkok, és mi van, ha belelépek egybe, mikor földet érek. Azt már nem, inkább várok, megvárom, míg maguktól eltűnnek, vagy szublimálnak, vagy elviszi őket az ördög, vagy a fene se tudja már, talán felsöprögeti őket valaki...

Nem, azt már igazán nem várhatom meg, most kell mennem, nincs rá jobb alkalmam, nem is lesz, ez egy egyszeri eset, soha vissza nem térő. De vagy most, vagy máskor. Nem tudom, máskor jobb lenne.

De mi lenne, ha én seperném fel az üvegszilánkokat a seprűvel, ami ott áll a sarokban, akkor is ezzel sepertem fel a koszt meg a port, meg egy üveg törött szilánkjait, mikor hazajött, de ez már két hete, azóta se sepregettem, mert félek, hogy megint elesnék, és akkor kék-lila lennék, a Marika meg megint csak kérdezné, „mi az a karodon, Jutka?“, én meg megint fohászokodnék bocsánatért magamban, alázatosan, mint ahogy vasárnap szoktam, és azt mondanám, „elestem”.

De ez most mindegy, nem nekem, csak másnak, és most nem ez a fontos, most sepregetni kell, hogy mehessek. Leugrom az asztalról, rohanok a sarokba, és fogom a seprűt, miközben remegek, éppúgy a málnaszörpös üveg a kezemben, mikor bejött a konyhába ő, de ezzel most nem szabad törődnöm, fel kell sepernem a padlót, hogy eltűnjenek az üvegszilánkok, eltűnjön a málnaszörp, és eltűnhessenek én is.

Mikor leugrom az asztalról, az üvegszilánkok nem sértik fel a lábam, de valamiért mégis fáj, rohanok az ajtóhoz, magam mögött hagyok mindent, a felborult székeket, levert lábasokat, a gyűrűmet, meg az elhervadt pipacsaimat is ott hagyom neki, mert nekem már nem kell, és csak rohanok mezítláb a mezőn, előre, míg elérek a főútig, ahol mindig olyan kevés az autó, és ahol először megláttam a falut, meg ahol azt ígérte, minden jó lesz, és hogy szeretni fog, forró szerelemmel, de megperzselt, és most még inkább hamu vagyok és por vagyok, de már ő is az.

Szaladok a főúton, fáj a lábam, de nem tudom, mitől, éget a tüdőm, fúj a szél, és sikít a sziréna, de én csak futok, míg vörös málnaszörptől ragadó tenyereimet fehér ruhamba törlöm, hisz kezeimet mosni már úgysem tudom.

Lángi Péter

Egy régi háborúról

Éledt már a falunk, front letaposta föld.
Holtak sírba kerültek, nyugalomba mind.
Tanktól, fegyverözöntől szabadult a táj.
Békés létre kinyílt az út.

Ám várnak haza még drága apát, fiút:
erről hír se beszél, írja amaz, hogy él.
Három gondteli év, s jön, ki szerencsefi.
Sajnos több, aki már sosem.

Nagybátyám, az anyám öccse is ekkor ért
--- épp búcsút követő nap --- haza meggyötört
testtel s éhesen. És összefutott a család,
szomszédok s a barátok is.

Nagy tál rétes az asztal közepén, hiszen
várt rá már nagyanyám. Ő csak evett, s mesélt,
így éltük vele át durva kalandjait.
Most ért véget a háborúnk.

Szorgos volt, ügyes is, s munka akadt elég.
Új életre talált módot elég hamar.
Megnősült, kicsi lánykája erőt adott,
és szép célt helyezett elé.

Kedvelt volt a családban, de falunkban is.
Jó kedély, lelemény, szorgalom és erő,
emberség, szeretet mások iránt – ez ő.
Engem sakkra okítgatott.

Már a bánya nyomorgatta szegényt, de még
bérelt földet is. Ott fáradozott, mikor
alvó, orv lövedék vitte halálba őt!
Érhet véget a háború?

Könyvjelzők

Nem tud az ember szörnyű bűnétől szabadulni:

Létünk mérgezi a másság gyűlölete.

(Franz Werfel: A Musza Dagh negyven napja)

Önző, durva világban győztes mindig az álszent.

Krisztusi jóság csak bárány, áldozati.

(Nikosz Kazanthakis: A kinek meg kell halnia)

Borzalom embert ölni, akármilyen elvetemültet.

Nem múló sebeket kap, kinek ölni muszáj.

(Ernest Hemingway: Akiért a harang szól)

Jó, hogy az emberségnek az útjai százfele válnak.

Sajnos a gabszágé éppoly változatos.

(Ljudmila Ulickaja: Daniel Stein, tolmács)

Már 35 éve

Már harmincöt éve nem él apám;
tompá fájdalom ez, s halálomig hiány.

Egy falunak volt férfisزابója,
sokaknak Jani bácsi vagy Janikám.
Vajon hányan emlékeznek rá ma?
Pontosan mérő centijére,
a megvarrt öltönyök minőségére,
kopottból újjá varázsolt kabátra,
jó szóra, emberi, szabad társalgásra?

Hányszor altatott el gépe berregése,
(reggelre kész legyen, amint megígérte!)
s hallgattam szabáskor derűs dalolását,
s figyeltem – kisgyerek – ollócsattogását!

Él-e, ki azt is tudja még,
hogya az ifjú segéd
munkába menet a pedált taposta,
30 kilométeren naponta.
Így épülhetett fel nagyapám présháza.
(Pár év, s a háború romokká gyalázta.)

Kis, sovány ember volt, s ha kellett, aratott,
kapált, kalapált, barkácsolni tudott.
Barbár idők után kertet, saját házat
álmodott makacsul, s búvölt a családnak.
Egy szobában kezdtük, s minden évben bővült,

ahogyan a kassza engedte, úgy épült.
(Iskolába léptem, hogy a romot láttam,
s készen az otthont, hogy éretté váltam.)

A konfekció hogy szakmáját nullázta,
segédmunkásnak állt, busszal járt a gyárba.
Villanyszerelőknél más szakmába lesett,
az új feladattól soha meg nem ijedt.
Befogadta gyorsan a munkásközösség,
jól érezte magát, s őt is megszerették.
Sok szép emberi szót, megbecsülést kapott,
s egy rosszat: gyógyszernek hitte az alkoholt.
Ezért, sajnós, korán a semmibe futott.

Már harmincöt éve nem él az apám;
tompá fájdalom ez, s halálomig hiány.

Mint Petőfi

Mihail Lermontov emlékére

Muzsikdalok, -mesék nevelték
az úrfit, Pugacsov, Borogyinó.
Hegyek ébresztgették a lelkét,
határtalan sztyep s a Tyerek folyó.

Nyelvet tanult, zenélt, írt, rajzolt,
Goethét, Voltaire-t és Byront olvasott.
Az iskolában nem kívánt volt,
az oktatóknál mert többet tudott.

Felért a vád a cári trónig,
Puskint hogy szép verssel siratta el,
az udvarnál gyűlölték holtig,
de durvaságra versekkel felelt..

Nevét a hír szárnyára vette,
s párbajba úzték cselszövő gazok.
Bár ölni kezét nem emelte,
szívébe végzetes golyót kapott.

Oly ifjan halt meg, mint Petőfi.
Mert zsarnokságot gyűlölt, büszke, nyílt,
s merész volt, így meg kellett ölni.
Kivégezte egy gyáva cári tiszt.

Nagy Antal Róbert

Körforgás

az élet esetlen tánclépések sora
egy gyermekkorban
bemagolt mondóka ütemére
párás ablaküvegre rajzolt
emlék - sörszagú hajnali köd
elfelejtett lábnyom
fákba vésett generációk
megismételt sorsa
beton falakról lecsorgó húgyfolt
lakatra zárt szerelmek
megfakult fotók
amik eltűnnek a porladó szülőföld
repedéseiben -
szemünk előtt marad a vakfolt!

Belső harc

csepeg belém tavaszom mérge
túl sok a káros mellékhatás
körülottem nyaraim fénye
testem még mindig tűz-lobogás

ezt a tüzet gyűjtsd nekem össze
Isten ki vagy ma légy az enyém
hiszen esőd a halál könnye
szívárvány leszek égi remény

ha nem fénylek az ég közepén
borítson sarad szennyed vagy víz
fiatalon is lehetek vén
tizedelj meg de nem mondd hogy tíz

hiszem ha szeretsz úgy sem akarsz
támadhatnék mint sebzett vadak
benned vagyok és le se vakarsz
nyomaim rejtik erdők tavak

Circus Maximus

nem számított ha szúrtam
vágásaim száma
számolatlan és felejthető volt
csókjaid után
nem kellett a fakard
érted maradtam kardforgató
a szabadság helyett te voltál a cél
én pedig eszköz voltam:
használati és megunható
nézed ahogy magammal harcolok
az általad berendezett porondon
fentről kényedre-kedvedre ítélnél
de kezeid láthatatlanságán
megbotránkoznak a halhatatlanok

HERMANN ZSÓFIA: Anubis/szív részlet 1. 2021 (fotodokumentáció)

Rajnai Rotter Csaba

Új élet

Elég volt! – kiáltott fel Elemér, és földhöz vágta a kapát. Éppen az újkrumpli szedésével volt elfoglalva, mert megígérte a piacos Marinak, hogy másnapra kiszed neki úgy ötven kilót, de most úgy döntött, hogy elég volt a robotból.

Elég volt, elég! – ismételte el újra és elhatározta, hogy megmondja Marinak, keressen magának más rabszolgát, mert neki elege van az ilyen életből, az egész napi robotból. Addig, amíg az anyja élt még csak beletörődött valahogyan, hogy neki kötelessége beteg édesanyjáról gondoskodni, de már három éve, hogy a kikísérték a cserszegi temetőbe szegényt, így nem köti ide más, mint, a napi ismétlődő munka, és a szűkös, de mégis megszokott élet.

Én csak robotolok, de ők élnek jól, akik megveszik bagóért a terményemet, és ők drágán adják tovább. A Mari is, 100 forintot ad a krumpli kilójáért, de a piacon már 300 forint az ára. Gondolt rá ő is, hogy maga értékesít, de nem ment, mert a napi munka, meg a piacozás nem fért össze. Vagy ez ment, vagy a másik. Így aztán minden maradt a régiben. A zöldséget Mari vitte el, a gyümölcsöt Józsi a kertész, és a kukoricán meg a baromfikat és a két disznót tartotta. Hiába volt szabad ember, - már ahogyan a szabadságot azok értelmezik, akik még sohasem kóstolták meg - nem ment ötről a hatra.

Az anyja után rámaradt a háromszobás családi ház, amolyan Kádár-kocka, meg a gazdaság, már amit meghagytak nekik a Tsz szervezések után. Az apja még a privatizáció idején szerzett hozzá húsz hektár valódi cserszegi földet, ami csak olyan soványka föld volt, de azon már tudtak termelni valamit. Vett egy rozszant traktort is, meg néhány eszközt, de igazándiból kézzel művelték meg a nagy részét. A kukoricát kapálták, mert a következő évben már más került a helyére, így nem lehetett gyomírtózni. Látástól vakulásig dolgoztak, és sohasem mentek szabadságra, mert télen, meg ott voltak az állatok, amiket el kellett látni. Akkoriban volt két tehenük is, és a tejet az apja vitte a városba minden nap házhoz, mert így többet lehetett kapni, mintha leadta volna a tejüzemnek. Szegény ember ennek is köszönhette a halálát, mert egy fagyos decemberi napon is a tejet szállította motoron, amikor úgy elesett, hogy a helyszínen meghalt. Eladták anyjával a teheneket és belevágtak a fóliázásba.

Eleinte ment is dolog, mert keresték a zöldségesek a szép, friss árut, de aztán a kilencvenes években bejöttek az országba a multik, mindent letörtek az áraikkal, így a nyakukon maradt a sok zöldség. Kénytelenek voltak feletetni a disznókkal azt, amiért korábban jelentős pénzt kaptak. Sorra ment tönkre minden, amibe belevágtak. Az anyja lebetegedésekor eladta a föld nagyobbik részét, mondván, hogy egyedül nem tud vele mit kezdeni. Azóta csak gürcöl, hogy meglegyen a napi betevő falat. Ebbe keseredett bele és ez volt aztán az, ami végül is kicsúcsosodott abban a tömondatban, hogy elég volt.

Balogh Elemér 39 éves, nőtlen gazdálkodó volt, aki eleinte az apjával és anyjával, majd később, apja halála után már csak az anyjával gazdálkodott kicsi, 22 hektáros birtokán. Az anyja jobblét-re szenderülését követően már csak egyedül robotolt a csökkentett méretű gazdaságban, mert még így is szinte látástól vakulásig munkálkodott, hogy élni tudjon. Barátai nem voltak, nőekkel szemben pedig szinte cölibátusban élt. Egyszerűen nem volt hol és mikor ismerkedni, pedig jóvágású, magas, kisportolt alkatú férfi volt. Ebbe az örökös szélmalomharcba keseredett bele, és vágta földhöz a kapát.

Lázás sietséggel ment a házba, megmosakodott, és aztán felöltözve bement a városba, hogy meghirdesse a házát és a földjét, eladásra. Nem gondolkodott, mert már eddig is minden gondolatát kitöltötte a szabadság vágya. Ne legyen a földje rabszolgája, hanem utazhasson, világot láthasson, ismerkedhessen, hiszen még barátnője sem volt, pedig már a negyvenedik éve felé közeledett. Elemi erővel tört fel benne a vágy az ismeretlen felé, és a gondtalan, szabad élet felé. Nem foglalkozott azzal, mi lesz holnap, vagy hol fogja álomra hajtani a fejét, csak a vágy lüktetett benne, hogy elszabaduljon kínjai színterétől. Az útja egy ingatlanközvetítő céghez vezetett. Ott

aztán előadta, hogy mindenét el akarja adni, de egyben, és most, amilyen gyorsan csak lehet. Hiába magyarázták, hogy érdemesebb kivárni a jobb ajánlatokat, ő úgy döntött, hogy az első ember, aki megadja azt a minimális árat, amit elképzelt, vigye az egészet!

Már két nap múlva jelentkezett a közvetítő, hogy volna egy érdeklődő. Rábízta az egész ügyletet, mondván, hogy nem akar alkudozni, amit a közvetítő elér, azért odaadja. Így történt, hogy egy hét leforgása alatt megszabadult minden vagyonától és minden terhétől. A ruháit vitte csak el, mindent ott hagyott az új tulajdonosnak. A pénzt a bankba utalták át, így azzal sem volt gondja. A banki alkalmazott hosszan kapacitálta, hogy készíttessen bankkártyát, mert ma már az a korszerű, és ha ellopják sem tudnak vele mit kezdeni, de ő úgy döntött, hogy nem lesz bankkártyája, mert az is csak gondot jelent. Majd ha pénzre lesz szüksége, bemegy a bankba és vesz fel a számlájáról.

Így kezdődött el Elemér kalandjainak hosszú sora.

Pest felé...

Már a szabadság első napján úgy érezte el kell innen menni, különben ismét visszaesik abba az állapotba, ahonnan igyekezett megszabadulni, csak most, mint alkalmazott, nem, mint a saját ura. Fel is ült az első vonatra, ami Budapest felé indult.

A fülkében üldögélve ébredt csak rá, hogy mától kedve már semmilyen kötöttsége sincs, a vagyonáért kapott pénz kb. két év eltartását fedezi így, hát örömmel vághat neki az ismeretlennek, és belevetheti magát az élet sűrűjébe. A nagy szabadság élmény közben azért annyi esze volt, hogy korlátozza a napi kiadásait, mert különben hamar elfogyott volna a pénz, és szégyenszemre vissza kellett volna kullogni azokhoz, akiktől elmenekült. Csupán annyit tartott magánál, ami az előzetes számítások szerint fedezi a napi kiadásait.

Gondolataiból egy kövér - és mondjuk ki, izzadtságtól bűdös - nő érkezése a fülkébe zökkenett ki, aki nagy sóhajok közepette telepedett le a szembeni ülésre. Várakozón függesztette szemét Elemérré, mint aki valamit vár tőle. Ő szemét lesütve annyit rebegett:

- Jónapot kívánok!

A nő csak erre várt. - Látom maga se városi ember, lássa én is egy sáska vagyok, de most főmegek Pestre, mert akadt valami elintézni való az engedélyem körül. Tuggya én nem csak termek, de piacozok is, így a haszon mind két része nálam marad. Igaz, hogy már nem is vagyok igazi sáska, mer ide gyüttem férhő Sármellékre, de a munka itt is csak munka.

- Mit ért azon, hogy sáska?

- Hát nem tuggya? Így híják a Kiskanizsaiakat, mer ők uralják a Nagykanizsai piacot is. Minden tőlük gyön be a városba. Én is ott születtem, de aztán az uram ehozott magával ide. Sajnos az uram meghótt tavaly télen, azóta egyedül vagyok. Na, de indulunk is.

- Hát, igen, mindenkinek meg van a maga keresztje. Én is most számoltam fel a gazdaságot, mert nem volt értelme már dolgozni. Talán Pesten találok olyan munkát, amiből meg lehet élni, még ha nem is olyan nagyon fényesen.

- Mér menne Pestre? Ott csak elszedik az ember pénzét, és mire észbe kap, már az utcán lesz. Olyan megbízható embernek látszik, jöjjön el hozzám, maj én gongyát viselem, aztán később még akármi is lehet...

Elemérnek a képzeletében megjelent, amint a nő kombinében, szőrös hónaljjal közeledik vágyakozva az ágya felé és megborzongott. Még csak ez kéne? Mosolyogva hártotta el a nő erőszakos közeledését.

- Tudja, én már beleuntam az örökös földtúrásba, Mást akarok csinálni. Talán elvégzek valamilyen tanfolyamot és kitudja, még talán szabadúszó is lehetek.

- Maga tuggya, és csak segíteni akartam. - Válaszolt sértődötten az, és a sarok felé fordulva szunyókáni kezdett.

Na, ezt megúsztam, gondolta Elemér. Még csak ilyen dagadék nő kellett volna az életembe, hogy

a vért is kiszívja belőlem. Nem kell nekem egyelőre semmilyen fehérnép, majd, ha biztosabban állok a lábamon, akkor gondolhatunk erre is. Az ablak felé fordulva nézte az elrohanó tájat. Már régen nem utazott errefelé, így érdeklődve látta a Balatonparton épült sok nyaralót, szállodát, kempinget. Feltűnt, hogy milyen ápoltak és gondozottak voltak a kertek és a parkok. Csak néhány háznál lehetett látni elgazosodott kertet. Hiába, van, akinek erre is telik. Neki még arra sem telt, hogy elmenjen régebben egy diszkóba szórakozni. Anyja mindig azt mondta, hogy csak pénzt herdálná el. Pedig náluk minden fillérnek helye volt. Brrr, megrázta a fejét, mint aki a víz alól bukkan fel és mélyet lélegzett. Most már elmehet, ha akar, mert senki sem szól bele, mit is csináljon.

– Jónapot kívánok, a kezeletlen jegyeket kérem bemutatni! – hangzott az ajtó felől.

Odatekintve átnyújtotta a kalauznak a jegyét, és megköszönte, mikor az visszaadta.

– Mikor érünk fel Pestre? - kérdezte a jegykezelőt.

– Pontosán 10 óra 10 -kor van az érkezés ideje, de lehet, hogy egy-két percet késünk.

– Köszönöm szépen – válaszolt és ismét az ablak felé fordult.

Megnézte az órát, még van másfél órája, addig kell csak kibírni valahogyan ezzel a nővel. Ekkor fékezett a vonat és lassan megállt. Kinézve látta, hogy Siófokra érkeztek. Az ajtó nyílásában egy sovány, szürke, lapátfülű emberke állt, és bocsánatkérő hangon kérdezte: - Kéremszépen, van itt szabad hely? Szinte egyszerre válaszolta a kövér nővel: - Persze, csak üljön le, ahová akar! A férfi helyet foglalt és maga alá húzva a lábait, hátradőlt az ülésen.

Olyan, mint egy rettegő egér - állapította meg magában Elemér. Ilyen semmitmondó emberekkel, azonban jó lesz vigyázni, mert gyakran az alamuszi külső nagyon is gyors észről és kézről tereli el a figyelmet. Óvatosan megtapogatta a pénztárcáját, hogy a helyén van-e, és telefonját pedig a kezébe vette. Onnan próbálja meg valaki kivenni, arra befizetek - gondolta. Álmosító módon zötykölődtek, és közelítettek Székesfehérvár felé. A kövér nő a sarokba dőlve aludt. Ő is egy kényelmes pozíciót felvéve lehunyta szemét, de résnyire azért nyitva tartotta. Úgy tett, mint aki szintén az álom mezejére tévedt. Jól tette, hogy gyanakodott, mert mintegy 10 perc elteltével megélnékült az egérszerű férfi. Eleinte, lassan csúsztatta kezét a nő táskája felé, de amint azt megkaparintotta, hangtalanul felállt és az ajtó felé araszolni kezdett. Amint halkán kinyitotta azt, óvatosan próbált kilépni, de valami nem engedte a lábát, legalábbis úgy érezte beleakadt valamibe. Ingerülten fordult vissza, akkor azonban két szigorú szem szegeződött rá. Majd egy satuszerű marok kapcsolódott a csuklójára. Ljedten próbálta meg kitépni a kezét, de az olyan próbálkozás volt, mintha egy úthenger alól akart volna szabadulni.

– Hová lesz a séta barátom? - kérdezte hősünk.

– Háát, csak WC-re akarok menni. – jött a válasz remegő hangon.

– Igen, és ehhez miért kell a hölgy táskáját magával vinni?

– Jééé, tényleg nem az enyém. – adta az ártatlant.

– Magának nem is volt semmilyen táskája, mikor ide belépett.

Ekkor tért magához a nő.

– A táskám. Benne van minden iratom, meg az APEH-nek fizetendő pénz is. Tolvaj! – kiáltott, de Elemér csendre intette, mondván, hogy a tolvaj megvan, a táska is, minek kiabálni. Majd a fehérvári állomáson átadjuk a rendőrségnek.

A nagy zajra előkerült a kalauz is. Röviden elmesélték a kiabálás okát, és kérték, hogy szóljon a vasúti rendőrségnek az ügy miatt. Az egérszerű ember csendben, megtörten álldogált közöttük, amíg a vonat lassítva befutott a fehérvári állomásra. Akkor azonban a kezét kitépve kiugrott az ajtón, de pechjére az érkező kalauz karjaiba futott.

– Csak ne olyan hirtelen! - szólt a kalauz és a karját vasmarokkal fogva leszállt vele a vonatról. Lent már várták a kirendeltség emberei.

– Nicsak, a Mickey egér. Már megint nem bírtál azzal az ügyes kezeddal? Gyere, most aztán rád fog rothadni a műanyag lakat. A felfüggesztettet is le kell ülnöd, meg ezért is kapsz egy évet visszaesőként. Hajlandó tanúskodni uram? – kérdezték Elemért.

– Sajnos nem tudok erre vállalkozni, mert még nem tudom, hogy Pesten hol fogok lakni, így

nem tudom megadni a lakcímemet sem. A kárvallott hölgy bizonyára hajlandó lesz tanúsítani azt, hogyan történt az eset. Ha minden kötél szakad, akkor a telefonszámomon elérnek, mondta és megadta a számát.

– Rendben van, uram, ha kell, akkor majd keressük. Vizontlátásra.

Elemér felszállt az éppen induló vonatra, és meglepetten tapasztalta, hogy a fülkébe már két fiatal is helyet foglalt. Szerencsére a kövér nő még ott maradt a rendőrökkel, így nem kellett szoronganiuk. Elfoglalta a helyét, majd várakozóan tekintett a két fiatal fiúra. Azok eleinte feszengtek, majd az egyik halkán megszólalt:

– Jónapot kívánok!

A másik is észbe kapott, és ő is megszólalt:

– Jónapot, vagy szia? Nem tudom, mit is kellene mondani, mert úgy látom nem nagy a korkülönbség közöttünk.

– Nyugodtam tegezzetek, még csak most leszek 40 éves. Szevasztok!

– Háát, én azt hittem, hogy még csak olyan huszonöt, huszonhat éves vagy.

– Nem értem rá megöregedni, mert annyi volt a dolgom, de mától már más lesz az életem. Nem fogok gürcölni, hogy még többet keressek valakinek. Csak annyit fogok dolgozni, ami elég a napi ellátásom fedezésére.

– Lehet így is élni. – válaszolta a magasabbik fiú, – de nekem más az életfilozófiám. Gyorsan megszedni magamat, és aztán már csak élni és élvezni az életet.

– Hát, sok sikert hozzá, bár ahogyan én tapasztaltam, nem lesz könnyű dolgod. Hát te hogyan képzeled el az életedet? – fordult a másik fiú felé.

– Nekem komolyabbak a terveim. Én orvosnak készülök, és így a szakmám egyben a hivatásom is lesz. Persze nem baj, ha jól megfizetnek, de nem ez lesz a fő cél. Én gyógyítani akarok.

– Szép elképzelés, reméljük, sikerülni fog. Most hányadik évfolyamot végzed?

– Már a harmadikat, de konkrét elképzelésem van a szakmáról, mert én ortopédsebész szeretnék lenni.

– No, addig még sokat kell tanulnod, de biztos, hogy sikerülni fog, ha a kitartásod meg lesz hozzá. Most hová készültök?

– Én vissza az egyetemre, mert kezdődik a nyári gyakorlat, és azt az egyetemi klinikán töltöm el.

– És te merre utazol? – nézett a másik fiúra.

– Én pedig most haza megyek, mert itt tanulok Székesfehérváron, és a vizsgákat letéve kell egy kis pihenés. Na, persze kell egy kis pénz is, mert bizony már kifogytam az ösztöndíjból. Majd a fatertől kérek néhány ezrest.

– Szerencsések vagytok, hogy még van kitől kérni, és van hová hazamenni. Nekem már sajnos nincsen otthonom, de majd lesz az is. Na, úgy látom már elhagytuk Martonvásárt is, így lassan beérünk a Déli Pályaudvarra. Merre mentek?

– Én átmegek Zuglóba, mert ott laknak a szüleim és én is. – mondta a magasabbik fiú.

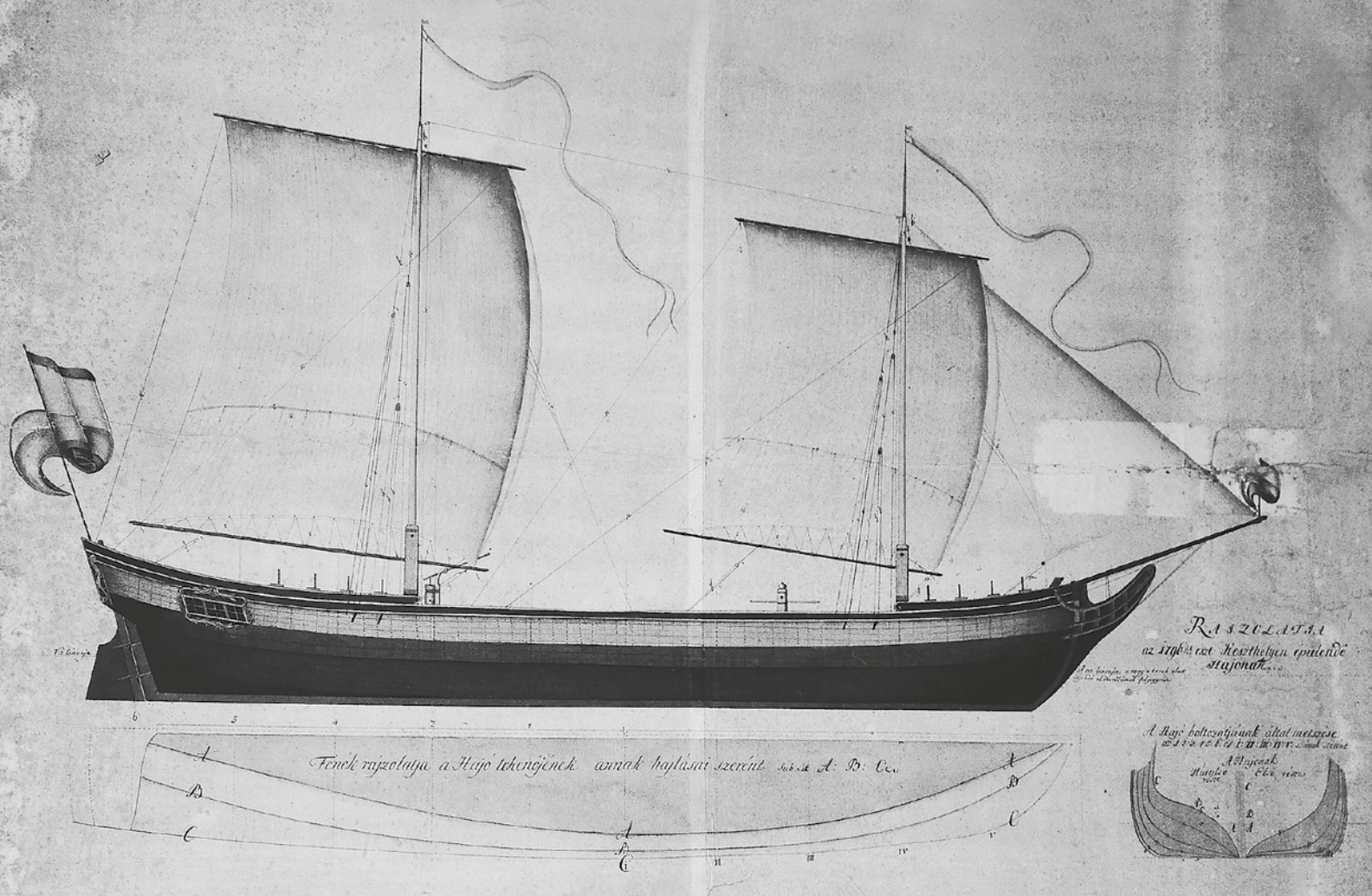
– Én pedig a belvárosban a Nyugati mellett lakom a Csengeri utcában. A szüleim nincsenek itthon, mert apám, az USA-ban tart egy előadást, valami szimpóziumon, de majd a hétvégére hazajönnek. Ha nincs hol aludnod, gyere velem, nálunk van hely elég. Egyébként Áron a nevem, Szurdoki Áron.

– Ja, be sem mutatkozunk egymásnak, az én nevem Kisházi Béla. – szólt a magasabbik fiú. Nálunk sajnos nincsen hely, mert én a szüleimmel és két húgommal élek egy háromszobás lakásban. Még egy tisztességes nappali sincsen, mert a szüleim ott alszanak.

– Köszönöm a meghívást, engem Balogh Elemérnek hívnak. Eddig gazdálkodó voltam, a szüleim gazdaságában dolgoztam, de miután már mind a ketten elhunytak, elegendő lett a napi robotból. Eladtam mindenemet, és feljöttem Pestre szerencsét próbálni.

– Hát az nehéz lesz, már ami a szerencsét illeti, de talán sikerül valami állást találni. A BKV-nél mindig hirdetnek állásokat, ott meg lehet próbálni.

– Elnézek oda is, meg a Munkaügyi Hivatalba is, majd csak lesz valami. Na, de ideje készülni, mert már Kelenföldön vagyunk.

Müller Róbert

A Phoenix gálya története

1. kép. A Phoenix tervrajza a Festetics kastély könyvtárában.

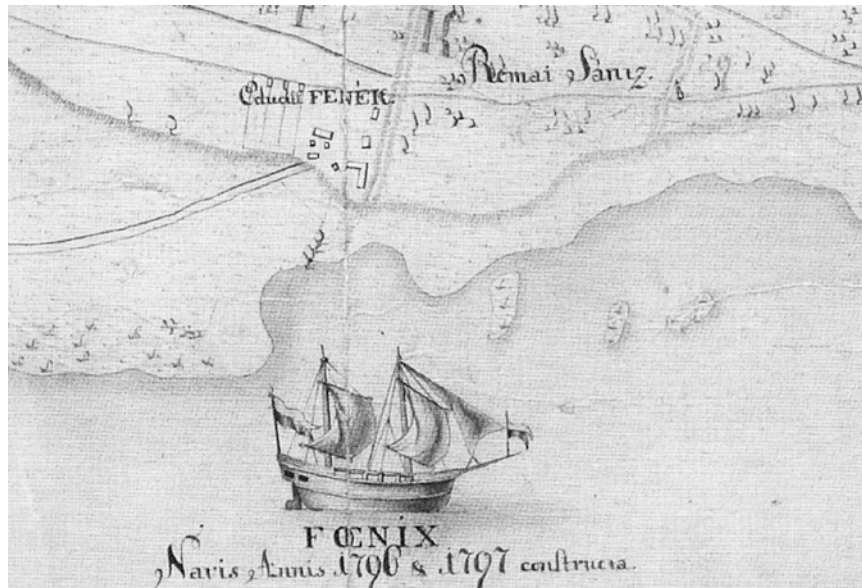
Festetics Kristóf 1739-ben szerezte meg a Gersei Pethő örökösöktől Keszthelyt. Ezzel együtt a törökkorban elnéptelenedett Fenék falunak a városhoz csatolt területét is. Itt volt a fenéki rév, a Balaton három természetes átkelőjének egyike, amely ekkor felértékelődött, hiszen a Festetics kiterjedt birtokokkal rendelkeztek Somogyban is, és a két terület közötti kapcsolatot ez az átkelő biztosította. Kristóf halála (1768) után fia, Pál lett a hitbizomány ura, akiről Korabinszky János azt írta, hogy különös gondot fordított a fenéki rév fejlesztésére. A komphajók építéséhez Hollandiából hozatott mesterembereket, és a rév közelében hajóépítő műhelyt létesített. Pál megszerezte a só egyedárúsításának jogát a Balaton környékére. Talán itt szerzett tapasztalatai is szerepet játszhattak abban, hogy 1777-ben Mária Terézia királynő Máramarosba küldte a sóbányák királyi biztosaként. A sóbányászat és -kereskedelem modernizálásáért kapta meg 1780-ban a Szent István rend középkeresztje kitüntetését.

A sót vízi úton szállították Erdélyből (Duna)Földvárra, majd onnan szekerekkel az elosztó helyekre. 1770 táján egy nagyobb, egyárbocos, több mint 400 mázsa teherbírású sószállító hajót építtetett Pál, amit édesapja után Kristófnak (Christoph) neveztek el. Ezt követően a szállítási költségek csökkentésére a sót Kenesére szekerezték, és onnan hajóval hozták Keszthelyre. A hajónak nem volt üresjárata, mert Keszthelyről fát vagy bort szállított a tó keleti végére. Egyes kutatók 1753-ra tették a nagy hajó vízrebocsátásának időpontját, de ez tévedés. Az első hiteles említését 1772-ből ismerjük, amikor az uradalom jelentette a grófnak, hogy Keszthelyen járt Hép

(helyesen Hoppe), a császárnő főhajómestere és ígéretet tett, hogy a legközelebbi látogatásakor a Kristóf nevű hajó „vitorláit másképp csináltatja”. A jelentés szerint a hajó épp 432 mázsa sóval volt megrakva. A maga idejében a Kristóf is nevezetes lehetett, mert a város 1781-ben készült címerére felkerült vitorláshajó minden bizonnyal a Kristófit ábrázolta.

Festetics Pál halála (1782) után elsőszülött fia, György örökölte az uradalmat, de a súlyosan eladósodott birtokok modernizálásával csak 1791-től, leszerelését követően, Keszthelyre költözve foglalkozott intenzíven. A sókereskedelem sem lehetett igazán nyereséges, hisz 1792-ben az uradalmi igazgatóság előterjesztést készített, amelyben javasolták a sóárusítás bérbeadását, mert ha az elmúlt esztendőben nem emelték volna meg a só árát, az uradalom ráfizetett volna. Egyben azt is javasolták, hogy Földvár helyett Dunavecseről hozzák a sót, mert a közeli Szalkszentmárton a gróf birtoka, ahol vannak emberei és szekerei.

A Kristóf, miután több mint két évtizeden át szelte a Balaton vizét, előregegett. Festetics György ezért elhatározta, hogy új sószállító hajót építtet. A terveket Sebestyén Sámuel uradalmi „inzenér” készítette, színezett rajza a Festetics kastély könyvtártermében látható (1. kép). A hajó 90 láb hosszú volt, legnagyobb szélessége 23 láb, a két nagyárbocon lévő négy-szögletes vitorlán kívül rendelkezett még egy háromszögletű orrvitorlával is. Az Országos Levéltár is őriz egy színezett rajzot a „Festetics flottáról”, amit az 1820-as években Bori Antal (Antonio Borri) készített. Ezen közepén látható a „Fénix”, amely még egy kormányvitorlával is rendelkezett. A képen látható a hajó hátulja is, amelyen két-két összeépített, osztott ablak volt. A fedélzeten a hátsó árboc mellett a konyhabodé kéménye füstölt, elől a lépcsőlejárát, a vízszivattyú és a horgony felhúzására szolgáló csörlő kapott helyet. A hajó megépítésére Triesztből szerződtette Antonio Borrit a gróf. A szakember hajóácsokat is hozott magával. Ő biztosította a szerszámokat, és ezért a legények külön fizettek neki. Ismerjük Borri 1796-os szerződését. Hajósmesterként a tisztikarhoz tartozott, a 75 forintos évi fizetésen túl lakás, tűzifa, kenyérgabona, só és illetményföld is járt neki. Ő válogatta össze Somogyban a hajó megépítéséhez szükséges tölgyfákat és a kőrisfákat, amelyekből az eve-

zők készültek. 1828-ig maradt a Festeticsek szolgálatában. Második felesége révén került Sümegre. Ott halt meg, és ott temették el 1835-ben, 71 éves korában.

Az új hajót 1796-1797-ben építették. Rajzát megörökítette Zelenka Lajos mérnök az 1805-ben a fenéki majorról készült térképén, amin jól olvasható, hogy „FOENIX Navis Annis 1796 & 1797 constructa” (2. kép). Az építés során felhasználták a szétszedett Kristóf nevű hajó még használható részeit is. Ez adhatta az ötletet, hogy az újjáéledő madárról a PHOENIX nevet kapja. Feltehetően az uradalmat vezető Nagyváthy János kezdeményezte, hogy a hajó oldalára egy verset véssenek. Ezért megkeresték a kor ismert költőit. A beérkezett verseket 1797 márciusában bírálatra megküldték Péteri Takács Józsefnek, Festetics László nevelőjének. Ő a kritikát nem vállalta, és a kéziratokat saját versével megtoldva tovább küldte Batsányi Jánosnak, majd Kultsár István költőnek, aki 1799-től lett Festetics László nevelője. Batsányi átdolgozta Péteri Takács versét, amiért ő – érthetően - megsértődött, és ettől kezdve megromlott a két költő kapcsolata. A hajóra vésendő vers mindkét költőt nagyon érdekelte. Péteri Takács a maga versét megküldte közvetlenül Festeticsnek, majd három nappal később egy másik variációt is. Batsányi pedig a Péteri Takácsnak küldött átdolgozás egy újabb változatát küldte el 1797 március 10-én Festeticsnek. Ehhez mellékelte egy francia nyelvű verset is, amit Kurucz György félreértett,

2. kép. A Phoenix Zelenka L. 1805-ös térképén.

és egy francia költő művének tartott. Valószínűbb, hogy Batsányi a franciául kitűnően beszélő Festeticsnek akart ezzel kedveskedni. Mutatóba közöljük Péteri Takács és Batsányi verseinek egy-egy változatát.

PÉTERI TAKÁCS JÓZSEF:

*Az idő nagy hatalmának
E' gálya is engedett
De, mint Fénix, az Urának
Szavára feléledett
Magyar Földnek ditső Népe!
Serkenny, ébreszt a Köz-jó;
'S boldog újulásod' képe
Lészen, hidd el, e' Hajó;*

BATSÁNYI JÁNOS:

*A' minden elrontó Idő hatalmának
Már egyszer én is engedek.
De Hazája' hasznát kereső Urának
Szavára megint fel-éledek:
Serkenny te is, Magyar Földnek ditső Népe!
Légyen ez éltednek példát-adó képe!*

Ismerjük még Baróti Szabó Dávidnak, Virág Benedeknek és Pethe Ferecnek a hajóra szánt műveit, de eredetileg több vers is készült. Batsányi hagyatékában volt egy csokor belőlük, de az 1950-es évek elején Batsányi műveinek kritikai kiadására készülve a kéziratot kiemelték az MTA Kézirattárából, és sajnos azóta sem került vissza. Kultsár kritikája rendelkezésre áll. Ebben kifejti, hogy nem ért egyet a Kristóf maradványaiból épített hajó nevével, mert „Nem vénhedésből: hanem a porból elevenedik fel, a monda szerint, a fenix madár. Különb is élő dolognak kell lenni, melly meghallyon; megholt-nak, melly megelevenedjék. Márpedig a Töredék se élt se halt. Annyi költségbe került e gállya, hogy ujj tsinálmánynak mondathatik:”A továbbiakban bírálja, hogy az egyik mű búsnak nevezi a magyart, egy másikban a sas által gyűjtött tűzből lesz Phoenix, az „üszke” szót nem tartja magyarnak, és úgy véli „A Fészek, egy Ország helyett, igen tsekély, 's alávaló szó.” Végül nem érti, hogy „Mi köze a hajóhoz a hárm-as halom-nak?” Ezek a kifejezések és megfogalmazások az elveszett munkákban szerepelhettek. Több leírással is rendelkezünk a Phoenixról, de az oldalára vésett feliratról egyik sem tesz említést, így valószínű, hogy végül is nem került vers a hajó oldalára. Érdekes, hogy az

uradalom iratanyagában egyetlenegyszer sem szerepel a Phoenix név, mindig csak sóhajót, sóshajót vagy nagy hajót említenek.

A hajó vízrebocsátására 1797. július 16-án, fényes ünnepség keretében került sor. Festetics György Szidónia nevű lánya – később Almásy Illés gróf felesége – egy indulót komponált erre az alkalomra, melynek címe: *Marsch für den Phoenix auf dem Balaton Verfasst für das Clavier und gewidmet, Ihrem verehrungs würdigen Vater Georg Festetich v. Tolna, von seiner Dankbaren Tochter Sidonia Festetich.* A gróf számára fontos volt a PR tevékenység. Az eseményről a mérvadó sajtó részletesen tudósított. A Magyar Hírmondó a következőket írta: *"Ezen Méltóság fáradhatatlan gondosságának köszönhetjük ugyanis, hogy a Magyar tengerünkön is látjuk már lebegni a boldog jövő-re mutató kereskedővitorlást, melynek meg-áldatása és Phoenix-é lett elneveztetése jeles tzeremoniával ment véghez a folyó Hónapnak 16-dikán, számos Uraságok jelenlétében... ..Sok idő telt el a gályákon való tengeri kereskedésnek feltalálásától fogva a mi Phoenixünknek, – annak a 3 ezer mázsát elbíró gályának megindulásáig. (Ez valamivel több, mint 150 tonna teherbírásnak felelt meg, hiszen ebben az időben a mázsa száz font súlynak felelt meg.) Ugyanennek meggondolása indítson bennünket, arra, hogy áldjuk az Isteni Gonviselést, mely egy Gróf Festetich Györgyöt támasztott Balatonunk mellett, ki az eddig képzelt lehetetlenséget, szerentsés lehetőségé váltottatta, el hozatván drága költségen a magyar tengerre Triestből a tanult Hajós-mestert, ki a Balaton hátára magyar zászlós tengeri gályát építsen. Meg-érzik ezen nemes tselekedet hasznát minden órán vidékünk lakószói: mert a sóért, ezért az elmúlhatatlanul szükséges házi-szerért, egynéhány kraitzárral kevesebbet fognak fizetni ezentúl, mint fizettek annakelőtte: mely oltsóbbodás természeti következése a gályán való szállításnak. A mely sőt eddig t. i. Pest várme-gyéből szinte egy hét alatt szállították sok sze-kerek Keszthely vidékére: most azt el szállítani, minekutánna gálya jár a Balatonon, felényivel is kevesebb idő alatt. A Szalkszentmártoniak más-fél nap alatt Keneséig érhetnek a sóval: mely ott a gályára rakatván, sokszor fél nap alatt is Keszthelynél lehet. Szalkszentmártonba a szekeresek nem térnek vissza üresen Keneséről, hanem ott megrakodnak jóféle borral, melyet a hajó szállított oda Keszthely alól..."* A Magyar Kurir a hajó

kedvező tulajdonságaira is felhívta a figyelmet: „...a hajó olly könnyen-járó, hogy noha 15 ölnél hosszabb, négy ölnél szélesebb, és több mint 300 emberek az tetején állottunk, mégis tsak két láb vízbe is alig merült le, sőt olly sebesen ment vitorlája által igen kitsiny kedvező szél mellett is, hogy más bennünket követő, s vélünk együtt kiindult hajók, bár minden erőlködéssel evedzetek is utánnunk, láthatatlanul hátra maradni kéntelenítettek.”

A tudósítások túloztak, hiszen a Phoenix előtt már a Kristóf nevű hajónak is a szószállítás volt a rendeltetése. A hajó teherbírására adott 3000 mázsa helyett Xivkovich őrnagy 1809-ben csak 1500 mázsát említ, mint ahogy feltehetően a 300 embernek is csak a fele fért fel a fedélzetre. Ugyanígy téves volt az az értesülés is, hogy a hajót József nádor-főherceg tűzhalált szenvedett testvérének emlékére nevezték el a hamvaiból újjászülető Phoenixnek.

Festetics György büszke volt a Phoenixre. Erre utal, hogy a névjegykártyájára is feltette (3. kép).

A hajó méreteit, helyiségeit, felszerelését pontosan ismerjük egy 1798. augusztus 7-én felvett leltárból, amely ismereteink szerint az első magyar hajóleltár.

A gályához tartozandó eszközöknek inventáriuma 1798.

Anno 1798 Die 7-a Augusti. – A Gállya és ahoz tartozandó minden féle eszközök inventáltatván, alól irtt specificatio szerént találtattak Úgy mint – Darab – Font – Ujnyi – Öll – Numero – f - X.

1. A Gállya melynek alsó része hosszában 1 (darab) 15 (ö), Felső része hosszában 16 4/6 (ö), Szélessége 3 1/4 (ö) Magassága 1 1/3 (ö). Ezen Gállya áll egy Kormányból, melly a' Farán három vass Kompon függ. Vagyon hozzá Vass Matska 2, mellynek egyike nyom 600, másika pedig 400 (fontot). Ezekhez vagyon Lántz 2 (darab), mellynek egyike 20 (ö) másika 7 1/4 (ö). Kötél vagyon egy ujj 1 (darab) hosza tészén 90 (ö) vastag circumferentiája 7 (ujjnyi). Kötél Középszerű 1 (darab) hosza tészén 60 (ö), vastag 10 (ujjnyi). Kötél ujj 1 (darab) hosza tészén 95 (ö) vastag a' circumferentiája 4 2/4 (ujjnyi), Kötél avult 1, hosza

3. kép.
Gróf Festetics György
névjegykártyája.

tészen 80, vastag a'circumferentiája 8. Ezen kötélynek egy darabja a' Gállya farára vagyon kötve és azt tartja, két darabja a Gállján, három pedig a Magazinumban taláztatik. Árbótzfája vagyon 3, Vagyon említett Gálljának Vitorlája 3 a'mellyekben vagyon Réff vászony 600 – vagyis 600 rőf vászon –Az első Árbótz fán vagyon kötély 10, ezek közül némelyik vastagabb, némelyik vékonyabb, egyik hosszabb, a' másik rövidebb. Ezen vagynak dupla tzigák 5, egyes tsigna 9, Vagyon pózna, mellyre a vitorla köttetik 2, Vagynak a kötélben fűzve esztergál gombok, mellyek a Vitorla fel-húzására és leeresztésére szükségesek 12, A' második Árbótz fán ugyan kötély 10, dupla Tsigna 5, egyes Tsigna 9, pózna 2, gombok 12, fa hömpölgő, meg vasalt serpenyővel 1, A' Harmadik Árbótz fa melly a' Gállya orrán vagyon áll kötelekből, mellyek különféle vastagságúak és hosszúságúak 5, Esztergál Gombok 10, Kettős Tsigna 2, Vagynak a Vasmatskák fel-húzására és leeresztésére Tsignák minden vass Készülettel 3, Még is Hömbölgő Tsignák mellyeken a Vass Lántz fordul a' Vass Matskák fel-húzása és leeresztésekor 2, A' Vitorlák fel-húzására és leeresztésére meg vasalt Tsigna 2 Vagyon a' Gállya orán tekerő Tsigna 1, ehez meg vasalt Rúd 8, ezeken apró Lántz 8, Ezeknek végén szeg 8, Ugyan ezen Tsignán felül Vass Abronts 2, Alol a' Hajóba Vass Abronts 5, Mind ezek szolgálják a' Gálljának ki-szállítására. Vagyon rajta Ajtó 3, mindenikken a' bezárásra lakat 3, Evedző Kemény fábul 16, vassszál(?) mellyekben ezek tétetnek 16, Vagyan Konyha fábul, belülről plével megborítva 1, Vass Kémény rajta 1, előtte vállu pléhbül 1, Vass Ajtó 2, Vass Láb 1, nyárs 1, Vass fogó 1, A' Gállya farán egy kis Árbótz fa és rajta vagyon kiss kötély 2, Vagyon fábul zászló a' szélnek honét fúvása kitanulására 1, Még is a' közép árbótz fán ugyan azon szolgálatra nagyobb.

2. Vagyon szoba a' Gállján 1, ebben taláztatik üres ágy 4, Rekesztő vagy is almáriumotskák 10, Asztal vörös föstékkal 1, Ugyan ezen támasztó vas szál 4, Ablak négy négy fiókkal 4, Schalu Táblák 4, Ajtó dupla 1, Ezekhez pánt 4, Ajtó pléhvél borított 1, grádits mellyen le- 's fel járnak 1, Szent György képe üvegben 1, Koszorú, melly fel szentelés alkalmatossággal készítettett pamutból 2, Ajtó melly a' Hajóban szolgál 1, rajta retesz 1, rajta Lakat 1.

3. A Gálllyában a' víz mérésre készítettett Vödör vass abrontsra 1, Kádfa abrontsra 1, Egy Grádits mellyen fel és le járnak 1.

4. A hajó kamarában különböző hosszúságú és vastagságú kötelek voltak nagy számban, továbbá Tsignák reservában és kötély végén egy vass kampó 3, dupla vass kapots nélkül 1, egyes kampóval 3, egyes kampó nélkül 3, vass matskák fel hozására nagy vass kampó, kamara ajtó 1, rajta retesz 1, Lakat 1, Fa sulok mellynek végén két vass karika vagyon 2, Gyékény 9, Tölgyfa deszka 1, 15 (ujjnyi) Állás szék 1, Támaszték a' Gálllyához 6, Fa széketske 1, seprű vesszőből 2, Vass matskát mutató fenyő szál 2, Gállya oldallán Grádits 1, Független vass Kampon 2, Szál vasson 1, Hajó karján szál vass 2, Vass pánt 4, Fenyő szál a' terhek beeresztésére és fel húzására 1.

Az 5. pontban a gályához tartozó postahajó felszerelését sorolják fel, amely 16 evezővel és két 50 rőfös vitorlával rendelkezett. A 6. pont egy kis Tsónak vagy is kerengető hajó felszerelését, három evezőt és egy vízmerőt említ.

7. Magazinban reservában kötély 1, spagét a szűjni való kötelekhez 10 (font) Vagyon magazinban hajó készítéshez eszközök Vass kapots 5, Öreg kalapáts 1, kiss kalapáts 2, vésű 3, Öreg fűrész 5, kisebb fűrész 1, Fél kézre fűrész 1, Vass dorong 12, fúró 1, Vass fazék 2, Réz fazék 1, Vass ráspó 4, Köszörű keő 1, Öreg fejsze 1, Kissebb fejsze 2, Tsigna 3, Vass lábos 1, serpenyő lábasban 1.

A szövegben szereplő méretek mai mértékegységekre átszámítva a következők:

1.89 m-es öllel számolva a hajó alsó része 15 öl = 28,35 m

a hajó felső része 16 4/6 öl = 31,48 m

a hajó szélessége 3 1/4 öl = 6,14 m

a hajó magassága 1 1/3 öl = 2,51 m

Itt feltehetően a 78 cm-es osztrák rőffel számoltak. A rőf ugyan hossz mérték, de textíliáknál terület mértékként is használták, szélessége 72-78 cm, általában 75 cm volt. Ez utóbbival számolva a Phoenix 600 rőfös vitorlájának felülete 351 m² lehetett.

1 font = 56 dkg. Így a 600 fontos horgony súlya 336 kg, a 400 fontosé 224 kg lehetett.

1 mázsa = 100 font = 56 kg.

A Phoenix teherbírása 3000 q = 168 tonna; a Xivkovich őrnagy által megadott 1500 q esetén 84 t.

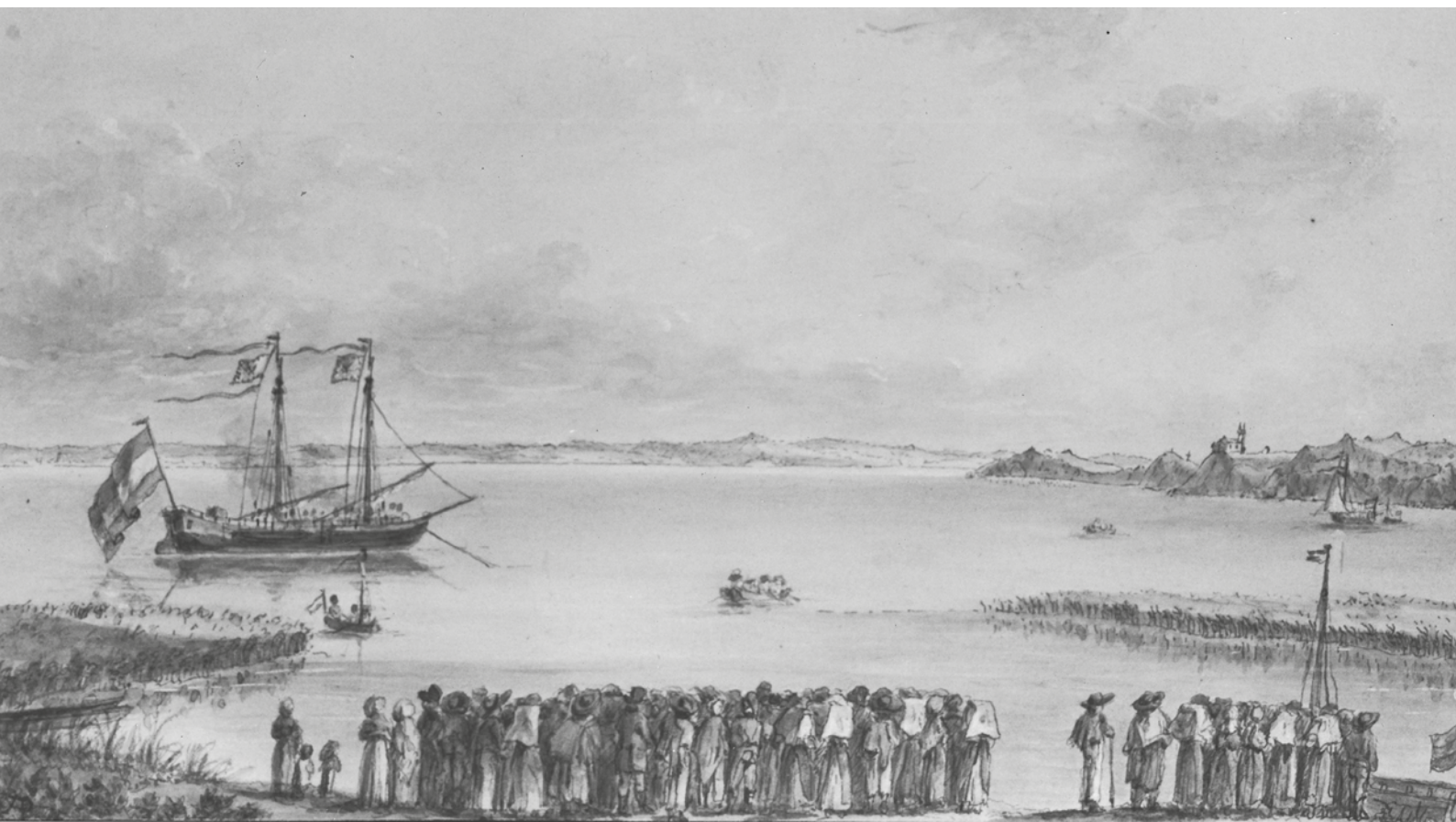
Érzékletes leírást adott 1808-ban a Phoenixről Michael Eissl tanácsos, aki Fenéktől Keneséig utazott a hajón. A parttól távolabb horgonyzó Phoenixre egy kisebb hajóval vitték

el. A fedélzetről 15-18 lépcsőfokon jutott le a hajó hátuljában kiépített kajütbe, melynek oldalfalába keskeny nyílással voltak beépítve az ágyak. A szoba közepén kerek asztal állt, körülötte a falhoz erősített székek voltak. A helyiséget két ablak világította meg. A kajütből oldalajtó vezetett a szomszéd kamrába, amelyben az élelmiszert tárolták, egy másik ajtó a matrózok hálóhelyébe vezetett. A kajüt és a kamra előtt, tehát a hajó középső részén volt a fedett raktér, amelynek fedését négy oszlop tartotta. Induláskor a raktér faragott tölgyfával volt megrakva. A hajó első részén volt egy másik ablaktalan helyiség, amelybe egy csapóajtón át egy lépcsőn lehetett lejutni. Itt kapott helyet a többi felszerelés. Ebben semmilyen bútorzat nem volt, mindenki tetszése szerint keresett magának fekvőhelyet a hajó lejtős oldalán. A fedélzeten volt egy vasból való konyha. A hajó két oldalán párkány volt, amelynek nyílásain dugták ki az evezőket, amelyek egész fatörzsnek is beillettek. A fedélzet elülső részén voltak az ágyúk, amelyeket az

1798-as leltár meg sem említett. A hajót Bori Antal vezette, felesége főzött, a hajón összesen 43 személy tartózkodott. Ennyi fekvőhely a hajón nem lévén ő is a fedélzeten aludt, egy pokrócba takarózva.

A Phoenix elsődleges rendeltetése a teherszállítás, főleg a sószállítás volt. Kikötőhellyel rendelkezett Fenéken és Kenesén, de ez nem kiépített mólót jelentett. Eissl leírja, hogy Fenéken a postahajó segítségével jutott fel a Phoenixre, Kenesén pedig a parttól 1000 lépésre horgonyzott le a hajó és csónakokkal szállították ki a partra az árut. Az árut nem Fenéken és nem is Keszthelyen rakodták be és ki – itt az első kikötő csak 1846-ban, a Kisfaludy gőzös fogadására épült meg –, hanem Gyenesen. 1794-ben Keresztúrról 20.000 téglát szállítottak Keszthelyre. A kirakodásra Gyenesen az itató alatti révnél került sor, és onnan fogaton szállították Keszthelyre. Ismeretes az igazgatóság 1797-es előterjesztése, hogy a Balaton túlsó partján létesítsenek sólerakatot, mert Fenék erre nem alkalmas. Xivkovich

4. kép. Petrich András rajza a Phoenix füredi fogadtatásáról.

örnagy térképén Keszthelytől keletre volt a Salzdunungsplatz. 1846-ban azt írta Festetics László, hogy a gályák kikötője valaha a gyenesi szőlők végében volt. Innen szállították el szekereken a sót a különböző településekre. Azt a feltételezést, hogy a tómenti falvak úgy vették át a sót, hogy a gálya a kis ágyúival jelzett, a lakók pedig csónakokkal mentek a hajóhoz, semmilyen írott forrás nem támasztja alá. Így egy hajóút Kenesétől Keszthelyig akár több hétig is eltarthatott volna.

De a Phoenix nemcsak teherhajóként szolgált, időnként szórakozásra is használták. Ifjabb Halász Sámuel levelét a Magyar Kurír 1801. augusztus 18-i száma közölte: „A múlt héten – 1801. július 20-a táján – látogatta meg gróf Festetics György úr őnagysága, országserzte híres gályáján ezt a kellemes mulatóhelyet (Füredet); annál kedvesebb volt jelenléte, minél vártalanabb esett. Csak akkor, midőn Tihany-nál, abban a nevezetes echoban adtak egy pár ágyúval szalvét, honnan vissza is köszöntöttek egy mozsár lövéssel, vették észre itten, hogy gróf Festetics jön, mindjárt készültek elfogadására, minden futott puskájáért; hat óra felé délután közelítvén Füredhez, török muzsika harsogása közt, hasonlóképp hét ágyúlövéssel köszöntöttek ezt a helyet, melyre a sok puskából szakadatlan ment a lövöldözés; mindenki a Balaton partra futott s ott várták a nevezett kedves vendég ki szállását. Másnap délután 5 óra tájban adott a gróf egy pompás uzsonnát hajóján, hol 150 személyeknél többen voltak jelen s következő nap úgy utazott Keszthely felé a szárazon vissza. A jövő hónapnak közepe táján ő királyi hercegsége, országunk palatinusa is, Olaszországból Keszthely felé fog jönni... ..s úgy onnand a gályán szándékozik Füredre jönni...” Ez a hajóút a kellemetlen időjárás miatt ugyan elmaradt, de feltehetően ezt próbálta ki a gróf. Ezt a füredi kirándulást Petrich András altábornagy festő egy nagyméretű rajzon is megörökítette, amelyet a Nemzeti Galéria őriz (4. kép).

1804-ben Ferdinánd főherceg látogatásakor egy nagyszabású ünnepség keretében 57 kicsi és öt nagy hajó részvételével tengeri ütközetet mutattak be a Keszthelyi öbölben, amelyen a Phoenix is részt vehetett, és a vendégek egy szigetről tekintették meg a „csatát”. 1807-ben Károly főherceg-tábornagy jött Keszthelyre. Őt is felvitték a Phoenixre, és egy kisebb hajóutat tettek. Richard Bright 1815-ben járt

Keszthelyen. A Phoenixről azt írta, hogy „... hol kirándulásra, hol meg teherzállításra használják, ha sót kell hozni a tó tulsó végéből.” Őt is meginvitálta a gróf. Fenéken a parton hat velencei viseletbe öltözött evezős várt rájuk, hogy csónakon a hajóhoz vigyék őket.

A kirándulásokra fel kellett készülni. 1821 júliusában a pompakedvelő Festetics László indult kirándulásra két hajón. A Phoenix mellett egy kutter vett részt az úton – a gróf a kényelmesebb kutteron szándékozott utazni. Részletes utasításában előírja, hogy „a nagy hajóra kerüljön 24 evezdő mint közlegény, egy kormánytartó, egy vitorlák mestere, egy vas matska mester és egy szakács mint altisztek... A kutterra rendeltetnek 16 evezdő mint közlegények, egy kormánytartó, két vitorlamester, egy vas matska mestere mint altisztek... A két hajóbéli ágyúhoz 4 ágyús és két ágyúslegény adatik; ezekből Kurti és Knobloch mint ágyúsok és Novák mint ágyúslegény a kutterra, aztán Zitzmann és Kaufmann mint ágyúsok és Sütz mint ágyúslegény a nagy hajóra.... Vasvári Chirurgus mint kísérő a nagy hajóra vitetik. A kuttert kormányozza Bori Antal hajósmester, a nagy hajót Kehrnfő inzenér...Pfeiffer szakács, Kranzler cukrász s mellettük egy kukta a nagy hajón lesznek, hogy az én asztalomra való ételeket készítsék. Velem lesz két vadász a kutteron. ...300 ágyútöltés a hozzájuk tartozandó rakettikkel... A hajókon legyen rezervában; festékek, szegek, fák a vitorlákhoz és hidakhoz, a szükséges szerszámok etc.... A bibliothékában lévő Sprechrohr – szócső – ...az útra a Balaton mappája vitetessen fel.

A közlegénység és altisztek számára vitetik 1 mázsa sajt és 4 musta birka, 200 darab közönséges és 20 darab fejérből kenyér; 10 akó bor közönséges, és jobb féle 2 akó.

Az én asztalom számára megyen 1 akó bor boutelliákban; Tolnai extra vörös bor flk akó, szinte boutelliákban; somlai szinte fél akó; tokaji 6 boutellia; 12 boutellia sopronyi ausbruch; 12 bout. silvorum; 2 bout. liquor; egy darab svájczert sajt; három fehér kenyér és a többi: az ide mellékelt consignatio szerént.

A halászok vigyenek magokkal hálókat, halak fogására.”

Meddig volt használatban a Phoenix gálya? Többen úgy vélték, hogy az 1830-as évek végén mehetett tönkre, mert Vas Gereben, aki nagy tisztelője volt Festetics György munkásságának, 1856-ban Bécsben kiadott „Nagy idők,

nagy emberek” című munkájában azt írta, hogy 15 évvel korábban ő még látta a nagy hajó korhadó bordáit. Tévedett. Talán az említett 1821-es kirándulás lehetett a Phoenix utolsó útja. 1820 augusztusában részletes utasítást küldött Bécsből Festetics László, az új „Josephine” kutter megépítésére vonatkozóan. Ebben a 8. pontban a következők olvashatók:

„8. A mostani nagy hajó még ezen holnapban sóért menjen Borri kormányzása alatt; Kehrn fő-inzsenér is Kotsányi praktikánssal együtt véle mennek, kivált azon célbul, hogy ez úttal a Balaton tavának mélysége több helyen megmértesse, különösen Siófoknál és Szamárdínál, mely helyeken t. i. valaha a Balatonnak lecsapolása eszközölthetne. Kehrn fő-inzsenér az ezen mérésekhez szükséges instrumentumokat is magával el fogja vinni.

9. Mivel a mostani nagy hajó esztendőre el bontatik, annak jobb fáibul egy általjáró hajó (nyilvánvalóan egy komp) készíttessen.

10. Az új nagy hajóhoz egy nagyobb féle csónak csináltasson, melyen t. i. a só a partrul a hajóba vitetik és egyéb kisebb ekskúriók a hajóból tétet-hessenek.

11. Az új nagy hajónak készítésére valami tíz jártas hajós ácslegényekre szer tétessen; azok Győrött vagy Rév-Komáromban meg fogadtat-hatnának.

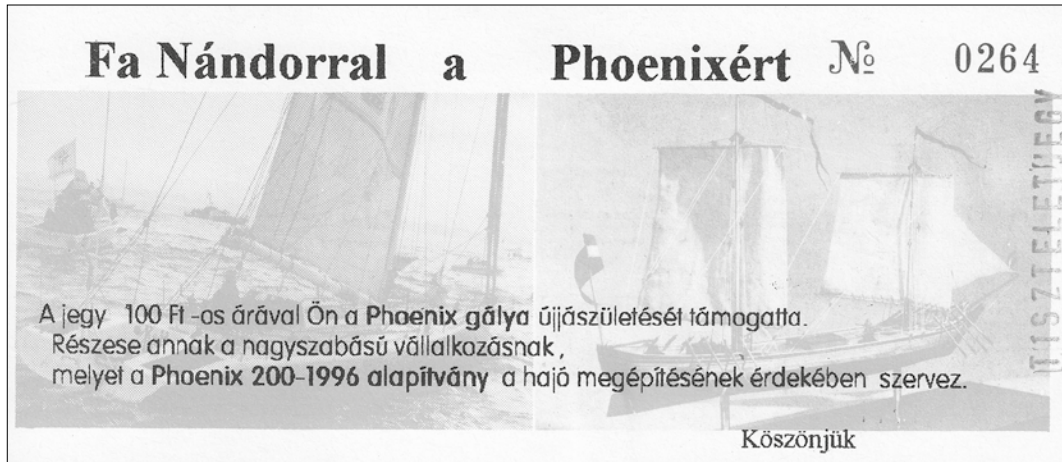
Az új hajó megépítése azonban elhúzódott. Csak 1823 januárjában kezdték meg a hozzá való fák átszállítását Szentgyörgyről a jégen át Fenékre. Sőt 1823 áprilisában úgy döntött a gróf, hogy „idén a nagy hajónak építése nem kezdetik.” Feltehetően még 1824-ben sem kezdődött meg a munka, mert a gróf Bécsből írott levelében közli az igazgatósággal, hogy „az újonnan építendő nagy hajó orrán felállítandó két oroslány fából, két farkkal, és két rézből készült karddal és egy Postamenttel (talapzattal) gyékénybe bépakkolva Keszthelyre küldetett.” A két egymással szemben álló, kardot tartó, kétfarkú oroslány a Festetics címer pajzsán látható.

Nem tudjuk, hogy a Phoenix meddig szelte a Balaton vizét. A legvalószínűbb, hogy amint az az 1820-as utasításban olvasható, az új hajó építésével egyidejűleg elbontották. Az új hajó 1827 nyarán készült el, ekkor rendelte el a gróf, hogy a „fenéki újonnan épült nagy hajó eresztessen a vízbe.” Az új hajónak a nevét nem ismerjük. Nem lehetett olyan hosszú életű, mint a

Kristóf és a Phoenix voltak. Az eladósodott Festetics László vagyonát 1828-ban zár alá vették. A veszteséges fenéki hajóarzenált felszámolták. Egy 1831-ben a Pécs, Sopron és Bécs közötti utat ismertető leírás Fenéknél megemlíti a Phoenix és a Josephina nevű hajókat, de szerinte „ez a kettő már elromlott.” Az akkor közlekedő nagy hajóról azt írja, hogy „70 láb hosszú, 15 láb széles, 9 1/2 láb magas. Ezer mázsányi terhet bírhat el és a tengeri Soner építési mód szerint úgy vagyon alkotva, hogy a terehhordásra hasonlól mint a mulató Badacsonyi utazásra alkalmas.” Ekkor még a Festetics László által említett kutter is forgalomban lehetett, mert „vagyon még Fenékben az Angoloknál Kotter név alatt esméretes Hajó is... ..melly Országunk igen kedvelt Nádorját 1825. B Füredi savanyó víz mulattakor a Balatonyon mulatva sétáltatta és Don Miguel Portugálliai Királyt 1825-be több más Idegenekkel hajókázva tengeri mód szerént mulattatott.” De ez nem tarthatott sokáig, mert John Paget 1835-ös magyarországi utazásáról szóló munkájában már azt írta: „...az embernek szíve fáj midőn e roppant vízre tekint. Olyan holt, minő csak Palesztinában a megátkozott Holttenger lehet! ... rajta egyetlenegy hajó sem libeg.” Ezt erősítette meg 1836-ban Fényes Elek Magyar országnak, 's a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben című munkájában: „Ezelőtt több esztendőkkel G. Festeticsnek egy vitorlás hajója járt a Balaton taván, Keszthelyről dongákat és más faeszközöket vivén Kenesére, ott pedig sóval rakodván meg, de ez már régen elmaradt.”

A Phoenix gálya, amely a maga korában méltán vált híressé, hiszen nem csak a Balaton máig legnagyobb vitorláshajója volt, de a haladást, a modernizációt is jelképezte. Történetével, a rá vonatkozó forrásokkal neves kutatók többször is foglalkoztak. Így emlékezete máig eleven. Rick Csaba keszthelyi vállalkozó midőn értesült arról, hogy a hollandiai Lelystadban egy tíz éves program keretében újjáépítik a 18. század elején Ausztrália partjainál elpusztult, 56 m hosszú, 53 m magas, három árbócos BATAVIA tengerjáró hajót, elhatározta, hogy újjáépíti a Phoenix gályát. Feleségével Törő Évával 1994. január 2-án elkészítették a „PHOENIX 200” Alapítvány alapító okiratát (a Zala Megyei Bíróság 1994. március

5. kép. A PHOENIX 200
Alapítvány
támogatójegye.

14-én vette azt nyilvántartásba). Az Alapítvány létrejöttét 1994. január 20-án, a Csokonai ÁMK-ban, a világot körbehajózó Fa Nándor élménybeszámolójához kapcsolódóan jelentették be (5. kép). Az alapítókön kívül kurátorok lettek: dr. Gyergyák Ferenc, Klie Zoltán, Dr. Müller Róbert, Takács Lajos, Varga Sándor. A gyakorlati feladatok megoldására létrehozták a PHOENIX hajóépítő és szolgáltató Bt-t, amelynek a beltagja maga az Alapítvány lett. Az eredeti elképzelés szerint a hajó már 1996-ra, a Budapestre tervezett világkiállításra elkészült volna. 1994. május 2-án Az EXPO 1996 Világkiállítási Pályázati Bizottság a vízrebocsátás rendezvény-pályázatát elfogadta és előjegyzésbe vette. Júniusban Keszthely Város Önkormányzata közvetlen a Balaton partján egy csaknem 2000 m²-es területet bocsátott az Alapítvány rendelkezésére a Phoenix építési telephelyének kialakítására.

Közben április folyamán szerződést kötött az Alapítvány Baka Attila hajóépítővel a balatonfüredi S.O.S. Sporthajó Szerviz tulajdonosával az új Phoenix megtervezésére. Baka Attila már korábban is foglalkozott a Phoenixszel, hiszen a Közlekedési Múzeum megrendelésére elkészítette a hajó 1:50 léptékű modelljét. Virágh Zoltán és Magyarósi Imre mérnökök közreműködésével 1994. szeptember végére elkészültek a tervek. A hajó főbb méretei igazodtak az eredeti hajóhoz, és a következők:

Legnagyobb hossza:	31,21 m
Legnagyobb szélessége	5,76 m
Legnagyobb merülése	1,20 m
Víz kiszorítása	87 m ³

Oldalmagassága	2,15 m
Maximális vitorlafelület	250 m ²
Szállítható személyek száma	75 fő
Személyzet létszáma	11 fő

Az új hajó megőrizte a Phoenix minden jellegzetes vonását, de a korhűség mellett, megfelelően elrejtve, mai modern szerkezeti megoldásokat is alkalmazott. Erre a mai kor biztonsági követelményei miatt is szükség volt. A főbb szerkezeti elemek az amerikai „West System”- rendszer ragasztott technológiájával készülnek. Ez a biztonságot növeli, de a látványt nem befolyásolja. Így a szerkezeti elemek az eredetinél vékonyabbak lesznek. A hajó pedig könnyebb, mint az eredeti, amit a fenéken, a gerinc alatt elhelyezett 300 kilós ólomnehézék egyenlít ki. Ezért a hajó súlypontja mélyebben lesz, ez pedig nagymértékben növeli a stabilitását. A kikötői manőverek és szélcsend esetén a mozgást egy a hajó oldalán elhelyezkedő vízszintes VOLVO motor (teljesítménye 214 kW) biztosítja. A hajó funkciója megváltozott, nem teherszállításra, hanem az igényes turizmus kiszolgálására készül. A fedélzet három részre tagolódik. Az emelt orrfedélzeten és a szintén emelt tatfedélzeten csak a személyzet tartózkodhat. A középső, besüllyesztett főfedélzet fogadja be az utasokat. A rakodóteret emberi tartózkodásra alkalmas társalgóvá kellett tenni, és úgy berendezni, hogy az ezredforduló turistái kellemesen érezhessék magukat. Ennek megfelelően itt kap helyet a büfé és a bárpult, a hajó oldalán pedig kárpitozott bútorok találhatók. A tér közepén helyezkedik el a faszervezetű,

tolótetős lejáróház és a lépcső. Ugyancsak a társalgóban kap helyet egy kiállítás, amely a Phoenix és újjáépítésének történetét mutatja be. Az 1994 októberében elkészült költségvetés szerint az új hajó 46 millió Ft-ért építhető meg.

Klie Zoltán építész elkészítette a Phoenix kikötőjének tervét. Eszerint a móló keleti oldalához csatlakozott volna egy fából készült mólószárnny. Így a kikötött hajó a mólóra merőlegesen helyezkedett volna el, tehát a sétálóok oldalról láthatták volna azt. A terv tartalmazta a móló átvágását és fahíd építését is. Ezáltal az 1958 előtti állapotnak megfelelően élő vízhez juthatott volna a móló és a sziget-fürdő közötti öböl, amelynek további feliszapolódását meg lehetett volna akadályozni.

Egy hatástanulmány és az üzleti terv igazolta, hogy az ősztől tavaszig a nagyközönség számára látogatható hajó, amely menetrendszerűen tett volna kisebb hajóutat a Keszthelyi öbölben, ill. időnként, Festetics György 1801-es útjára emlékezve ellátogatott volna Balatonfüredre is, rentábilisan, veszteség nélkül üzemeltethető. Az Alapítvány határozata értelmében az elkészült hajót üzemeltetésre térítésmentesen Keszthely Város Önkormányzata kapta volna meg.

A hajó építéséhez megfelelő képzettségű munkaerőre volt szükség. 1987-ben azonban megszűnt Magyarországon a fahajóépítő szakképzés. Ezért az Alapítvány kezdeményezte, hogy újra induljon OKJ-s hajóépítő szak a keszthelyi Műszaki Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet keretében. A Bt. közreműködött a tananyag kidolgozásában, gyakorlati oktató biztosításában, és a gyakorlati képzés beindításához pályázat útján megszerezte a szükséges szerszámokat és gépeket. Ez a szakképzés máig működik Keszthelyen.

Az Alapítvány szerződést kötött a CREATE Marketing Bt-vel a hajóépítés marketig tervének elkészítésére. A Phoenix feltámasztásának tervéről nem csak a helyi, de az országos sajtó is részletesen beszámolt. Jótékonyági koncertek, előadások, és személyes megkeresések segítségével 1996. március 1-ig 194 támogatója lett az Alapítványnak. Az ő segítségével kezdődött meg 1995 tavaszán az önkormányzattól kapott területen a sója – beton alapozású, fából épített rámpa, ahonnan a kész hajót vízre lehet ereszteni – kialakítása. A kavicságyhoz szükséges 66 m³ kavicsot a Pajtika Bánya Kft. ajánlotta fel. A 2,2 m széles, 34 m hosszú betonlaphoz a Readymix Betongyártó Kft. biztosított több mint 37 m³ betont. A kerítés oszlopokat a VEGS-től, a dróthálót Cserép

6. kép. Az Alapítvány kurátorai a hajó gerinc avatásán, 1995. május 1.

Miklóstól és Pál Vilmostól kaptuk. A kétszárnyú vaskaput Boros László készítette, a sója faszerkezetéhez az akácfa anyagot Mile Zoltán fakereskedő adta.

A legnagyobb feladatot a hajó gerincének elkészítése jelentette. Fatér Csaba gyenesdiási vállalkozótól kaptuk meg a szükséges tölgyfa rönköket, amit a keszthelyi erdészet telepén fűrészelték méretre, majd a BÉSZÖV műhelyében meggyalultak. Innen az anyag Zalahalápra, a BEFAG Parkettaüzemének szárítójába került, ahol a nedvességtartalmát az előírt 12 %-ra csökkentették. Ezután szállítottuk a kész alapanyagot Baka Attila műhelyébe, ahol a német M. und H. von der Linden hajófelszerelés forgalmazó és hajóépítő cég által megelőlegezett ragasztóanyag segítségével elkészült a 31 méteres, 60 cm magas, 28 cm széles hajó gerinc, amit három darabban szállítottunk Keszthelyre. Az ünnepélyes avatóra 1995. május 1-jén került sor. Néhány borda elkészítésével érzékeltetni lehetett a hajó méretét (6. kép).

Sajnos ezzel a helyi lehetőségek kimerültek, az Alapítvány tevékenysége kifulladt. Nem sikerült beszerezni az építési terület fölé a nagy sátozt, ami az időjárástól független folyamatos munka feltétele volt. Minden jelentős sajtóorgánumban beszámolt a hajógerinc elkészüléséről, és arról, hogy a munka folytatásához immár egy nagybefektető kell. Ezt nem sikerült találni, így a további munka leállt. 2000-ben a város visszakereste az elgazosodott, gazdátlan területét. A hajógerincet szétszedtük, és az Mile Zoltán fatelepére került. 2007-ben még szerveződött egy összejeövetel a Festetics kastélyban egy reménybeli befektető tájékoztatására, de ő is visszalépett. 2011-ben megszűnt a Bt, 2015-ben pedig törölték az Alapítványt. 2021 őszén közvetítőn keresztül jelentkezett egy anonimitást kérő, jövőbeli befektető. Az egykori kurátorok lemondtak jogaikról, és térítésmentesen átadták a tervdokumentációt, abban a reményben, hogy álmukat valaki végre megvalósítja. 2022. február 22-én Mile Zoltánnal és Takács Lajossal megnéztük az immár csaknem 22 éve „pihenő” hajógerincet. A most hozzávetőleg nettó 10 millió Ft értéket képviselő gerinc kitűnő állapotban van. Csak remélhetjük, hogy nem kerül ebek harmincadjára, és rendeltetésének megfelelően beépítésre kerül az újjászülető Phoenix gályában.

AJÁNLOTT IRODALOM:

- Bíró József: Hajók a Balatonon. Tihany, 1971.
Cséby Géza: A keszthelyi Helikon. Gróf Festetics György szerepe a magyar művelődéstörténetben. Zalaegerszeg, 2017, 95-107.
Dömötör Sándor: Keszthelyről Kenesére... Hajóutazás a Balatonon 1808-ban. i-IV. Balatoni Kurír 1938, május 11 – június 1.
Eperjessy Kálmán: A balatoni hajózás történetéhez. Térképészeti Közöny 3 (1934-1935) 144-146.
Madarassy László: A Festeticsek és a Balatoni hajózás, i – X. Balatoni Kurír 1940-1941.
Sági Károly: Antonio Borri- Bori Antal. Veszprém M. Múzeumok Közleményei 18 (1989) 435-446.
Tóth Lajos: 200 éves a fenékpusztai hajóarzenál (dokumentációs tanulmány). Bp. 1965

Cséby Géza Üzenet haza

HÉT FIATAL KÉPZŐMŰVÉSZ CSOPORTOS TÁRLATA A KESZTHELYI
BALATONI MÚZEUMBAN

Különleges és érdekes tárlattal nyitották meg 2022-ben a keszthelyi Balatoni Múzeum időszaki kiállításainak sorát. Hét keszthelyi kötődésű fiatal festő, grafikus és szobrászművész mutatkozott be egy közös tárlaton. Nemcsak a keszthelyi születés (talán csak Miklós Hajnal a kivétel) számukra a meghatározó, de az is, hogy valamilyen módon a 2000-es években végezték el a Magyar Képzőművészeti Egyetemet.

A remek kezdeményezés valóban meghatározó színfoltja lehet a Balaton-parti városnak. Ez olyan út, amely lehetőséget ad arra, hogy szélesebbre tárja a fiatal alkotók bemutatkozásának keszthelyi lehetőségeit. Saját szegénységünk, hogy e tehetséges művészekről szülővárosukban csak az ismerősök szűkebb köre, vagy a vájt fülűek remélhetően szélesebb társasága tudott. Pedig érdemes odafigyelni rájuk! A tárlat azt is bebizonyította, hogy az egyetemről kilépő alkotók megannyi gondolattal, olykor teljesen más úton indulnak el saját művészi pályájukon. Persze ilyen fiatalon még tagadhatatlan az elődök hatása, amelyből lassan alakulhat ki a saját látásmód, de úgy

Enteriőr a kiállításról

AGÁRDI OLIVÉR
ATTILA: Erika olaj,
 vászon 2022

érezem, hogy a kiállító művészek ezen a küszöbön már túljutottak. Kialakult az a forma és stílus, amelyek a csakis rájuk jellemző, egyéni látásmódot képesek megjeleníteni és a néző számára közvetíteni. Ez nem könnyű, de fontos és lényeges. Mondhatnánk ez az egyetlen járható út valamennyi művész számára.

A formák különbözőek, de a piktúra, grafika és szobrászat nemes hagyományából építkeznek, üzeneteket közölnek, amelyeket nekünk kell megfejteni és megérteni. Ahány ház, annyi szokás – szokták mondani, de értelmezhetjük úgy is, hogy ahány művész, annyi stílus. Hisz minden alkotó közlendőjét – és ezt valamennyi művészeti ágra értem – saját bensőjén át, saját látásmódját, világhoz való kapcsolatát, hangulatát, tehát önmagát adja. A Keszthelyhez több szalon is kötődő alkotók ugyanakkor – amint azt a Balatoni Múzeum invitáló sorai is rögzítik – felteszik az ősi kérdést: „Az eltérő technikákkal készült fest-

mények, grafikák, szobrok, installációk narratív hangvétele egy olyan fajta párbeszédet próbál elindítani, amely egy nagy kérdést feszeget: Mi is a művészet?”

A párbeszédre valós lehetőséget ad e tárlat, s talán a kérdésre is megfogalmazódhat az adekvát válasz. Nagyon fontos egy másik alapvetés, hogy az emberek megértsék: művészetek nélkül szegényebbek, igénytelenebbek és szomorúbbak lennénk. Bizonyos fokig ma az önkifejezés bőségét tapasztalhatjuk, de nem feledhetjük, ha a művészet bármely ágáról szólunk, el kell tudnunk választani a magot az ocsútól, és ennek egyetlen útmutatója a baratóki örök igazság lehet: „Csak tiszta forrásból.”

S a fiatal művészek a tiszta forrásból merítették.

Agárdi Olivér Attila festőművész elsősorban portréival jelentkezett. Képeire jellemző a drámai, sötét tónus, ahol a szimbólumok is fontos helyet kapnak. Mindazonáltal művei nem lehangolóak. Nézzük például a reményt sugárzó, elültetendő szőlőtövet, amely a jövőbe vetett hit, a megeredés, virágba borulás és termővé válás erőteljes megfogalmazása (*Reményt ültető*). Képein markánsan jelennek meg az arcok, olykor kissé sejtelmes háttérrel, de valójában a továbbgondolás igényével, olykor absztrakba hajló vagy éppen szürrealisztikus világgal (pl.: *Felnőttek*). Lényeges tudnunk, Agárdi esetében ne csak az embert nézzük, de az őt körülvevő, a felszín alatt rejtőző tartalmat is.

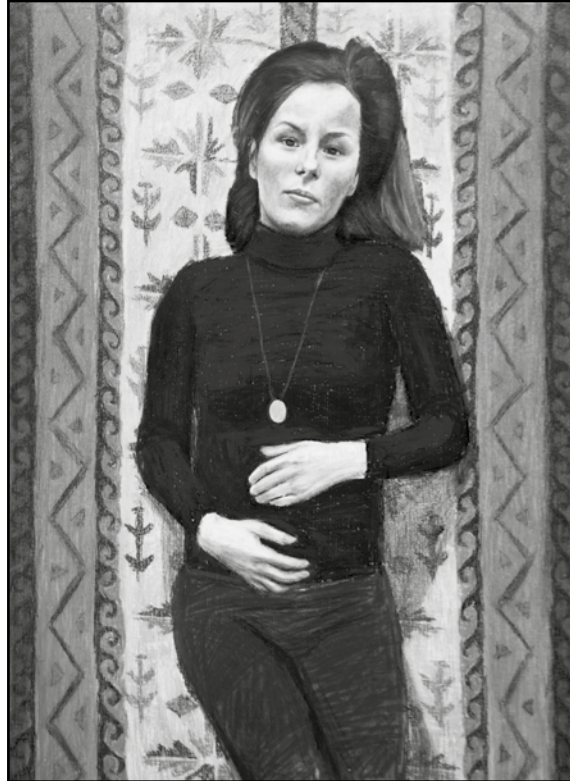
Burucs Szabolcs grafikusművész érdekes és izgalmas világa megmutatkozik festményében, grafikájában, szobrában, fali installációiban. Színei visszafogottak, s ha ennek okát keressük, leginkább maga a művész ad rá választ: „Sokáig foglalkoztam magamban a kérdéssel, hogy miért nem vonzódom túlzottan a színekhez, mely kérdésre csak az utóbbi időben találtam választ. Meglátásom szerint a fehér gondolati síkon a totális fényt szimbolizálja. Igaz, ezt a fényt szemünkkel nem láthatjuk, csak filozófiai síkon létezik számunkra.” Sajátos filozófiája jelenik meg festményén és több kompozícióján, nem titkolva a bibliai gyökereket. Neki Krisztus kereszthalála nem a szenvedést, de a tanítást juttatja eszébe. Két munkáján is a Megfeszített felfelé, a fény felé mutató uja a tanítás, az örök igazság transzcendens, ugyanakkor valóságos lényegét ábrázolja. Két

munkáján is figyelemre méltó az a felismerés, hogy az idő adta anyagváltozás (öregedés, rozsdásodás) is jól felhasználható a kompozícióinak megtervezésénél és megvalósításánál (Az idő-vas fogalom ciklus).

Hermann Zsófia festőművész képein a teljesen tiszta, fehér háttérből tűnnek elő a kevés színnel, foltszerűen megfogalmazott, bátor ecsetkezelésű lágy kontúrok. Ez a háttér erősebb hangsúlyt ad a művész által ábrázolt személynek, állatnak (*Kiterített nő*, *Szarvasbőgés*). A képek mondandója mögött felsejlik egy mélyebb értelmet is mutató vízió, múltra való rezonálás, az őt körülvevő világ megannyi üzenete, amelyre kényszerűen, művészi hitvallásából fakadóan reagál. Hermann installációkat is készít; ezeken maga által kreált sajátos mikrovilágokat teremt apró tárgyakból, legyen az saját alkotás, vagy talált és megmentett apróság.

Hermán Aliz szobrászként végzett a Magyar Képzőművészeti Egyetemen, később mégis a festészet felé fordult. Saját bevallása szerint „Főleg fa, néha papír alapra készítem a képeimet, melyeken családtagok, barátok szerepelnek. A téma jellemzően egy életesemény, vagy sze-

BURUCS SZABOLCS:
Az idő-vas fogalom III.
vegyes technika
2012

HERMÁN ALÍZ:
Életfa
krétaceruza
MDF lap 2020

mélyes érzelem. Sok rajzomon állatok jelennek meg, ezek mint attribútumok emberi tulajdonságokat vagy alapösztönöket szimbolizálnak. Minden kétséget kizárva kompozícióin az erős színek dominálnak, a vörös, a kék, a zöld. Képei óhatatlanul magukhoz vonzzák

HERMANN ZSÓFIA:
Szarvasbőgés akril,
vászon 2022

**MIKLÓS
HAJNAL:**
Ültető akrill,
vászon 2019

a látogató tekintetét, s nem csak azért, mert portréi első látszatra is érdekesek és izgalmasak, hanem azért, mert az arcok, formák az ábrázolt személy belső karakterét is képesek elénk vetíteni. Szobrász-technikáját az „Összeértünk” egymásba hajló csigavonalának míves, ugyanakkor egyszerűnek tűnő, meleg színvilágú kompozíciójában csillogtatja meg, nem titkoltan egy lényeges emberi dologra is rámutatva: a kapcsolatok szövődésére.

Miklós Hajnal festőművész az ember és a természet viszonyára hívja fel képeivel a figyelmet. Fegyelmezett harmóniával, valamennyi képén erőteljesen megjelenő kék színnel üzen mindannyiunknak. A kék színekkel megfestett három, egymáshoz tartozó kép (*Jelen2*), vagy a mellette lévő kék portré (*Jelen1*) nemcsak hangulatában érdekes, de közlendője, kissé sejtelmes világa is megszólít, akár a többi képé. A gázmaszkos portré, vagy az arcát zöld palmaággal eltakaró nő esetében már nem az arc a fontos, hanem az éltető természet megmaradásáért száll síkra. Kiáltás ez, és lírai megfogalmazás. Valamennyi műve benső indíttatású piktúra.

Molnár Eleonóra festőművész bátor ecsetkezeléssel jeleníti meg kevés színű képeit. Formái, színei a pillanatnyi belső elképzelések kivetítésének markáns megoldásai (*Fenyő, Xátiva*). Széles ecsetvonásokkal alkotja meg munkáit. A pillanatnyi gondolatok azonnali megjelenítése érdekes és valójában izgalmas műveket eredményez. „*Magára a folyamatra helyeződik a hangsúly, különböző tényezőkre és hatásokra, melyek festés során fellépnek.*” – vallja be önéletírásában. S ez a forma és tartalom konzekvensen megmutatkozik Molnár kiállított képein.

Tóth Xénia festőművész állandó témáját az önmegismerésben, az önnön világunkkal, belső lényegünkkel vívott harcban találta meg. Mindezt több formában óhajtja elénk tárni. Ízelítőt kapunk a videó-művészetéből (néha megdöbbenően nyers valóságképpel). Hasonlóan izgalmas a „*Tükör*” című alkotása. Ebben arra keres választ, hogy az ember mit lát, hogyan érzékeli saját tükörbeli képmását, amely sohasem azonos azzal, amit esetlegesen egy másik ember érzékel. A tükör, amely jelen esetben az alakok vászonra festett körvonalát, testetlen testét jelenti mélyebb üzenettel bír. A művész szerint: „*A jelmezek szoborszerűséget, merevséget, alkalmanként az arcnélküliséget képviselik, a fizikai megjelenés mögött rejtve maradó lelket akarják kifejezni.*” Az „*Élőkép*”

**MIKLÓS
HAJNAL:**
Jelen 3
akvarell,
vászon
2022

című mozgalmas textília több árnyalatú fehér színben tobzódó virágözöne ismét egy külön világot, meg merem kockáztatni, egy tisztább világ ígéretét hordozza.

„Az *Andrássy úttól a Múzeum utcáig*” címében is a keszthelyiséget, balatoniságot vállaló csoportos kiállítás ennek a hét fiatal művésznek az érdeme, akik most első alkalommal mutatkoztak be a „szülöttem föld” szélesebb közönsége előtt. Csak remélni tudjuk, hogy ezek a tárlatok rendszeressé válnak. Mindez betekintést engedne abba a felelősségteljes munkába is, ami az egyetemen folyik, neves tanárok irányítása alatt.

Nem hagyható ki az, aki a szervezés, rendezés nem kis odafigyelést igénylő munkáját végezte. Képző- és textiltervező művész, aki évtizedek óta aktív szereplője Keszthely művészeti életének, kiállítások szervezésének, a város képzőművészeti életének: **Péczeli Bauer Margit**. Ugyanakkor fontos, hogy a múzeum is felismerte és magáévá tette ennek a tárlatnak nagyon fontos lényegét.

S végezetül, ha feltesszük ismét a fiatalok és kiállítás-rendezők egyik legfontosabb kérdését, mi a művészet? Karinthy Frigyes gondolataival válaszolhatunk:

Én mondtam: mindent abba kell hagyni:
A művészetnek ne legyenek korlátai
Se ütem, se vonal se szín.

Vagyis az a művészet, amit az ember gondol.
És ha nem gondol semmit, az is művészet –
És ha csak érez valamit, az is művészet
És ha neked nem, hát nekem.

(*Nihil, Recitativo* - részlet)

TÓTH XÉNIA:
Tükör
installáció,
vegyes
technika
2021

Szálinger Balázs

“Ami megmaradt, azt az ember őrzi”

EGY KÉSZÜLŐ INTERJÚKÖTETBŐL KÖZLÜNK MOST EGY ELSŐ RÉSZLETET. AZ INTERJÚK ALANYA AZ IDÉN 75 ÉVES CSÉBY Géza.

Sz. B.: Gyerek voltál még, amikor az ötvenes évek zajlott, illetve 1956 történt. Milyen benyomásaid vannak arról az időszakról?

Cs. G.: 1956-ban elég érdekes hangulat alakult ki Keszthelyen. Szekeres Zoárdéknak volt egy rádiós boltjuk. Pontosabban javító volt, szerviz. Bevitték a rádiót, és... akkor még lehetett javíttatni a rádiókat. Náluk volt az első televízió is, ott, a boltban. Nagyon nagy dolog volt.

Sz. B.: Hol volt ez a bolt?

Cs. G.: A sétálóutcán, ott, ahol most a Túri Török Tibornak van a giccsmúzeuma. Keszthelyen senkinek sem volt televíziója. Rádiót még lehetett hallgatni, azért az volt, de nyilván képeket nem lehetett látni. És ugye magyar adás sem volt, vagy legalábbis Keszthelyen senki se tudta fogni. Zoárdék kirakták a televíziót az ablakba, és este mindig az osztrák, a bécsi híreket lehetett látni. Sok ember nézte, mi történik Budapesten, de ezt Bécsen keresztül kaptuk meg. Mindig volt valaki, aki tudott németül, és az fordította az ott állóknak. 1956-ban csöndes volt a város, néma csönd volt, de azért megjelent egy kis katonaság, egy kis egyetemi ifjúság, főleg a főtéren. Elbontották a szovjet emlékművet, és visszahozták a Festeticset. Ami most a kastélyban van.

Sz. B.: Amit szén alatt találtak meg a múzeum pincéjében?

Cs. G.: Igen. Sági Karcsi bácsi mentette meg. '56 után pedig a Fehér Ember-szobrot Sági elvitette a múzeumba, a Festetics-szobrot pedig... talán a hatvanas évek elején volt egy konferencia, ahol Keresztury Dezső is felszólalt, és akkor avatták újra nyilvános helyen. A főtéren nem kerülhetett, a kastély lett az új helye. Jó lenne már felújítani, mert lassan kilyukad az egész.

Sz. B.: A családban hogyan csapódott le a nagypolitika által hozott hangulat?

Cs. G.: Apám akkor még élt, és mentünk át a nagynénémékhez, és mondta a nagynéném, hogy hoztam kötszert, gyógyszert, mert nem lehet tudni, hogy mi történik, mindenesetre legyen elsősegély. Jövünk hazafele, és akkor vettem észre, hogy az emberek állnak az utcán, és a Vödört hallgatják.

Sz. B.: A Vödört?

Cs. G.: Így hívták Keszthelyen a hangosbemondót, amiből kettő vagy három volt elhelyezve a városban. A városházáról irányították, és az eboltást szokták rajta bemondani meg más közérdekű dolgokat. És hallom, hogy a Vödörben azt olvassák be, hogy az éjjel folyamán szovjet csapatok mentek át a városon, kérjük a lakosoktól, hogy ne mutassanak ellenállást, különben a csapatok Keszthelyt a földdel teszik egyenlővé.

Sz. B.: Ez biztos megnyugtatta az embereket.

Cs. G.: Jól is éreztük magunkat tőle.

Sz. B.: Hol volt ez a három Vödör?

Cs. G.: Volt egy a Kisfaludy és a Sétálóutca sarkán, a városházánál is volt, a harmadikra már nem emlékszem, hogy volt-e egyáltalán, de ez a kettő biztosan. Később utánanézttem, hogy ez csak afféle tartalom nélküli kimenő szöveg volt-e. De nem, valóban jött egy egység. Délről, Fenépuszta, talán Marcali felől, Sármellékre mentek, Alsópáhok irányába. Azt a parancsot kapták, hogy ne is jöjjenek be a városba, hanem egy berki utat használjanak.

Sz. B. Az emberek csak kommentálták az utcán a híreket.

Cs. G.: Volt a Csillag házaspár, ők voltak a városban a sírásók. Eléggé szerették az italt. Jön a Csillagné dülöngélve, amikor mindenki hallgatja ezt a szöveget a Vödör előtt, hogy a földdel teszik egyenlővé... erre elordítja magát, hogy forró vizet nekik, mint az egri nők! Ilyen apró pillanatok maradtak meg a fejemben. Meg hogy amikor november elsején mentünk le a temetőbe, a főtéren a Festetics-szobornál az egyetemisták őrt álltak. Az erdészlet után az első ház rendőrőrs volt. Előtte volt egy nagy vörös csillag, azt széjjelverték. Negyedikes voltam. Ezek képek és emlékfoszlányok, de a mindennapokat persze nem ezek határozták meg az ötvenes években. Bár ahogy megállamosították apám patikáját, ő elég hamar beteg lett, és azért ez rányomta a bélyegét az életünkre.

Sz. B.: Lehetett összefüggés a két dolog között?

Cs. G.: Kilyukadt a gyomra az idegességtől, majd tüdőrákot kapott.

Sz. B.: Ezek pont azok a betegségek.

Cs. G.: Igen, végig stresszes volt, aztán 1957-ben meg is halt. Akkor voltam tízéves. Utána, '62-ben meg a lengyel nagymamám halt meg, aki már itt élt Keszthelyen, és valahogy mindig úgy alakult, hogy amikor az ember egy kicsit felszabadultabb lett volna, valaki meghalt a családban. Ez eléggé nyomasztó volt.

Sz. B.: Ő itt is halt meg?

Cs. G.: Igen, és amikor először voltunk Varsóban a rendszerváltást követően anyámmal, akkor hoztunk neki egy marék földet. Anyám folyamatosan mellettem volt, én meg az egyetlen fiacskája voltam. Amit csak meg lehetett adni, megkaptam, de így is sokszor éreztem, mennyire hiányzik apám az életemből. Mégis csak azért van apa meg anya, hogy a gyereket ketten neveljék. Sok dolog volt, amit még jó lett volna vele együtt átélnem.

Sz. B.: De ahogy mondtad, a mindennapokat nem ezek határozták meg.

Cs. G.: Valóban, leginkább azt vártam, mikor lesz karácsony, mikor lesz húsvét, mit kapok majd.

Sz. B.: Mit szoktál kapni?

Cs. G.: Volt, hogy építőkockákat. Diavetítőt. Ólomkatonákat. Aztán egy olyan rudacskákból álló valamit, amiből egy házat lehetett összeállítani. Nekem egyszer sikerült csak, a további öt alka-

lommal a szüleim rakták össze. Aztán kaptam egy kicsi katonai dzsipet fémből, azt pedig Lipszki bácsi csinálta nekem, az ezermester lengyel, aki mindent meg tudott csinálni.

Sz. B.: Ő itt élt?

Cs. G.: Persze, ő is letelepedett, itt is van eltemetve a feleségével, édesanyjával együtt. A húsvét különösen jó volt, akkor már kisütött a nap, kicsit melegebb is volt. Lehetett még kapni ilyen savanyú, színes cukorkákat. És három nappal húsvét előtt bemegyek a szobába, és lám, itt van három szem cukorka... ez azt jelzi, hogy már járt itt a nyuszi, biztos jön majd még. Szóval a húsvétnek is megvolt a maga várakozása, nemcsak a karácsonynak. Egyetlenegyszer, emlékszem rá, kaptam egy rollert.

Sz. B.: Mi volt az, ami gyerekkorodban vonzott úgy, hogy esetleg majd azzal szeretnél foglalkozni?

Cs. G.: Nem nagyon volt ilyen. Vagyis mint minden gyerek, én is vagy rendőr, vagy pap akartam lenni.

Sz. B.: Mit olvastál? Mi érdekelt?

Cs. G.: Volt még olyan, hogy Ifjúsági Könyvtár. Kicsi könyvek voltak, 3 forint volt darabja, és azokat olvastam. Hajótöröttek szigete. Vagy A Pendragon-legenda, azt nagyon szerettem. És hát a mesék. Amikor még nem tudtam olvasni, a nagymamám olvasott föl. De mivel ő lengyel volt, és magyarul nem nagyon tudott, lengyel meséket olvasott. Az első vaskos kötet, amit karácsonyra kaptam, az Illyéstől a Hetvenhét magyar népmese. Kolozsvári Grandpierre Emiltől A csodafurulya is meghatározó volt, ez is népmese gyűjtemény. Aztán Benedek Elek, természetesen.

Sz. B.: Emlékszel arra, amikor a mese- vagy ifjúsági könyvek helyére bejöttek olyanok, amiket már felnőttek is olvasnak?

Cs. G.: Amikor már a levegőben volt az államosítás, és nem lehetett tudni, mikor kezdődik, de benne volt, hogy valami fontos változás lesz. Apám itt lakott alattunk, a gyógyszerár földszintjén, pont ez alatt, ott volt az inspekciós szoba. Berendezte magának, ott voltak a dolgai. Gyűjteménye volt, ugye vadászott is, bár annyira nem szeretett vadászni, mint a nagyapám. Én meg maximum legyekre vadászom. És apám akkor elkezdte szép lassan fölhordani a padlásra a könyveket. Mászt nem nagyon vitt föl. Ezeket én már csak később találtam meg a padláson. Képzeld csak el, hogy fönt van egy szekrény, tizenhat éves vagy, és egyszer csak kinyitod, és ott vannak ezek a könyvek. Tudtam én, hogy vannak, de annyira sosem érdekelték. Elkezdtem tételesen nézegetni őket, és jobbnál jobb dolgok kerültek elő, például különféle korabeli helybeli, vagy legalábbis keszthelyi, zalai, Sümeg környéki kalendáriumok, ezek-azok, és ezekben állati jó írások is voltak. Olyanok, mint amit Pelczék csinálnak mostanában. Voltak benne közérdekű információk például a vásárokról, ezek annyira nem érdekelték, de amiket Darnay Kálmán meg mások írtak, azok mindig jók voltak. És igen, érdekes volt azzal találkozni, hogy van, volt olyan elődöm, akinek a neve már megjelent itt korábban, nyomtatásban. Volt egy lécekkal, fémhálóval teljesen elrekesztelt része a padlásnak. A nagybátyám, Cséby Zoltán korábban ott tartotta a galambjait. Volt ott egy kis lyuk, azon ki-be járkáltak kedvükre. Amikor én tizenhat voltam, mindenféle régi dolog vette át a galambok helyét. Voltak rajzok, grafikák, amiket szintén apám vitt fel, mert a lakásban nem fértek már el. Volt a lenti üzlethelyiségben egy nagyon nagy polcrendszer, ezen mindenféle régi patikai szerkezet állt. Lombik, ez-az, minden, amit el tudsz képzelni. Ezt sikeresen szétverték, amikor felújították a házat. Elég sok minden eltűnt. A patikát is felújították meg a házat is, a lakást kettéválasztották. Eltűnt egy barokk bronzmozsár is, Isten tudja, hol van. Itt állt a lépcsőházban, volt vagy ötven centis, nagyon szép barokkos minta volt rajta. Sajnos nem került a múzeumba, úgyhogy valaki vagy a MÉH-be vitte, vagy elvitte haza, és virágokat tart benne. Ami megmaradt, azt az ember őrzi, ha van rá lehetőség. Szerencsém volt, hogy néhány dolgot ki tudtam menteni a szemétből. Szóval széjjelverték ezt az 1890-es években berendezett patikát, mert már nem számított modernnek a vörösfenyő bútoraival.

Sz. B.: Ez már a hatvanas években történt?

Cs. G.: Igen. Egy nagy konténert állítottak le a ház elé, és ami nem kellett, azt beledobálták. Este én meg kimentem, és kiválogattam, ami még nem tört össze. Így került hozzám például egy olyan, több mint valószínű, hogy olyan gyógyszerári fatégely, ami még biztos, hogy a régi ferencrendi patikából való, a főtérről.

Sz. B.: Az jó, amikor a patikátok kincseit vissza kell lopkodni a szemétből, és elrejtteni a padláson.

Cs. G.: Most meg már semmi sincs a padláson, az már a BENU-é.

Sz. B.: Eladta nekik a család?

Cs. G.: Nem. Államosították ugye a házat, mi a lakásnak ezt a részét visszavásároltuk, a szomszédasszony azt a részt visszavásárolta, a padlás meg az alsó rész, az üzlet pedig még mindig a BENU gyógyszer-tár-láncé. Most épp a Vodafone-nak adja ki bérbe.

Sz. B.: Nem lehetett volna visszaszerezni?

Cs. G.: Csak ha megvesszük. De kárpótlási jegyet kaptunk érte.

Sz. B.: Biztos sokra mentetek vele.

Cs. G.: Semmire nem mentünk vele. A kárpótlási jegyeket is felhasználva szeretttük volna visszavenni a lakást. De aki kárpótlási jegyért megvette a patikát az államtól, az már nyilván nem akarta eladni ugyanúgy kárpótlási jegyért.

Sz. B.: Örült, hogy megszabadult tőle.

Cs. G.: Nyilván nem volt hülye. 1957-ben, amikor apám meghalt, kezdték el ezt, hogy nekünk túl nagy ez a lakást, úgyhogy ketté kéne választani. A másik részből egy szolgálati lakást alakítottak ki, gyógyszerészek laktak itt. Végül is azt kell mondanom, hogy folyamatosan rendes emberek voltak a szomszédaink. Ez a lakás azért ilyen zsúfolt, mert amik ott voltak, bútorok, és befértek, idehoztuk. Amit pedig nem lehetett idezsúfolni, azt... volt itt a Szalasztó utcában egy kárposztos bácsi, annak volt kapubejárata, oda betettük, hátha valaki megveszi őket. És ott szép lassan tönkrementek, mert senki nem vett semmit. Volt köztük biedermeier is, de hát ki a fene akart a hatvanas években ilyet venni?

Sz. B.: A családdal mi történt?

Cs. G.: Anyám korábban a háztartást vezette, de aztán a patikában adtak neki egy pénztárosi állást. Onnan is ment nyugdíjba.

Sz. B.: Keserű ember lett?

Cs. G.: Nem. Inkább olyan hőzöngő lett, tudod? Volt korábban Keszthelyen egy nyilas testvér, aki kicsit sántított, és bottal járt, méghozzá az utca közepén, nyilas egyenruhában, és mindig olyan megvetően nézett az itteni lengyelekre. Amikor aztán a háború után anyám visszajött Varsóból, hogy megtalálja apámat, összetalálkozott vele, és ez a férfi rettenetesen megijedt, hogy Jézus-mária, itt van ez a lengyel nő, és az engem be fog itt árulni. De nem, anyám egyáltalán nem volt olyan. Nekem elmesélte, aztán ennyi. A világháborúban teljesen kibombázták őket a lakásból. Az édesapját lelőtték, a testvérét szintén megölték a németek. A pénzügyminisztériumban dolgozott, idemenekült az édesanyjával együtt, majd itt is maradtak, mert itt végül is rátalált egy nagyon jó házasságra, és ennek a rövid ideje alatt annak ellenére, hogy voltak gondok, nagyon szerették egymást, és kiegyensúlyozott életet éltek. Amikor apám haldokolt, azt mondta a testvéreinek, hogy szeressétek Halinát, mert nagyon jó volt hozzám.

A Hány család zalaegerszegi, Botfy utcai háza
(Göcseji Múzeum)

Béres Katalin

Egy zalaegerszegi költő nő szociális missziója

HÁRY EMMA AZ 1930-AS, 40-ES ÉVEKBEN

Néhány évvel ezelőtt Czobor Mátyás hagyatékával együtt a Göcseji Múzeumba került az idős polgármesterről gondoskodó, bútorait, könyveit, iratait befogadó zalaegerszegi család, Hányék öröksége. Sok-sok fénykép, album, levél, iratok, emlékkönyvek. Többségük a család legismertebb tagjához, Hány Emmához kötődik, aki az 1930-as években Zalaegerszeg költőnőjeként vált közismertté, neve azonban mára kikopott az emlékezetből. Költészetének irodalmi értékelését Szemes Péter esztéta végezte el 2016-ban a Pannon Tükörben, *Felfénylő porszemek, vadvirágillat, távoli harangszó. (Emlékezés Hány Emma zalaegerszegi költőnőre)* című írásában. A múzeumba került anyag feldolgozása során azonban – meglepetésünkre – nemcsak a költő nő alakja, hanem egy másik - szociális missziót végző - Hány

Emma kép is kibontakozott, ami a történész számára is sok érdekességgel szolgált.¹

Háry Emma Etel 1916. február 10-én látta meg a napvilágot Zalaegerszegen, a Botfy utca 17-ben, egy szerény kétszobás, ám csodálatos kerttel rendelkező házban. Itt élte le egész életét. Apja, a budafai születésű, paraszti származású Háry Károly 1901-ben vette feleségül a zalapataikai Németh Máriát, Németh Gábor bognármester leányát. A házaspár Zalaegerszegen kezdte közös életét, mivel a férj ekkor rendőrként, majd később erdőhivatali tisztviselőként kereste kenyerét. A házaspárnak az évek során hét gyermeke született: Gyula, Endre, Ilona (6 kisgyermekként meghalt), majd Jolán, Piroska, aztán Emma következett, végül 1918-ban Márta.

Az apa korán meghalt, így a gyerekek nevelése az édesanyára maradt, aki a szegényes körülmények ellenére nagy szeretetben és erős vallásos szellemben nevelte őket. A család mindig számíthatott a falusi nagyszülőkk-

re és rokonokra, viszonzásul Háryék – szűkös körülményeik ellenére – szállást adtak a városban tanuló unokatestvéreknek, befogadták és nevelték a rokon gyerekeket. Ez az odaadó segítőszándék meghatározó élmény volt a fiatal Emma számára is.

A Háry lányok mindegyike a zalaegerszegi Állami Polgári Leányiskolában végezte tanulmányait: Emma 1926–30 között járt a Wlassics utcai intézménybe.

Az iskola évkönyveinek tanúsága szerint polgárista évei végére emelkedett a kitűnő tanulók közé, a megmaradt fényképek pedig azt bizonyítják, hogy a sportban is jeleskedett. Továbbtanulásról – anyagi helyzetük miatt – szó sem lehetett, korán kialakult tüdőbaja miatt munkát sem vállalhatott.

Az iskolás évek után hamarosan belépett a zalaegerszegi Leánykongregációba. A Mária kongregációk a katolikus egyház által támogatott hitbuzgalmi szervezetek voltak, amelyek azzal a céllal jöttek létre, hogy tagjaikat,

A Háry család 1930 körül. Hátralról a harmadik Emma (Göcseji Múzeum)

¹ Az írás a „Zalaegerszeg nevezetes személyiségei a 19–20. században” című konferencián Zalaegerszegen, 2021. szeptember 15-én elhangzott előadás szerkesztett változata.

A zalaegerszegi Állami Polgári Leányiskola tanulói Borbély Boriska tanárnővel 1930-ban. A hátsó sorban jobbról a harmadik Hány Emma (Göcseji Múzeum)

elsősorban az ifjúságot a valláserkölcsi alapon nyugvó nevelés, a hitélet erősítése és a Mária-tisztelet gyakorlása által hitében megerősítsék, szociális érzületét az úgynevezett apostolkodással fejlesszék. A középkori eredetű mozgalom a 20. század elején vett újabb lendületet Magyarországon, amikor a 19. század során bekövetkező elvilágiasodás ellensúlyozására az egyházban is megjelentek a modernizációs irányzatok. A kongregációk általában azonos korú, műveltségű, társadalmi helyzetű és érdeklődési körű embereket fogtak össze.

Zalaegerszegen Géfin Gyula, a gimnázium hittanára szervezte meg 1916-ban a városi elit asszonyait tömörítő Hölgykongregációt és az úrilányokat összefogó Leánykongregációt.

Ezek az egyesületek szociális és kulturális tevékenységet is végeztek, rendszeresen tartottak ünnepélyeket, teadélutánokat, műked-

velő előadásokat mutattak be. 1931-ben, egy ilyen színelőadás szereplőjeként tűnt fel Hány Emma neve először a sajtóban. A fiatal leány – még csak 15 éves – valószínűleg ekkor írta első verseit is; a legelső születéséről és annak tartalmáról így vallott *Az első vers* című költeményében (1934-ben):

„Valami dalolt mélyen bennem / titokzatos halk éneket,

és írtam, hogy szeretem e várost, / az erdőt, a hűvöset, a virágost,

a Zalát s a parti fűzeket...

Az első versem vallomás volt, / hogy nem vágyom túl e kis körön.”

Költeményeivel jelentkezett a kongregációnál, attól kezdve műsoros estjeiknek, vallási eseményeiknek állandó szereplője lett. Maga szavalta verseit, melyekkel „teljesen magával ragadta a hallgatóságot.” A siker arra ösztönöz-

te, hogy megmutassa költeményeit a Zalamegyei Ujság szerkesztőségének. A lapban 1932. május 22-én adták közre első költeményét *Találkozás* címmel. Innentől rendszeresen jelentek meg versei Pehm József zalaegerszegi plébános helyi újságjában.

Költészete szempontjából a legtermékenyebb évei voltak ezek. Olyannyira, hogy 1934-ben, a Leánykongregáció kiadásában megjelenhetett első és hosszú évtizedekig egyetlen verseskötete, a *Fehér tüzek*, amelyhez Mikes János szombathelyi püspök írt ajánló sorokat. A *Korunk szava* című katolikus lap egészen pozitív kritikát közölt róla; a versek sikert és sok meghívást hoztak Emma számára.

Első fellépése Nagykanizsán, a Szent Ilona Leányklub rendezésében tartott műsoros esten volt, ahol a közönség lelkesen ünnepelte. Kanizsa után Budapest következett, többek között a Szociális Missziótársulat központi székházában lépett fel, majd Celldömölkön, Szombathelyen és Győrben is tartott szerzői esteket.

A költészet azonban minden sikere ellenére sem adta meg neki azt a hivatást, amiben kiteljesedhetett, s ahol mindig meglévő küldettségét meg- és kiélhette volna.

Saját feladatára, az elesettekért, kiszolgálta-

tottakért, a falusi lányokért végzett szociális munkára is a Leánykongregáció keretein belül talált rá. Az 1930-as évek elején Galambos Miklós káplán – aki maga is elkötelezettje volt az egyházon belüli szociális mozgalmaknak – irányította a Leánykongregációt, amely 1933-ban csatlakozott a Szociális Missziótársulat égisze alatt működő Országos Missziós Ifjúsági mozgalomhoz, az OMI-hoz.

A Szociális Misszió a századelő katolikus nőmozgalmaiból 1906-ban létrejött magyar alapítású női szerzetesrend volt, amelyet Prohászka Ottokár útmutatása nyomán Farkas Edith alapított azért, hogy a korábbi jótékonykodó segítségnyújtás helyére profi módon működő, katolikus szellemű szociális hálózatot hozzon létre a mind nagyobb számú és nyomorban élő munkásság megsegítésére.

Zalaegerszegen világi – külső – szervezete működött a Társulatnak, amely 1917-ben, a még gimnáziumi hittanár Pehm József kezdeményezésére alakult, s aki mindvégig egyházi tanácsadója maradt. Az Országos Missziós Ifjúság pedig a Szociális Missziótársulat ifjúsági mozgalma volt, amit azzal a céllal hoztak létre, hogy „mélyen katolikus, öntudatosan magyar, női hivatásukat kiválóan betölteni tudó, szociális érzékkel rendelkező és szociális munká-

A Leánykongregáció az 1930-as évek második felében. Lelki vezetőjük Lipics József káplán. A fotón mind a négy Hány lány látható (Göcseji Múzeum)

Háry Emma
zalaegerszegi
költőnő
Budapesten,
az Erzsébet hídon,
1935-ben
(Göcseji Múzeum)

ra kész nőifjúságot” neveljenek az egyház és a haza szolgálatára.

A zalaegerszegi kongregációs lányok, köztük Háry Emma is, belevetették magukat a szociális munkába. Két területen is aktívan dolgoztak; megszervezték a kistestvér mozgalmat, s megkezdték a város környéki falvak lányainak egyesületekbe szervezését.

A kistestvér mozgalom keretében hátrányos helyzetű gyermekekkel foglalkoztak, olyanokkal, ahol az anya is dolgozni kényszerült. Az ezt a feladatot vállaló „nagytestvérek” mindenekelőtt a tanulásban segítettek a kicsiket, gondoskodtak ruházatukról, játszottak velük, és természetesen hitoktatásban is részesítették őket. A zalaegerszegi leánykongregáció 1935-ös beszámolójából kiderül, hogy az előző évben huszonkilenc „nagytestvér” harmincegy „kistestvért” gondozott. Mesedélutánokat rendeztek a gyerekeknek, októberben meleg felsőruhát osztottak nekik. Az öltözeteket az előző évben létrehozott „kistestvér” alapból maguk készítették. December 22-én karácsonyi ünnepélyt rendeztek gondozottjaiknak.

Háry Emma nagyon szerette ezt a feladatot, egész versorozatot szentelt a témának, amiért 1934-ben az Országos Missziós Ifjúság kongresszusán a kistestvérekért végzett munkaversenyben első díjat nyert.

Az OMI-lányok másik teendője a városkörnyéki települések leányainak megszervezése lett. Az Országos Missziós Ifjúság kapta feladatát, hogy a tízéves koruk után oktatásban nem részesülő, közösségbe sohasem szervezett, ugyanakkor tömegesen a városok felé vándorló falusi leányokat maga köré gyűjtse, egyesületekbe, lánykörökbe szervezze, szabadidőt teremtsen számukra, kulturálisan művelje, s az egyház erkölcsi normái alapján felkészítse őket leendő hivatásukra, a családi életre és az anyaságra. A mozgalom nagy sikert aratott Zalaegerszeg környékén is. A falusi lányok örömmel szakadtak ki a mindennapi munka monotonijából, újdonságot jelentett számukra a közösségbe tartozás élménye. 1935-ben a zalaegerszegi Leánykongregáció már tíz faluban, többek között Besenyőben, Ságodban, Csácsbozsokon működtetett leánykört, és a városból rendszeresen kijáró lányok 480 falusi fiattal foglalkoztak. Háry Emma maga is több kör alapításában működött közre, 1936-ban neki jutott a feladat, hogy a szepetki leánykör vezetője legyen. Május elején ötvenhárom szepetki, pókafai és zalaistvándi leány tett fogadalmat, s avatták őket taggá az Árpádházi Boldog Margit védnöksége alatt álló egyesületbe. Ettől kezdve Háry Emma – a néhány hetes nyári szünetet leszámítva – kéthetente járt ki vonattal Szepetkre, az iskolába, hogy tervszerűen foglalkozzon a lányokkal. Lelkigyakorlatokat, ismeretterjesztő előadásokat, kirándulásokat szervezett nekik, tanácsokat adott hétköznapi problémáikban, segített elintézni ügyes-bajos dolgaikat. Írásaiban, leveleiben csak „lányaim”-ként emlegette őket. Egyszemélyes intézmény lett a faluban: Emma kisasszony majd elintézi! – szokták mondani a problémás ügyekre. Az 1940-es évek elején különösen élénk volt a szepetki leányközösség élete, Emma sokféle programot szervezett nekik, amelyekről hangulatos írásokban maga számolt be a Zalamegyei Ujság hasábjain.

1941 őszén felvették a kapcsolatot az 1938-ban visszacsatolt felvidéki Debrőd leánygye-
sületével, hogy megismerjék életüket, gondolataikat, s a szepetki lányok levelezőpartnerei legyenek. 1942 májusában vendégül látták a zalaegerszegi cselédleányokat összefogó Szent Zita Egylet tagjait, akikkel a közös mise után együtt kirándulnak a kemendi hegyre, megnézni a Szent Kristóf kápolnát és utána a

A zalaegerszegi „nagytestvérek” ruhákat és játékokat készítenek „kistestvéreiknek”. Hány Emma kezében az OMI folyóirata, az *Élet és Öröm*, 1934 körül (Göcseji Múzeum)

kemendi vár maradványait. Az év őszén a szepetki Mária-lányok (nem hivatalosan így nevezték őket) újabb vendégeket fogadtak: a bakonyjákói sváb leányokat, akik kétnapos kirándulásra érkeztek a Zala menti faluba.

A közös mise után felgyalogoltak a kemendi kápolnához, este pedig a jákói leányok mutatták be dalaikat, táncaikat a környék népének. A viszontlátogatásra 1943 júniusában került sor; ekkor a szepetkiek vettek részt a jákói búcsún, énekeltek, táncoltak a sváb atyafiaknak.

Az 1945-ös esztendő s az utána következő évek eseményeiről Hány Emma kéziratos magánnaplójából nyerhetünk információkat. (A naplót, amit 1945. augusztus 22. és 1948. január 12. között vezetett, Vikár Tibor vásárolta meg az egerszegi bolhapiacon. Ezúton is köszönöm neki, hogy a tulajdonában lévő kézirat digitalizált állományát a rendelkezésemre bocsátotta!)

Emma bejegyzéseiből kiderül, hogy azelőtt is vezetett naplót, korábbi füzetét azonban maga égette el a szovjet csapatok városba érkezése előtt. A megszállás rémes napjait családi körben, testvéreivel együtt, egy Rimaszombatból menekült rendőr védnöksége alatt élte át. A megszállást követő általános letargia

Hány Emmát nem érintette. Újra feltámadt benne a kötelességtudat, a szociális lelkiismeret. Járt a Botfy utca szegényeit, s amiben tudott, segített nekik. 1945 őszén befogadó családokat keresett a nyomorgó fővárosból és környékéről Zalaegerszegre menekített gyermekek számára. Nem volt könnyű dolga, mert itt is szükségét szenvedtek az emberek. A Hány lányok azonban magukhoz vettek egy budatényi tizenhárom éves kislányt, akit hónapokon keresztül gondoztak, iskolába járattak.

Naplója tanúsága szerint ebben az időben sokat foglalkoztatta az apácává válás gondolata. *„Apáca lehetek fátyol nélkül is, magányban élhetek zárda nélkül is, és Istené lehetek, szentté lehetek itt kinn az élet sodrásában is”* – döntötte el végül.

1945-ben mindössze két verset írt; közülük az *Aczél Bözsi pünkösdirózsája* című egyike a legszebb verseinek, s a háború romjai felett az örök élni akarást fogalmazza meg.

Néhány költeményét elküldte az akkor egyetlenként működő katolikus lapnak, az *Új Embernek*. 1946 februárjában kapott választ, hogy az egyiket közölni fogják. Ettől kezdve – végig a szocializmus évtizedeiben – rendszeresen jelentek meg versei az újságban. 1945 szeptemberében 15 hónapnyi szünetet köve-

A szepetki Leányegylet az 1930-as évek végén. Bal oldalon áll Hány Emma és Aczél Bözsi, az egylet helyi vezetője (Göcseji Múzeum)

tően visszatért Pókaszepetkre; ott is igyekezett vigaszt nyújtani, s újra életet lehelni a leánykörbe, miközben érezte a közelgő nehéz időket. „A levegő tele van feszültséggel, nyugtalansággal. A helyzetünk [...] szinte kétségbeejtő. Minden jel arra enged következtetni, hogy a legnehezebb idők még ezután jönnek reánk” – írta 1946. február 10-i naplóbejegyzésében. A szepetki lányok sikere – 1946-ban elnyerték az OMI vándorzászlaját – arra ösztönözte Hány Emmát, hogy a fiatal férfiak számára megszervezze a KALOT-ot is. Az ötletet támogatta a plébános, a fiatalok is szívesen csatlakoztak a mozgalomhoz, de a tanító már jelezte az alapítás körüli gondokat: „szívem, lelkem a Kalot-ügyé, de három gyermekem van és bizonytalan időket élünk. A Kalot erősen reakciós hírből áll. Nem internáltathatom magamat...”. Így az egyesület végül nem jöhetett létre.

Emma körül egyre fogyott a mozgástér, de 1948. január 11-én a közreműködésével Kemendolláron is megalakult a Boldogasszonyról nevezett missziós Leányegyesület.

„A gyűlés után felmentünk a várdombra – írta naplója utolsó bejegyzésében. – S ott a szepetki Horváth Pirinek kitűnő ötlete támadt: a két

egyesület állítson egy nagy keresztet a kemendi Várhegy ormára, a Boldogasszony év emlékére.” A kereszt elkészült, s a diktatúra éveiben sem bontották le. 2013-ra korhadt el végleg, helyére azonban 2017 szeptemberében újat állítottak.

Az 1949. évi kommunista hatalomátvétel után Hány Emma élete teljesen beszűkült. Betegsége miatt nem dolgozhatott, nővérei tartották el idős édesanyjukkal együtt. De nem maradt tétlen: templomi szolgálatot látott el, eljárt az egyházközség időseihez, betegeihez, időnként kijárt a szepetki lányokhoz is, de már csak magánemberként. A költőnőt elfelejtette a város.

Ezt azonban mégsem keserűen és csalódottan élte meg, istenhitébe kapaszkodva megőrizte régi derűjét. Botfy utcai kertjük csodás virágai, madarai, házuk macskái, Zalaegerszeg és környéke szépségei, a temető nyugalma, a természet szeretete, Istenbe vetett mélységes bizodalma átsegítették a legnehezebb időszakon is; harmóniában élte életét.

Megérte a rendszerváltást és azt is, hogy Hules Béla, a zalabéri származású író, költő és filozófus újra felfedezze verseit. Először 1997-ben, az *Egerszegi Múzsza* című kötetben jelent

meg néhány költeménye. Hules Béla így emlékezett rá: „Mikor meglátogattuk, tündéri jelenés volt, galambősz fejével, pasztellszínű ruhájában, háta mögött a madarakkal teli őskerttel. Eleven volt, szavai visszavarázolták a hajdani Egerszeget, történeteket mesélt, szívderítő anekdotákat idézett fel Pehm József prelátról, a későbbi Mindszenty bíborosról.”

Azt már nem érte meg, hogy „mezeivirág illatú” verseiből összeállított *Testvéreim a margaréták* című kötetét kézbe vegye; 1998. augusztus 5-én kapott választ arra a mindenki számára gyötrő kérdésre, amit egyik versében tett fel: „Vajon hogyan és hol válik valóra, az a rettegett és mégis várt óra, /mikor azt mondják rólam: már nem él...”

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Egerszegi Múza. (Vadamosi füzetek.) (Szerk. Kiss Gábor) Zalaegerszeg, 1997.

Élet és Öröm (az Országos Missziós Ifjúság lapja) – szórványszámok a Göcseji Múzeum történeti gyűjteményében: TOD_2015.4.9.

Háry Emma naplója (1945–1948). (Vikár Tibor tulajdonában)

Háry Emma: Fehér tüzek. Zalaegerszeg, 1934.

Háry Emma: Testvéreim a margaréták. (Vadamosi füzetek.) Zalaegerszeg, 2000.

A Zalaegerszegi M. Kir. Állami Polgári Leányiskola értesítője az 1927–28. iskolai évről. Zalaegerszeg, 1928.

A Zalaegerszegi M. Kir. Állami Polgári Leányiskola értesítője az 1929–30. iskolai évről. Zalaegerszeg, 1930.

Zalamegyei Ujság(https://library.hungaricana.hu/hu/collection/helyi_lapok_zala_megye_ZalamegyeiUjsag/)

IRODALOM

Hules Béla: Madárszó egy régi kertből. (Háry Emma versei elé.) In: Háry Emma: Testvéreim a margaréták. (Vadamosi füzetek.) Zalaegerszeg, 2000. 5. p.

Szemes Péter: Felfénylő porszemek, vadvirágillat, távoli harangszó. (Emlékezés Háry Emma zalaegerszegi költőnőre.) In: Pannon Tükör 2016. 2. sz. 45–48. p.

A Háry család a kitelepített Czobor Mátyás nyugalmazott polgármesterrel az 1950-es években (Göcseji Múzeum)

Bocsik Balázs

„Nem gondoltam volna, hogy megnőhet”

DANYI ZOLTÁN A RÓZSÁKRÓL C. KÖTETÉRŐL

Danyi Zoltán új regénye a szabályokról és a szabadságról szól. A kettő viszonyáról egy kényszerneurózisban szenvedő tudat belső működésében. A délszláv háború végig meghúzódik a háttérben, és noha nem lép a jelentésképzés centrumába, jelenlétét minden pillanatban érzékelteti. *A rózsákról* alapos, tabu- és illúziómentes képet nyújt fizikai- és mentális betegségekről, kényszeres megküzdésekről és egy vélt felszabadulásról.

Keretezhetjük ezt a szöveget gyógyulás- vagy fejlődésregényként, ám jómagam a regény antifejlődésregényként való olvasata mellett tenném le a garast. Egy autodiegetikus narrátor retrospektív elbeszélését követhetjük végig: egy kényszerneurotikus zentai férfi megpróbáltatásait, aki egy nem várt helyen – Brüsszelben – tud először mint megírandó történetre tekinteni saját hányattatására. Ez a hányattatás egy péniszdaganattal indul, amelyet a kényszeres logika kozmikus büntetésként épít bele az élettörténetbe. Az elbeszélő úgy véli, hogy vissza kell térnie az apja munkájához (gyerekkorában még segített, de felnőttkorára fuvarozóként kezdett dolgozni), a rózsatermesztéshez, ugyanis az apjának nincsen péniszdaganata, tehát, ha visszatér a rózsákhoz, akkor ő is meg fog gyógyulni. Ilyen értelemben a rózsákkal való foglalatosság már eleve a neurotikus önanalízis terepeként képződik meg.

A munkafolyamatok aprólékos bemutatásáról, illetve a kereskedelmi tippek, trükkök és kitettségek (pl.: az olaszoknak, hollandoknak, magyarországi magyaroknak, akik adott időben mindig egyetlen licitálóként diktálják az árat, vagy éppen fizetés nélkül lelépnek az áruval) megjelenítéséről nem dönthető el, hogy az egészség vagy a betegség rendjéhez tartoznak -e. Ugyanis a regény első négy fejezetében analepszisek és prolepszisek bonyolult hálózata jellemzi az elbeszélés narratív technikáját. Körök, amelyek több-kevesebb ponton érintik egymást, és mindig visszatérnek a saját kezdőpontjukba. (Ha szellemes szeretnék lenni, azt mondanám, hogy ugyanez térben elképzelve hozzávetőlegesen egy rózsza virágát rajzolja ki.) Tehát a rehabilitációként keretezett rózsaföldre való visszatérés elbeszélése jelentős részben átfedésben van a rózsatermesztés specifikusan vajdasági módjával, amely pedig természetesen a délszláv háború keretein belül alakul ki. Ez a történelmi helyzet ezzel a termelési móddal párosulva határozza meg az elbeszélő tudatát. A rózsák körbefonják a háborút, és a kényszeres szubjektum logikája a regény egyik legerősebb képébe rendezi a vélt összefüggéseket:

„Négyezer rózsatövet kellett adnia az orvosi papírokért, melyekben az állt, hogy katonai szolgálatra alkalmatlan vagyok, és annak idején lehet, hogy örültem ennek, de utólag már sajnálom, hogy megsz-

tam, ma már sajnálom, hogy nem voltam katona, mert ha nem úsztam volna meg, ha engem is elvittek volna, akkor lehet, hogy a dolgok másképpen alakultak volna, és hogyha másképpen alakultak volna, akkor lehet, hogy később nem kellett volna annyit fuvaroznom, hanem maradhattam volna a seggemen, és talán rózsákkal foglalkoztam volna, mint ahogy apám, és hogyha rózsákkal foglalkoztam volna, akkor lehet, hogy a farkam nem betegedett volna meg, és ma már a gyerekeim lennének, két vagy három gyerekem, és nem kellene továbbra is újra és újra elmennem innen, hogy aztán újra és újra visszajöjjenek.” (260–261.)

A narrátor „felesége”, aki nem a felesége, indítja be a térbeli mozgást. Ezt ellenpontosza, hogy ez a női alak az elbeszélő tudatán átmosva homályosan tűnik fel, körvonalai vannak, tartalma nincsen. A diagnózist követő első műtét után még meglátogatja „férjét” a kórházban, de aztán megszakítja ezt a diszfunkcionális kapcsolatot, Franciaországba költözik a szüleihez. Ezt nem sokkal követi az apa lesújtó ítélete (Franz Kafka *Az ítélet*éhez egészen hasonlóan) a nőtlen, sikertelen fiúról, ami a végső lökést megadja egy brüsszeli barát meglátogatásához. A regény kilenc fejezetéből ez az ötödik, az ítélet és az utazás így 4-4 fejezetre tagolja a vajdasági és a nyugat európai történeteket.

Az eddigi recepció nagyobb figyelmet fordított a regény vajdasági történeteire. Noha azt gondolom, hogy joggal tették mindezt, úgy érzem, egy fontos nézőpont elsikkad, ha a brüsszeli fejezeteket kizárólag felszabadulásként, önmegváltásként értelmezzük. A zentai főszereplő Brüsszelbe érve fokozatosan levetkőzi kényszeres logikáját, abbahagyja a dolgok számolását, megszünteti sajátos számismisztikáját. Idegensége hamar feloldódik: „[...] idegenként érkeztem, és kezdetben idegennek, furcsán idegennek éreztem ezt a helyet, de csak addig volt idegen, amíg nem láttam meg a házakon a vért, mert attól kezdve már otthon voltam, a magam módján legalábbis otthon éreztem magam Brüsszelben.”, illetve „Gyarmatosítjuk őket, ugyanúgy gyarmatosítjuk a vadrózsákat, mint ahogy a belgák gyarmatosították a feketéket.” (347–348.) A regény ezen pontján a rózsamotívum már túlburjánzott, az elbeszélő Brüsszelben mindenhol

rózsákat lát, mindent rózsaként azonosít. A képtársítás ilyen típusú sorozata vezeti el a felszabadító belátásokig, odáig, hogy „minden egyben volt, most már minden szírom megvolt, és ki tudtam volna rakni a rózsát, úgy tűnt, hogy összerakhatom végre a fontos felismerések rózsáját.” (386.) Adja magát az olvasat, hogy a délszláv háború idején felnövő, magyar identitásával végig zavarban lévő zentai férfi megtalálja Nyugaton a szabadságot, felismeri saját történeti determinációit, megvilágosodik.

De álljunk meg egy pillanatra. Ha mindezt a világrendszer működése felől szemléljük, azt is mondhatnánk, hogy egy félperifériás szubjektum egy centrumországba kerülve szükségyszerű öngyarmatosításba kezd. Egyfajta túlazonosulást követhetünk végig, a tőkés-liberális ideológia hamis, emberjogi taxonómiába illesztett fogalmi (ld.: szabadság, egyenlőség, testvériség) transzponálódnak egy pszeudoegzisztencialista felismerésbe. Az elbeszélő egy ponton eljut oda is, hogy a brüsszeli menekült alapítvány vezetőjével folytatott beszélgetése során belátja, „mindenki vajdasági magyar.” (420.) Mindezt megelőzi egy eszmefuttatás arról, hogy mindenki menekül, mindenki ki fog halni, és „ha elég erősek lennénk hozzá, akkor éppen ez a semmi alapozhatna meg egy valódi közösséget, az eltűnők közösségét.” (419.) Egészen zavarba ejtő szétszalazni, mit is jelenthet mindez. Egyfelől azt, hogy a legalapvetőbb egzisztenciális szorongás termékeny táptalaja lehet valamiféle transznacionális szolidaritásnak. Másfelől azt, hogy az egzisztencialista megvilágosodás a centrumországok ideológiája mentén bontakozhat csak ki, eltágadva minden történelmi és világrendszerbeli meghatározottságot.

Érteni vélem, amikor túlírtnak és valamelyest sekélyesnek látják az olvasók a regény második felében felbukkanó belátásokat, mindazonáltal úgy gondolom, éppen az elbeszélő nyelvi tartalmi szigorának látványos felengedése Danyi egyik nagy bravúrja. A szembeszökő túlazonosulás, az instant gyógyulás-felépülés a nyugati levegőtől. Számos helyen az elbeszélő is ironikusan indexálja ezt a jelenséget, pl.: „Nem utca volt, hanem út, pontosabban sugárút, melyet a szabadságról neveztek el, és mikor a nevét elolvastam, akkor arra gondoltam, hogy megérkeztem, ez a legtávolabbi pont, most

vagyok a legmesszebb a rózsáktól, majd balra fordultam, átkeltem az úttesten, és a központ felé mentem.” (451.) Szintén elbeszélői bravúr, amely ebből az idézetből is kitűnik, hogy az egzisztencialista modalitás klasszikus hangütése egyáltalán nem mesterkél. Csak ha fejben hozzátesszük, hogy mindezt egy vajdasági rózsatermesztő mondja Lille-ben, akit a péniszdaganata miatt elhagyott a „felesége”, majd kitagadott az apja, és ezért jött Nyugatra, akkor válik komikussá a *Szabadság sugárút* megváltó ereje.

Emlékeztetnék Márai halhatatlan soraira: „És kérdik, egyre többen kérdik, / Hebegve, mert végképp nem értik – / Ők, akik örökségbe kapták : / Ilyen nagy dolog a Szabadság?” Igen, ilyen nagy dolog. *A rózsákról* azért antifejlődésregény, mert a félperifériás tudatot a centrumországbéli ideológia váltja le. A méretre és ízre egzisztencialistának tűnő befejezés éppen azt mutatja fel, hogy a szabadság és egyenlőség nyugati fogalma az öngyarmatosítás foglalat.

Mintegy tálcán kínált gyógyulás, holott valójában csak áfium.

Danyi Zoltán második regénye nehéz olvasmány. A szűk, E/I-es zárványok kevés levegőhöz engedik jutni a befogadót. Egészen könnyű lenne nekünk is Brüsszelben (Brüsszel! Mennyire szimbolikus!) egy mély levegőt venni az elbeszélővel együtt. De ott olyan rózsák vannak, amilyeneket mi itt sosem látunk. „Nálunk csak egyetlen nyarat töltöttek a rózsák, aztán kiszántottuk, kötegekbe kötöttük és eladtuk őket, úgyhogy keveset tudtam a rózsák további életéről, ezt a fajtát például még nem láttam idősebb korában, és nem gondoltam volna, hogy három méter magasra is megnőhet, mint a futórózsák.” (324.)

Danyi Zoltán, *A rózsákról*, Magvető Kiadó, 2021.

Kolozsi Orsolya

Nem lapozóknak, hanem olvasóknak

SZVOREN EDINA MONDATOK A CSODÁLKOZÁSRÓL C. KÖTETÉRŐL

Szvoren Edina ötödik kötetének fülszövege „meglepő és lélegzetelállító olvasmányt” ígér a befogadónak, aki talán nem is lepődik meg annyira ezen a beharangozón, ha ismeri a szerző korábbi könyveit, a bennük megjelenő különleges (az abszurd, a groteszk és szürreális elemeket is bátran használó) és sötét tónusú elbeszélésmódot. Az író a kortárs magyar kispróza lemarkásabb hangjának megalkotója, írásaiban talán nem is annyira a stilisztikai és szerkezeti megoldások, mint inkább egy nagyon egyedi látásmód és perspektíva érvényesülése okozza az üdítő eredetiséget. A legújabb kötet, a tavalyi évben megjelent *Mondatok a csodálkozásról* már címével is utal arra az olvasói attitűdre, mely meghatározó a Svzoren-szövegek befogadása során. A címadó elbeszélés a kötet elején foglal helyet, a két nagyobb szerkezeti egység előhangjaként, bevezetőjeként olvasható: elbeszélője egy szociális készség hiányától szenved – nem képes a csodálkozásra. Az egyes szám első személyben narrált elbeszélés főhőse tisztában van azzal, hogy a csodálkozás, a felvont szemöldök, a meglepődésről árulkodó arckifejezés és testtartás az emberek társas érintkezésének egyik alapvető eleme, ő mégis legfeljebb imitálni tudja ezt. De miért nem csodálkozik? Talán azért, mert tudja, bármikor, bármi megtörténhet: „mindent valószínűnek, vagy akár csak lehetségesnek látok”. Mintha az elbeszélő „fogyatékosága” valójában annak a tudásából fakadna, hogy a világban semmi, de semmi csodálkoznivaló nincs, mert igazából bármi lehetséges. Ez a sajátos nézőpont az, ami aztán végigvezet a könyv hosszabb és rövidebb írásain. A csodálkozásra való képtelenség, mely valójában a fantázia végtelenségéből és a világ iránti nyitottságból fakad.

Ahogy a címadó írás elbeszélője képes kizökkenteni barátait a történetmesélések dinamikájából (mert elfelejt csodálkozni), úgy zökkenti ki a Svzoren-szöveg a befogadóját a korábban megszokott, kényelmes pozíciójából. Az első egység huszonkilenc rövid szövege jobban eltér a korábbi kötetek elbeszéléseitől, mint a második rész hosszabb írásai, de közelebbi abban, hogy mindig a meglepetés erejével hatnak, nyugtalanságot keltenek az olvasóban. Svzoren Edina láthatóan továbbra sem ragaszkodik a könnyen fixálható jelentésekhez, az olvasó erőfeszítéseit is beleépíti az írásokba. Nem gondolja, hogy szövegeinek feltétlenül szólniuk kell valamiről, tartaniuk kell valamerre – így nehéz helyzetbe kerülnek azok, akik gyorsan megalkotható és egyértelmű jelentésekben gondolkodnak. Az írások közös jegye a nyitottság, a tágas és bolyongásra invitáló értelmezési mezők kialakítása, a befogadó elbizonytalanítása. Domján Edit revizoronline-on megjelent kritikájában (*Lassuljunk le*, 2021. 07.08. <https://revizoronline.com/hu/cikk/9089/szvoren-edina-monda->

tok-a-csodalkozasrol) azt állítja, hogy ezek a szövegek „titkokat takarnak” és az olvasót rejtvényfejtésre kényszerítik. Valóban így működnek, de nem biztos, hogy a rejtvényfejtés végeztével eljutunk valahová. Sokkal valószínűbb, hogy olvasóként meg kell birkóznunk azzal, hogy vannak kérdések, melyek soha meg nem válaszolhatóak, vannak hiátusok, melyek semmilyen erőfeszítéssel nem tölthetők ki. A legnagyobb kalandot éppen ez a „kudarcélmény” jelentheti annak, aki Szvoren szövegeit olvassa. Az már az olvasó habitusától és értelmezői stratégiáitól függ, hogy a nyitva maradt befejezésektől, a betapaszthatatlan résektől frusztrálttá vagy éppen felszabadulttá válik.

A kötet első része az *Ohrwurm-jegyzetek* címet viseli, és az ide tartozó szövegben valóban közös a jegyzetszerűség, melyet a klasszikus értelemben vett címek hiánya (csak egy-egy zárójelbe tett szó vagy szószerkezet áll az írások elején) is megerősít. Mintha egy írói jegyzetfüzetbe pillantanánk be, ahol apró motívumok, egy-egy gesztusra, mondatra épülő jelenetek sorakoznak egymás után. A kritika által előszeretettel Örkény egypereceihez hasonlított rövid kis írások a szerző elmondása szerint minden esetben egy-egy „fülbemászó” (ez az *Ohrwurm* szó elsődleges jelentése) mondatból, szószerkezetből vagy egyszavas kifejezésből születtek meg, és láthatóan nem is lettek teljesen kibontva, hanem megmaradtak sűrű, a későbbiekben továbbgondolható, továbbírható vázlatnak. Az ebbe az egységbe tartozó írások tematikai sokszínűsége lenyűgöző: megbokrosodó lovak, halott a tanárban, összefonott hajú ikrek, lószagú család is megjelenik az írásokban, melyekben tényleg bármi megtörténhet. Az általában egyetlen motívumon alapuló, ugyanakkor a végtelenségig részletező szövegek mindegyike egy-egy írói kísérlet, játék a hangokkal, technikákkal, karakterekkel. A formai értelemben vett játékosság mellett felellhetők bennük a humor is, elsősorban az abszurd és a groteszk felől: a karkai nevetés ugyan nem éppen felszabadító, de nevetésnek azért mégiscsak nevetés. Mintha egy elszabadult, a fantáziáját, kreativitását maximálisan felszabadító író műhelyében járnánk, és bepillantathatnánk a kulisszák mögé, olyanok ezek az írások. Befejezetlen, még kidolgozásra váró jegyzetek, vázlatok,

de ebben a kötetben önálló alkotásokként állnak helyt. A játékosságra nagyon sok példa idézhető, de az egyik legkiemelkedőbb a (*mindenből kettő van*) című írás, mely arról beszél, hogy mindig mindenből kettő van (kivéve a nagy szerelmet és a halált), és ez az írás aztán még egyszer visszatér, mintegy strukturálisan is igazolva a benne foglaltakat.

A játékos kísérletezőkedv, az abszurd humor azonban nem zárja ki, hogy a szerző korábbi szövegeiben már megismert (pszichologizálástól mentes) lélektaniség is alapvető eleme legyen az *Ohrwurm-jegyzetek* darabjainak. Az elbeszélések vázaltszerűsége és rövidsége nem alkalmas a mélyenszántó analízisre, de egy-egy tárgyon, mozdulaton keresztül mégis képes többet mesélni egy emberről, mint egy hosszas, részletező tudatfolyam. Az írásokat olvasva ráadásul előbb-utóbb az is láthatóvá válik, hogy a lényeg nem mindig az, ami a fókuszba kerül, sokszor nem is vesszük észre a háttérben megbúvó lényegét. Az (*olcsó tokban drága hegedű*) című szövegben például nem a hegedű, és nem is a hozzá mérten túlságosan nagy tok a lényeg (holott végig erről van szó), hanem egy háromtagú család, melyben a szülők elváltak, és többnyire nagyon rosszul és nehezen kezelik ezt a traumát. A (*B. kisasszony háta*) is csak látszólag mesél Juliette Binoche tartásáról, valójában, a háttérre figyelve sokkal többet megtudhatunk egy párkapcsolat dinamikájáról, vagy a (*fekete karaktercipő*) esetében egy kényelmetlen cipő a központi motívum, miközben egy kislány szorongásaiba nyerekünk bepillantást. Szvoren Edina szövegei arra figyelmeztetnek, hogy mennyire könnyen leköti és eltereli a figyelmünket a feltűnő, középpontba állított, sokszor emlegetett kép vagy probléma, miközben óvatlanul átsiklunk az ezek mögött álló valódi lényegen, mely legtöbbször a szívben és az érzelmekben lakozik.

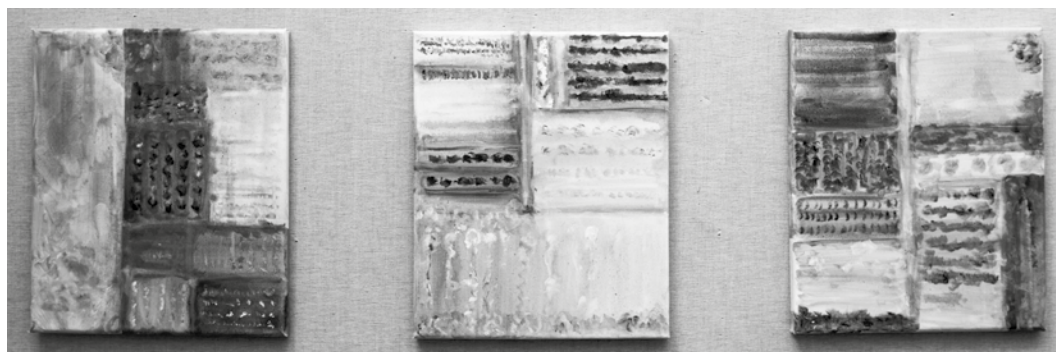
A kötet második fele (*Hét novella*) hosszabb szövegeket tartalmaz, ennek megfelelően ezek az írások kevésbé vázaltszerűek, karaktereik árnyaltabbak, kidolgozottabbak, közelebb állnak a hagyományos novella műfaji jegyeihez. Téma szempontjából változatos írások ezek, de leginkább családi viszonyok tárulnak fel az olvasó előtt. Az *Utunk a mólóhoz a viadukton át* egy Kiss Tibor Noénak ajánlott írás, melyben egy apa és felnőtt fiának egy napja a téma, s ebben a huszonnégy órában kirajzolódik a

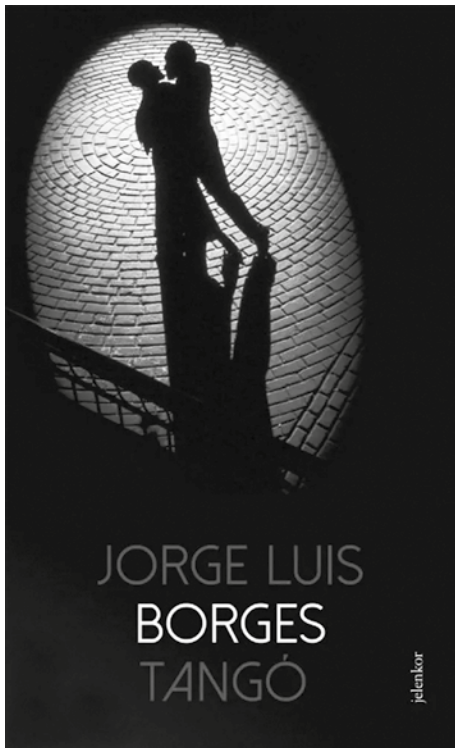
két férfi közötti kapcsolat lényege és története, a közöttük lévő bizalom hiánya, a szülő-gyermek kapcsolat felszínessége, s az ennek kapcsán érzett fájdalom, mely mégiscsak összeköti ezt az apát és fiát. A *Kedvesék* című történetben egy anya és felnőtt fia kerül a középpontba, kapcsolatuk különleges szimbólumává a fiú furcsa frizurája válik. Közös a hét szövegben, hogy a szülő-gyermek viszony mindegyikben előkerül: diszfunkcionális családokat, a szülők gyermekeikre gyakorolt hatását látjuk; a szövegek minden hőse hordozza a maga terhét, a maga csendes és sokszor hétköznapi tragédiáját. Ezek az epikusabb novellák is rendkívül sűrítettek, részletezőek, ezekben is utat tör Szvoren kiváló emberismerete, a lényegyet egy-egy apró részletben felmutat-

ni képes írásmódjának essenciája. A kötet egyik írásában (*részegen elolvasott könyvek*) a narrátor különbséget tesz *olvasó* és *lapozó* között: „Ha ilyenkor még nem józanodott ki egészen, azzal vádol, miközben gyanakodva méreget, hogy énbennem nem lakozik olvasó meg lapozó ember. Szerinte én csak lapozó vagyok.” Szvoren Edina kötete a lapozók számára megfejthetetlen és élvezhetetlen marad, az olvasóknak azonban nagy kihívás, igazi, izgalmas kaland. Mélyvíz, csak olvasóknak.

Szvoren Edina, *Mondatok a csodálkozásról*, Magvető Kiadó, 2021.

GOMBOS ZSÓFIA: Kert I-III vázlat olaj, vászon 2014

A. Gergely András

A magányos holdat hosszan bámuló ember keserősége

JORGE LUIS BORGES: TANGÓ.

NÉGY ELŐADÁS

Meglehetősen vészterhes vállalás egy zenei műfaj történet írása. Jól illusztrálja ezt Walter Salmen klezmer zene eredetéről és történetéről, LeRoi Jones amerikai blues-históriáról, Hajnóczky Tamás cigányzenekarok intézményesüléséről, Thomas Forrest Kelly régizénéről komponált munkája, amelyek egyenként is népszerű áttekintések, s mindegyik a maga teljességével együtt is csupán a „nagyon rövid bevezető” minősítést vállalja alcímében. Az az egyszerre tánc-, életfelfogás-, műfaj- és etnomuzikológiai tónusú munka, amely Jorge Luis Borges előadásaiból jelent meg Tangó címen, viszont csöppet sem akar ösztövért zenetörténeti összegző lenni, ezért az írói szabadság áthangolt szellemisége révén lesz prózai munkává, írott forrássá és az életmű részévé is. Ez pedig az olvasat milyenségét is meghatározza (legalább részben), viszont ember- és szubkultúra-közelbe segít bennünket egy olyan tájon, ahol nem a stílusbravúr félreértettsége lehet a meghatározó, hanem inkább az intim társadalomtörténeti jelentéstér.

Borges munkáiban vallottan és vállaltan jelen van az idők sodrában és veszélyes (politikai és emberi, akusztikai és lényegi) mivoltában is kockázatos tünemény, a tangó milyensége. Saját hangján (<https://www.youtube.com/watch?v=NiOdtEcuu8>) megszólalva is kihallható a lejtés és hangsúlyozás dinamikája, a tematika árnyalt ráhangolódottsága mindarra, ami história, időiség, elmúlás, emlékezet, hagyaték, örökség, érték és ezek tárgyi vagy érzeti specifikusságára épül. A Tangó-kötet sem (csupán) a társastáncre, hanem a műfaj történetére, képviselőire, hagyományainak sokféleségére vezet át minduntalan, meg arra a lokális közérzetre, ami körülveszi. A szereplők, résztvevők, érintettek, beavatottak között ennek biztonnal megvan a maga többlet-tónusa is – mi csupán andalító hangzást érzékelünk a költői szövegből és írói elbeszélésből, a „külvárosi éj” léghörből, a táj és nép harmonikus kölcsönhatásaiból, a külvárosok időtlen pusztulataiból, a rebellis másképp-látásból, a helyszínek és jellegzetes figurák irodalmi néprajzából, a gauchó kultúrából, a kivagyiság és hőzöngés bicskázós hangfekvéséből, az utcai lét és a milonga belterjes és közveszélyes mivoltából. A milonga egyszerre argentin népzenei stílus, helyszín és tánc is, olykor táncestet jelent, máskor veszélyes bulit, utcasarki csehó léghörét, de mindannyiszor az utcalányokat, banditákat, stílárís hagyományt, avagy olyan színteret csupán, ahol tangót, milongát és valsót lehet táncolni. Két változata gyakori, Borges is elidőz a különbségeiken: a milonga campera (egyszóval a vidéki, „mezei” milonga, amit hívnak még pampai vagy délvidéki milongának is), meg a városi, amely javarészt inkább már „tánczene”, komponált akkordokkal és költött szöveggel a legtöbb esetben. A vagányok, se-

lyemfiúk, „vagdalkozók”, bandatagok, nagylegények és öklözők mellett „a rosszéletű nők” jelenléte évtizedekre valaminő „sarkon túli” műfajjává tették a tangót – ami persze előbb változott színpadképes műfajjává, semmint észrevették volna átalakulását. Elágazó gyökerei a milonga és a habanera felé úgy lettek a műfaj részei, hogy éppúgy megmaradtak a helyek poétikái, a mozgásformák kötöttségei és lazaságai, a nemekhez kötött viselkedési normák és a hangszerkészlet is, de a táncházak „Akadémiája” idővel éppúgy helyszín lett, mint amiként megmaradtak a legkülső külvárosi lebuajok, a zenészek szinte mindvégig írástudatlan zseni köre, sőt a műfajnak alkotó szentimentális költészet pedig új energiákat nyert a divatos zenei ágazat terjedésével.

Borges finom tiszteletköroket lejt a tangó születési körülményei, „földrajza”, helyszínei (Buenos Aires déli körzete, Montevideo óvárosának déli része, a lagúnák vidéke, esetleg a kertvárosok és a nyugati farmok tájéka, vagy mi más...?!), és a keletkezés időpontja (tájolhatóan 1880) és az első költészeti interpretációk felé – betoldva saját gyerekkorának utcaképeit, udvari jeleneteit, utcasarki líráját, az öltözködés módjait és divatciklusait, a kaszinók és nyilvánosházak világát, a „peremkerület”, a „part”, a „setét negyed” társadalmát és stílustipológiáját (21–33.). A „kreol helyek” tangói, a „bordélyházi hüllők” utáni folklorisztikai átalakulás is a költészet révén stimulálja Borgest, majd a későbbi stiláris változás (70–74.) okozta keserűség a lehangolódás korát hozza számára. A milongákat felváltó újabb helyszínek módosítják a tangó gesztusrendszerét: ekkor jelent meg a „figurázás”, a „riszálás” már határozottan spanyol félszigeti hatás. A gitárkíséret helyett újabb hangszerkombinációkat kezdenek használni, amely ugyancsak marginalizálja a gaucho és a vagány státuszát. Ezek a változások mintegy becsukják a bicskák és kések korszakát, s jön helyette a lőfegyverek ideje, amikor a virtus kivagyisága már a modernitás eszköztárába költözik át, s mindez segíti azt, hogy a konvencionális lovagiasság értékrendje a technika révén tűnjön el. A fénykor (1910–1914) utáni alaphangoltságot (jóllehet ez már Borges ifjúkora...) talán éppcsak visszafogott tónusban, de fokozódó depresszióval tekinti, miként a világsikerre jutott zenei műfajnak is elsősorban a kollektív örökségben megma-

rad emlékezeti értékét, az argentin „néplélek” ajándékát tartja értékvesztéshez hozzájárulónak, minthogy a diktatúrák ideje nem kedvezett a nemzettudati és identitás-örökség fenntartásának...

Mintegy az első előadásától kezdve folytonos éleket és sajnálkozó jelzőket használ arra, ami talán közismertnek mondható immár, ami a tangó fogalma az európai típusú társastáncok iskolájában, ahol feltűnhet ugyan kihívóan kacér és dinamikus légyottra hangolt változata, de ebből már épp a lényeg hiányzik. Vagyis „megérteni” ilyen képzetek alapján igen keveset fogunk abból, amit Borges négy népszerűsítő tangó-történeti előadásban interaktívan elmond. Szófukarsággal sosem vádolta senki, de itt (első olvasatban) egyenesen valami öreg bohém előadóművészként tetszeleg. Hol énekel, hogy személyes emlékeket idéz merengő öreg bácsiként, hol társadalom- és helytörténeti vázlatképeket formál Buenos Aires városi tájairól, külterleki vagányairól, parkettjeiről, önképéről és egész identitásáról. „...azt állítják, hogy a tangó egy eltáncolt szomorú gondolat. Én azt mondanám, nem gondolat, hanem valami mélyebb: egy érzés” – olvasható a hátsó borítón. A kötet pedig azt tükrözi, amit ez az érzés a húszas évek végétől a világhíressé lett argentin költő-író-esszéista-fordító Borges értékvilágában és életében kiteljesített. De egyúttal olyan helytörténeti és tánc-történeti kalauz is, amelyből kiviláglik, hogy a tangó révén „az argentin lélek különféle viszontagságait tanulmányozzuk” egy letűnt kor letűnt városának alakzataiban, „és kiderül, hogy egy szinte alvilági eredetű, lenézett, megvetett táncból miképpen válhatott nemzetközi divat, és hogyan lett egy egész ország védjegye...” (fülszöveg).

Borges 1965 őszi előadásai sokáig lappangó hangfelvételek révén kerültek nyilvánosság elé 2002-ben. Mint egy bűnügyi regény első lapjain, úgy indul a könyv a pusztán csak „kiadatlan hagyatéknak” nemigen nevezhető örökség megmentésével. S bizonytalanság sokan vannak, akik eltáncolni jobban tudnak, mint áttekintően elmondani – de külön kör lenne, amelyben elbeszélni tartanak fontosabbnak, mint eltáncolni vagy elénekelni. Borges ezek mind egyikkel meglep: nyilvános előadásain hol a közönség soraiból címkéz és szólít meg egyeseket, hol köztudomásúként utal költői versorokra, neves személyiségek közléseire vagy

emlékeire, aztán saját hangján recitál egyes szövegváltozatokat, ritmikai és gesztusnyelvi közlésekkel él, bennfentesként bánik a kültelki Buenos Aires utcáinak és bódésorainak, bárjainak és zenészeinek improvizációs ismeretével, az utcasarkok társadalmával, utalások és figurák tömegével, zenészek haverságával és tangótörténeti adalékok egész kegytárával, jazz-muzikusokkal párhuzamba állítható őshonos, bennszülött kultúrák megjelenésmódjaival... – s közben mesél, elakad, nevetet, ironizál, politizál, historizál, fölfedez, kérdez, tételez, állít és megakaszt, mintha vállaltan maga is a tangó táncosa lenne. Érzületgazdag lelkesültsége úgy társul a beavatottság és jólinformáltság tényanyagával, hogy abból egy előadás-esszé-folyam körkörös romjai derengenek föl a történeti ködben. *De hogy a Jelenkor Borges-sorozatára utaljak még egy változatban, az önreflexiókkal és indokolt magamutogatással megrakott Jól fészült mennydörgés* (Összegyűjtött novellák, 2018) úgyszintén a kortárs idők politikailélektani-kulturális sokféleségének ezerarcú kifejeződése, avagy (további kötetcíme utalva): *Az idő újabb cáfolata* (Válogatott esszék, Gondolat, 1987).

„Évekig abban a hitben éltem, hogy egy veszélyes külvárosban élek... Az igazság pedig az volt, hogy egy kertben és egy könyvtárban nőttem fel, angol nyelvű könyvek végtelen sora között”.

A korai köteteiben is tükrözött sokhangúság nemcsak abból fakadt, hogy gyerekkorát Buenos Aires emigránsok lakta és gengszterek, bordélyok, macho életminták, prostituáltak és banditák, kések és izgalmak, kabarék és „a szegénység kultúrája” vette körül, mindközben már hatévesen írni kezdett, kilenc volt, amikor Oscar Wilde-fordítással a helyi sajtóban is bemutatkozott, majd szeszélyes családi életvezetés okán Svájcban, Párizsban, Spanyolországban élt, volt idealista, anarchista, szimbolista, pacifista, szkeptikus, avantgarde, foci- és mozibolond, egyszóval a spanyolul, angolul és portugálul falható kulturális vegyességnek olyan szimbolikus császára, akinek későbbi mágikus realizmusa nemcsak tigriscsíkos életvilág volt, hanem saját bábeli tudásvilág kialakítását megszállottan képviselő, végig valaminő eukaliptusz-illatban a létezés és az idő minduntalan újabb és újabb cáfolatairól gondoskodó vagány teljessége is.

„Mivel tudlak megtartani? Üres utcákat, re-

ménytelen naplementéket, részeg külvárosok holdjait kínálom neked. A magányos holdat hosszan bámuló ember keserűségét ajánlom fel neked. Felajánlom őseimet, halottaimat, a szellemeket, akiket márványban tisztelnek az élők: apám apját, akit Buenos Aires határában öltek meg, tüdejében két golyó, szakállas hulla, tehénbőrbe temették katonái; anyám nagyapját, alig huszonnégy évesen, háromszáz ember élén Peruban – már szellemek nem létező lovakon. Felajánlom neked könyveim szellemességét, ha van, életem férfiaságát és humorát. Felajánlom hűségemet hisz hű nem voltam soha. Felajánlom a magot, amit sikerült magamból megmentenem valahogy, a szív lényegét mely szavakkal nem törődik, álmokkal nem üzletel, idő, öröm, balsors nem érintheti. Felajánlom egy alkonyatkor megpillantott sárga rózsá emléket, mikor te még meg sem születtél. Magyarázatokot kínálok magadról, elméleteket magadról, hiteles és meglepő újságokat magadról. Neked adhatom magányosságomat, sötétségemet, szívem éhét; bizonytalansággal, veszélyvel, bukással próbállak megvesztegetni.

Kit érdekel az áramló idő, ha sodrásában egyszer felbukkant egy eksztatikus, teljes délután...”

A Tangó-kötet a maga szűkre kalibrált és soványra formált kisformátumával is biztos hordozza ezt a „teljes délutánokat” felajánló extatikus közlésmódot. Miközben a kötet első fejezete *A tangó eredete* előadascímre építve az argentin történeti szimbólumokra, örökségre, „a gaucsó meg a tangó” helyi historikumára épül, a milonga és a táncos bulikra ráarakódó félelmetesség rítusára, ami kiegészül ifjúkori emlékekkel, Evaristo Carriego, Vicente Rosas, Walt Whitman-utalásokkal, képek és emlékek, terek és utcák, illatok és nyilvánosházak, hangszerek és szótörténetek egész jelkértárával, véleményekkel és szakirodalommal. De nem hagyja ennyiben, a második előadás szinte szociografikus és városfolklór-szintű mélyrétegekbe ereszkedik, vagányok, nagylegények, történetek és elbeszéléseik, lírájuk és artefaktumaik készletével, a brancsok és banditák társadalmi közegével, az „Akadémiák” és drukkerok megjelenítésével, a tangó alakjainak és közlésmódjainak a milongában megtelepedett vagányok és utcalányok mitikus poézisével. A harmadik előadásban már a tangó „fejlődéstörténetét” és nemzetközi táncokultúrába illeszkedési folyamatát jeleníti meg, nem titkolva az argentin városi betyárvilág stílus-

rétegeit átható, és ennek hiányában a „világ-színpadra” mint fogyasztói termék kikerülő tangó-változatok fölötti „növekvő szomorúság” társadalmi, életviteli, politikai és zenetörténeti eseménymenetének anekdotikus fontosságát. A záró előadásban az argentin lélek a kulcsfogalom, a tangó Japánban és Európában útra kelő változataival, előadók és tehetségek szerepét az eredeti tangó „hetyke dalainak”, „a koma, a rosszéletű nő meg az úri fiú” örök együttesével kibontakozó reprezentációját is ide sorolva, a filmes adaptációk és szentimentális prozódiaik kapcsolatát a „Férfi a rózsaszín utcasarkon”, meg „A boldogság szimbóluma” búvkörében zajló átiratok elbeszélő módjainak furaságát ugyancsak előkerítve a hivatkozások között. Sorai a tematikusnak festett előadások mintegy mondatközében is tele vannak idézetekkel, utalásokkal (a kötet kapcsolódó jegyzetanyaga egymagában is harmincöt oldal, pontos adatsorokkal és forrásjelzetekkel...!), s ezekben hol helytörténész íróként, hol táncos bohémként, hol irodalomtörténész szaktekin-télyként, megint másutt társadalomkritikus politológusként szólal meg, vagy épp költő-ként és esszéistaként is. Végenincs szakaszokat idéz (látszólag fejből, „kotta” nélkül) versekből, esszékből, tangó-értelmezésekből, interjúkból, mintegy memória-próbaként és mintegy bármely idő újabb cáfolataként is megjeleníthető példatárral, melyben a tangó szinte egy „kulturális mítoszvilág” egyénített hangú megjelenítése, s érzésként nem is kevesebb, bár is több ennél – de éppen elegendően újrakomponált poétikai zenevilág ez. Aztán lemond erről is, hogy mintegy a tangó metafizikájához adjon adalékokat élőszóban: „Én mindig a könyvek után jutok el a dolgokhoz” – fogalmazza a „Mennydörgésben”, s az élőbeszéd sodrában is elemi historiává teszi a külvárosi társadalmi „mocsár” lényeit, a nagylegényektől az utcalányok méltóságáig, a gaucsök pásztorkultúrájától a vagányok életveszélyes magánszámaiig mindent az irodalomba átlényegítve, olvasmányélményekre épített jelentéskészlet áradásában (lásd Korek Mária előadását Borges életművéről: <https://www.youtube.com/watch?v=aTwhl-LHsnQ>).

De talán ettől lesz Borges műve borgeses, a provinciális helytörténet magánmítoszi, a szubkultúra titka az argentin lélek és identitás jelképvilágának hordozójává, maga a kötet

pedig nem azzá, amire első látásra kínálja magát. A Borges-egyénítette tangó nem kevesebb, mint az életvilágok egyszemélyes elbeszélésbe, a narráció antropológiájába beleszuszkolt irodalmi opusza, melyben a sorsszerűség a kulcsfogalom, s nem maga a táncmozdulat vagy közlésdinamika, szexualitás vagy erotikus félreértelmezés... „Sorsunk nem a valószerűtlensége miatt irtóztató; azért irtóztató, mert visszafordíthatatlan és vastörvényű. Az idő anyagából vagyok. Az idő folyó, mely magával ragad, ám én vagyok az a folyó... A világ, sajnos, valóságos; én, sajnos, Borges vagyok.” /*Az idő újabb cáfolata*/

A tangó és származása, jelentésének és idejének cáfolata immár elbeszélhetetlen lesz Borges hozzájárulása nélkül. Előadásaiból mégiscsak tanultunk, nemcsak adatokat és élményeket, hanem mentalitást és líraiságot is. S ha már azokon a délutánokon mindhiába szorgalmazta a közönség interaktív jelenlétét, a „beszélgetés”-forma kialakítását, még szövegeinek lappangási ideje is azt jelzi: az idő anyagából való Borges korántsem sajnálnivalóan úgy valóságos, hogy egyúttal saját sorsának valószerűtlensége is részévé válik a tangó-történet folyamának. De így van ez jól. És nem azért, mert Ő „sajnos, Borges”. Hanem mert attól Borges, hogy a sajnálat helyett is lírává kovácsolja az időt, emlékeztette a mozdulatot, kérdéssé a választ...

Jorge Luis Borges: *Tangó. Négy előadás.*
Fordította Kürthy Ádám András. Jelenkor
Kiadó, Pécs–Budapest, 2019.

Nászta Katalin

Reflexiók egy színháztörténeti könyv margójára

MERŐ BÉLA TALÁLKOZÁSOK C. KÖTETÉRŐL

Merő Béla új kötetének több jó tulajdonsága van. Egyik ezek közül az, hogy bátorít, írja meg ember a magát. Inspiráló módon fűzi össze a fejezeteket – eddigi köteteire is ez volt a jellemző. Lazán, majdnem az élő beszélgetést véve mintának. Ebben Zalán Tibor alkotói módszere is ihleti. Elképeszt ez a felelőtlennek tetsző hozzáállás, de frissít, görcsöket old. Olvasmányossá teszi a könyvet. Rendező írja, aki – ha nagyon nagy rosszindulattal azt állítanánk: semmihez sem ért a dirigálásán kívül – jól ért ahhoz, hogyan lehet és kell lekötni az olvasó figyelmét. Írása gördülékeny, könnyen fogyasztható. Pedig tele van utalásokkal, lábjegyzetekkel, mikor mit és hol látott, ki mit írt róla, rendesen dokumentált könyv. Lebontja az emberben kialakult előítéleteket vele szemben. Téved, aki azt hiszi, szűzen kezd az olvasáshoz. Van bennünk egy előkép, ami, ha jól sikerült a mű, lassan lebomlik és hatására felépül másként.

Így jártam én is Merő Béla harmadik könyvével. Az amatőr színházcsináló képe átalakult egy megveszekedett fiatalnak maradt színházrajongó alakjává, akinek semmi sem drága, hogy feláldozza művészet oltárán. De nem a hagyományos, általa lenézett hivatasos színház iránti szeretetből, hanem az ősi, utcai, a hajnalok hajnalán született játész kedvből, világmegváltó indulatból, a mindenben színházi kelléket, anyagot, lehetőséget látó alkotói akaratból, amivel megszólíthatja, felrázhatja, a szemünkbe vághatja véleményét. Nem kér az elfogadottság biztonságából és nem fárad bele egy életen át sem a dolgok megváltoztatása iránti szenvedélyébe.

Első gondolatom az volt: hogyan írjak róla én, aki közvetetten neki is köszönhetem, hogy lekerültem a világot jelentő deszkákról? De hogyan is vádolhatnám ezért, mikor őt is szüntelenül levetette, kivetette magából az elfogadott hivatalos szakma, aminek merev kánonjába valójában nem is kívánt beágyazódni. Végigolvasva könyvét, megértem. Azt a kísérletező, szabad közeget, amit az alternatív színházi játék élvez, a kőszínházak nem biztosíthatják. Eszembe juttatja fiatalságom, mikor még csak szagolgattam, mi fán terem a színház, plakátot terveztem, amiken versek, rajzok, ábrák ötvöződtek „alkotássá”, szabad asszociációkra adva lehetőséget. Aztán megtanultam, hogy működik az igazi színház, és azt is, hogy állandóan ennek újrafogalmazására kényszerül. De ha színházi berkekben hűl is a műhely, kívül, a be nem fogható tereken virágozni kezd a „kertben meg nem tűrt”, a szokatlan, a harsány, a mellbevágó, a kényelmetlen, a fülsértő, a szabad játék. A színész közvetlenül teszi ki életét-létét előadása be nem látható következményeinek.

Nos, ezeknek az utaknak rendkívül érdekes lajstromát, leírását olvashatjuk Merő Béla könyvében, önéletrajzi formában, ami érezhetően lezáratlan, azaz folytatandó. A *Volt egyszer egy Reflex-színház* azt a viharos időszakot mutatta be, ahogyan Zala megyében, Zalaegerszegezen megteremtette a játék, a színházi lét alapvető feltételeit, hogy eljusson a város, a megye a Színház megszerettetéséig, ami eljut az általa akkor még nem kívánt nagyszínház-alapításig, és ahol később kénytelen átélni saját félreállítását. Az *Egy színházalapítás viszontagságai* címmel, második kötetében megírja, hogyan alapítja meg a város első hivatásos színházát 1998-ban Székelyudvarhelyen, ahol annak sikerei ellenére neki ezt nem köszönik meg. Harmadik *Találkozások* című könyvében pedig beszámol arról a folyamatról, ami kezdetektől máig kíséri, milyen történelmi fordulópontokat jelentő helyszíneken lehetett ott a megfelelő időben, hogyan úszta meg élve a veszélyes helyzeteket, miként vezette remekül működő a lélekjelenléte, és mit gondol élete eseményeit visszanézve mindarról, ami megtörténhetett vele.

A bevezetőben még morfondírozik azon, szabad-e megírnia ezeket, de a morfondírozás tettet előz általában, mint jelen esetben is. Saját *Curriculum vitae* című szabadversében rövid verzióját adja a cím jelentésének: 103-szor ismételve a szót: Még élek. Az utolsót már róla mondja az egyes szám harmadik személy: még él...

Ami megtartotta ezen az úton, attól még a legtapasztaltabb embernek is leesik az álla. Így lehet? Így is lehetett volna? Megérte? Azt hiszem Merő Béla neve az elfogulatlan utókor szemében azzal fog összeforrni, ami nélkül semmi nem jön létre: empátiával, szeretettel párosult hatalmas szenvedély, ami, ha változtatni akar a világon, sikerül. Mert igaz, hogy ma már nincs Reflex-színház, de van Színház, ami itt addig nem volt. Igaz, hogy a Reflex játéktípusa nem taszíthatta le trónjáról a hivatásos színház hagyományos műfajait – de nem is ez a feladata. Az alternatív alapvetően befoghatatlan, legfőbb tulajdonsága a keretnélküliség, a szabadság, ami magának szab formát, amit másolni nem érdemes, ha jól csinálod nem is lehet, legfeljebb megirigyelni, vágyani arra a bátorságra, ami már a hősiesség határait

súrolja, de a vakmerő jelzőt szerzi meg végül. Módszereik olykor aggályosak, de kétségtelen, hogy szenvedélyben, kitartásban, saját elképzelésükhöz hű ragaszkodásban példát mutatnak. És ez itt Merő Béla érdeme. Bár a hivatásos művészet soha nem fogja feladni azt a játéktudást, előadóművészeti rangot, kőszínházi státust, ami elitizálja, kénytelen elismerni az alternatív kísérletezők bátorságát, merészségét azon a platformon, ahol az működik. Az alternatív rendelkezik azzal a szabadsággal, amiből ő nem kér. Az alternatív színházat nem kötik se megszokások, se hagyományok, már-már fizikai határok sem. Nekimegy a világnak – szinte minden esetben, miközben érte alkot. Ha gyors változást szeretne elérni, ez a legrövidebb út. Azonnal és közvetlenebbül hat.

Miért írja meg az ember munkája, élete történetét? Nem bízik abban, hogy elég, amit letett az asztalra?

A szó jó értelmében mű-kedvelői státus-hoz való ragaszkodásával voltaképp a számon kérhetőség alól vonja ki magát. Egyfajta felelőtlenséggel alkot, hiszen nem kötik korlátok, sem műfaji, sem színreviteli, neki mindent szabad. Vakmerőség kell ehhez az úthoz, s ez nem múlt el belőle az évek alatt. De megszállottságra is szüksége volt, hogy másokat is magával tudjon ragadni, és kitarson a kudarcok, betiltások, ellehetetlenítések, kirúgások ellenére. Azonban fittyet hányva a hivatalosságra, az alternatívan megteremtett közegben nagyon is számított az elismerés, a siker. Mint a lázadásoknál általában, nem az a fontos, amit a regnáló hatalom ismer el, hanem az elnyomott, hogy aztán ez utóbbi felszabadulva ugyanolyan jogokat gyakoroljon, mint az előbbi. Örök a harc a rétegek között. Miért is? Az áhított béke mindig a háborúban elesettek tetemein trónol. Meg lehet úszni a számadást? Vélhetően az irgalmas ítélet érdekében születnek önéletrajzok, életútíráások, vallomások.

Könyvében művészi munkájához való hozzáállásával kapcsolatban merül fel bennem a szó: tiszteletlenség. Mikor kész, elismert alkotáshoz úgy viszonyulunk, mint formátlan anyaghoz, amit ízlésünk szerint bármikor átszabhatunk. Kicsiben itt kezdődik a lázadás, a rombolás. Ugyanakkor ez jellemző az építő fantáziára is. Ha nincs önálló ötlete, abból dolgozik, ami van. A túlzott tisztelet ellen lázad mindig. Nem mondhatni bálványozónak.

Azt írja, igazából nem a verseny, hanem a találkozás volt a céljuk a különböző előadások, turnék alkalmából. Akikkel *találkozik* ízlés-, és sorsformáló erővel hatnak rá. Baka István, Zalán Tibor, Alexandr Gonobolin, Bécsy Tamás, Ruszt József, Szergej Paradzsanov, József Szajna...

Könyvét egyfajta analízissel kezdi, a létező és elmúló világ, a lehetséges jövő fényében, átgondolt és átgondolhatatlan elemzéssel: a hitnek meghatározására, erejének megértésére tett eszme-futtatása renitens szemléletű, ami egész munkásságára jellemző. Megállíthatatlan, lázasan nyugtalan, műveket, szövegeket átíró, átszabó játékkedvű, maga fölött csak kivételes és hasonelvű tekintélyt elismerő, de hivatásosat biztosan nem. Ugyanakkor égető szomjú-sággal vágyik az elismerésre munkáját illetően. Kibúvókat keres az épp aktuális „rend” alól, amit sosem bír abszolút mértékben elfogadni. Alternatív létforma, ez a legjellemzőbb ismérve, ez a kép alakul ki bennem róla három könyve nyomán. Nem félt. Olyan helyzetekbe került csapatával, amiben életveszélynek is ki voltak szolgáltatva. Persze, nem tudtak róla. Szovjet, orosz, cseh, lengyel, magyar történelmi forrásokon találták magukat, nem elkerülve, inkább provokálva a sorsot... Che Guevara, Don Carlos stb. számtalan előadásuk témája is ezt bizonyítja. Mint akik nem nőttek ki a kamaszkort. De hát a játékoság jellemzően művészi mentalitás ...

Partizán, ez a másik szó, ami eszembe jut tevékenységéről. Ezt igazolják a hivatalos státuszban működő színházak, az ott meghonosodott és gyakran már nemcsak általuk porosnak tartott stílusra tett megjegyzései, pld. a „közhelyes örömködést”, amit szeretek volna elkerülni, (Tömegsír – Ivan Goran költeményének feldolgozásával), vagy: a „szövegfelbőfögő” színházat, meg a „lefúrt lábú” szövegfelmondó stílust nem bírják. „Soha nem akartam hivatásos színházban dolgozni” – vallja. És egy kisvárosban, ahol az átlagéletkor 30–40 év volt, felkutatja a fiatalokat, akikkel játszani tudnak és végül színház születik Zalaegerszegen. Megírja történetét nemcsak egy város színháza megszületésének, de egy korszak kulturális életének hiánypótló memoárjait is az asztalra teszi. Ott a helyük azon a polcon, ahol a korszakról szóló legizgalmasabb könyvek sorakoznak.

Már eddig is kiderült, mennyire nyíltan, félelem nélkül ír a legkacifántosabb helyzetekről. Bátorságát most sem hagyta aludni.

Vitaindító kötet. A hivatásos színház magától értetődően ragaszkodik kivívott és nagyon is megérdemelt státuszához, rangjához – ugyanakkor égető szüksége van saját korlátainak felrúgására, időnkénti reformokra, hogy megfogalmazza magának azt a világot, amiben él és amiben nagy felelőssége van.

Merő Béla úgy ír, ahogy dolgozik, ahogy rendez. Körbeveszi a színházi atmoszféra, érzékeli a közeget, fenntartja az érdeklődést, nem értekezik – még amikor tudományosabban is fogalmaz, amiket többnyire idézetekkel old meg –, az élő beszéd nyelvét használja, könnyedén leköti az olvasót. Beülünk a szobájába és meghallgatjuk főleg munkássága történetét, ami tökéletesen egybefonódik az élete történetével. A jó könyv ismérve, hogy megindít, felkavar – ezt eléri. Nem hagy békésen elmerengeni az események fölött. ... Amit megírt, az már történelem. De ők csinálták. Könyve tanúság a múlttól. Felvállalása, annak szabad elhatározásból való megítélése ad magyarázatot, esetleges felmentést, amennyiben szükség van rá.

„A múltat próbálom felidézni, a múltat, ami visszahozhatatlan, a jelent, amelyben mindig úton vagyok, s mindezt folyamatosan a jövővel, a halállal szembesítve.” (7.)

„Nyilván a találkozásnak megvannak a maga fokozatai, de a nemesebb értelmében vett találkozás csak nagyon ritkán születik meg az ember életében, ha egyáltalán megszületik.

Mert hogyan is lehetne pontosan megfogalmazni jelentését?

Platón szépségeszméjét kissé átírva? A találkozás minősége attól függ, hogy az adott ember mennyire közelíti meg szellemi mintaképemet.” (12.)

Egy, a huszadik század második felétől kezdődő élet és pályafutásról olvashatunk. Merő Béla harmadik Pannon Tükör könyvében betekintést nyerhetünk Kelet-Európa történelmének egy igen mozgalmas időszakába. Amikor kevesen jutottak az ország határain túl, neki amatőr színjátszócsapatával sikerült, nem is egyszer. Hősünk, a könyv szerzője és főszereplője, a szovjet kommunista rendszer elnyomása alatt nyögő tömegek kitérés-kísérleteinek gócpontjaiban találja magát,

olykor csak gondolatban, a '68-as prágai diáklázadásokon pld. de pályafutása során gyakran valóságosan is, épp akkor kerül a legkritikusabb helyekre: Grúziában, Kijevben, Moszkvában, Lengyelországban. Nem dologom leírni könyvének egész tartalmát, de nem akarom elhallgatni meglepetésem olvasása közben. Könyvének köszönhetően bejárhatam szellemi ébredésének különleges útját, ezzel együtt e világrész történelmének időszelleteit, helyszíneit, ahova nem juthattam el. Ő annak az alternatív színházi létnek köszönhetően, amit társaival együtt kiküzdött, bejárhatta. Előbb Szekszárd, Dombóvár, majd Zalaegerszeg, Békéscsaba tevékenységének főbb hazai helyszínei, de kiutazhattak, olykor hetekre is külföldi színházi fesztiválokra, meghívásos alapon. Könyvével megkönnyíti a színháztörténészek dolgát, megírja saját szellemi ébredését, útvonalát, a „tájképet” sem hagyva ki belőle. Gyakran utal a már előző két kötetében is említett eseményekre, ezzel is megerősítve azok jelentőségét.

Most elsősorban szakmai életútjára összpontosít, így válogatva ki a történeteket. Kirajzolódik egy „buldogszorgalmú” megszálottsággal, (ahogy írta róla egy kritikus) következetesen végigélt színházi pálya. Semmi, senki nem tudta leseperni róla. Pedig nemegyszer megpróbálták.

Merő Béla, a hagyományos előadásmód elutasítása mellett dolgozta ki saját színházképet, lázadó, forradalmas lelkülettel. Kipréselte ezt a szocialista rendszer. A fiatalok arra kényszerültek, hogy másképp, máshol keressék az élet élhető értelmét. Szabadon, megkötözöttségek nélkül. Írásaival bepillantást nyerünk a szocialista államok alternatív kulturális életébe, az utca, a műkedvelő csoportok izgalmas világába. Kinyílik előttünk a világ keleti részének egy jókora eleven darabja... Merő Béla már akkor a Grotowski módszerrel kísérletezik, amikor még nem is hallott róla – ösztönösen. A forrófejű ifjúság levegője csap meg, a mindent lehet merész kísérleteiről olvasok, melyeket barátjával, iskolatársával, a későbbi költő Baka Istvánnal közösen dolgoznak ki. Játsszanak, kombinálják a zongorajátékot zörejekkel, zenét produkálnak, egy kép vagy festmény hangját próbálják kifejezni, később pedig a zenét színre vinni, eljátszani – a boldog kamaszkor állapotában születik meg benne az,

ami lázadó, nyugtalan művészsorsra predesztinálja. Szövegeket értelmeznek újra. Amiből általában felnőtt korára kinő az ember, nála ez megmarad. Óhatatlanul összefut, találkozik olyan emberekkel, akik hasonlóan gondolkodnak. Ezekről a felismerésekről szól a könyve, hogyan alakítják ízlések, látásmódok, hogyan erősítik, egyre mélyebb meggyőződésre jutva abban, hogy az út, amire rátalált – jó. Követni lehet, követni kell. Ez az út a meglévő trendeket nem fogadja el, újraértelmezi, újragondolja, átírja a kiválasztott műveket, darabokat. Saját mondandójához keres darabokat, felforgatja velük azt a világot, ahol eljátszhatják őket.

Ezt a *Volt egyszer egy Reflex színház* című könyvében részletesen megírta, a mostaniban pedig e módszer mentén alakuló szellemi fejlődéstörténetét rögzíti, őrzi meg az utókor számára.

A világon a leghálásabb színházzal foglalkozni, akár művelni, akár írni róla. Megunhatatlan, még akkor is, ha nem ismerjük személyesen azokat, akikről szó van, csak láttuk őket itt-ott, egyszer-egyszer, vagy hallottunk róluk. Merő Béla és Zalán Tibor közös színháza úgy alakult, ahogy ők írták, tervezték. Kell ennél több egy művész életében? Azt vélni, ekkora szabadsággal nem rendelkezhet senki. De kiderül: csak kevéssel voltak szabadabbak, mint Erdélyben mi lehettünk.

„Zalán Tibor *A showkirálynő* című darabjának ...központi gondolata megmaradt... lehet, hogy közhelyszerű, de el nem avuló: a szeretetről szól, amelyre az egyre üresedő korunkban nagy szükség van, hiszen megelégtünk a horrorral, a pornográfiával, a terrort, a kegyetlenkedést, a didaktikus tanmeséket, s vágyunk a jó és igazság diadalára, a tisztaságra és emberségre.” ... (44.)

„A szent színházat képviseltük, annak erkölcsiségét, tradícióit, magatartásformáit, ellene voltunk minden bóvlinak, felszínességnek, celebségnek... Természetesen, mindenről mindig megvolt a magunk véleménye, amelyet soha nem titkoltunk.”... (53.)

Igor-ének. „...A darab zenei világát Alexandr Gonobolin, herszoni zeneszerző barátom teremtette meg... A darab befejezése így alakult: a Vörös téren egyedül maradnak a fiatalok, szemben a katonákkal, akik sortűzzel végeznek velük. Elsötétedik a színpad. A háttérben álló paraván, amelyen újságoldalak voltak láthatóak, a lövések hatására meggyullad, középen egy kapuforma ég

ki, amely mögül reflektor világít be – szemben a nézőkkel. Megszólal Gonobolin rekviemje, a szereplők közben szinte észrevétlenül megfordulnak, levetik ruhájukat, s meztelenül lassan kúsznak a színről a tűzön át, s eltűnnek a sötétségben... A kijevei egyetem rektora élete egyik legszebb színházi pillanatának nevezte a jelenetet.” (67.)

Az az érzésem, hogy a könyv írása közben ugyanaz a gyönyörűség tölti el, mint amikor átélte az eseményeket. „A próbák előtt mindig kemény bemelegítést tartottunk, mert le kellett győznünk a gravitációt...” – többször visszatérő motívuma ez könyvének. A parateatralitás, ahogy nevezi, amivel lengyelországi útján ismerkedett meg, mély nyomokat hagyott benne.

A lengyel színházi forradalom nem hagyta közömbösen a Kelet-Európai színházakat sem. Grotowski színészműhelyével hamar megismerkedett a román színjátszás, olyan jeles rendezők révén, mint Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, ami nem hagyta közömbösen az erdélyi magyar fiatal rendezőjelölteket sem és hamarosan teljesen átformálta a színházi közízlést, Harag György, Tompa Gábor majd Bocsárdi László századfordulói rendezéseivel. Kicsit később, de begyűrűzött a magyarországi színházi életbe is, inkább alternatív színházi rétegekbe. A változást a politikai helyzet szülte változtatni akarássá először a társadalom legérzékenyebb rétegeiben, ami közismerten a művészetek kategóriája. Ebbe sorolható Merő Béla kísérleti színháza is, annyi különbséggel, hogy Magyarországon hatványozottan erősebb volt a hagyományokhoz való ragaszkodás, ezért az elfogadottság is késlekedett, és nem is hozta meg azt az eredményt, amit tőle vártak. A változáshoz karizmatikus egyéniségekre volt szükség, akik magukkal tudják vonni az újságra érzékenyeket a színháziak közül. Ez óhatatlanul szakításokhoz, elválásokhoz, személyes tragédiákhoz is vezetett. Kolozsváron és Sepsiszentgyörgyön szinte egy teljes társulatot lecseréltek az új igazgatók, még azelőtt, hogy a közönség hozzászokhatott volna az új színházi stílushoz. S mivel a színház a világon mindenütt mecénások támogatásától függ, kiszolgáltatott helyzetében nem engedhetett a változásoknak. Arról nem is beszélve, hogy a hagyományos színjátszásnak igen magas szinten képviselő művészei voltak, vannak. Míg az amatőrök csak botladoznak ezen az úton,

tisztelet a kivételeknek. Nem lehet leváltani egy egész generációt, ízléstől, szokásokkal, beidegződésekkel együtt.

Merő Bélának szerencsés helyzetben voltak, hiszen Zala megyében színház nem volt, ám a televízió, a film, a budapesti színházak színészkonjait jól ismerték, rajtuk keresztül szereték meg, és bizony a művészek megérdemelten viselhették a megkülönböztetett Művész úr, Művésznő megszólítást. Nem volt tehát könnyű, és még ma sem egyértelmű, hogy ezt vagy azt a színházi nyelvet kell használni. Az kétségtelen: tehetség nélkül a változtatás sem működik. Azt pedig, hogy kik rendelkeznek ezzel az isteni képességgel – a mindenkori közönség mondja meg.

Merő Béla könyve ezeknek a találkozásoknak a megírásával valóban érdemi betekintést enged abba a színházi konyhába, ahol a remekművek megszülethetnek. A magyarországi színház történetében mindenképpen érdekes színt jelent az ő kísérlete, létrehozott Reflex-színháza, megrendezett előadásaival. És az internet jóvoltából, ezekből az előadásokból jó pár meg is tekinthető.

„Ha végiggondolom közös munkáinkat, a (Zalán)Tibor által írt drámákban, a meséket leszámítva, mindegyikben jelen van valamilyen nézőpontból a halál gondolata: István, mint magánember halott, mivel a közért feláldozta privát életét. A Romok... hősei közül csak egy testnélküli szellempár leli meg a boldogságot, de nem a földi létben, hanem az árnyékvilágban; Patt Lenn hősei pusztán vegetáló, állati létben emberi, emberi létben állati figurák; Igor csapata csak a halálban találja meg a boldogságot, Szása főhőse a darab végén döbben rá, hogy amit életnek gondolt az csak látszat, csak agnizálás. És ez a szemlélet jellemzi átdolgozásaink nagyobb részét is: Ibsen Nórája kiszabadulva a házasság kötelékei alól elindul a végtelen tenger felé...; Apáti Miklós K und K-jának végén Karády Katalin a következő sorokat éneklí üvöltve, miközben halomra dönti életének rekvizitumait, embereket/színészeket és különféle tárgyakat: Hiába menekülsz, hiába futsz. A sorsod elől futni úgyse tudsz. Mert sorsunk nekünk, vagy végzetünk, Hogy egymásért szenvedünk. Majd elégedetten szemléli életének romjait. Rákosként dafke cigarettára gyújt, s a füstöt az emlékkompozíció felé fújja... Waller A szív hídjainak szerelmesei csak a túlvilágon lehetnek egymáséi, amikor a

szétszórt hamvaik a végtelenben találkoznak... Csokonai Karnyónéjának befejezésekor, a szereplők boldog családi tablóba merevednek, és ebben a pillanatban Kuruzs, nálunk a szerző vagy maga a Teremtő, a Karnyó-bolt felső ablakából vezényelni kezdi a záróakkordokat: angyalok felhők mögé bújtatva kiviszik a színészeket, majd az épület elindul a színpad mélye felé, s mikor az hátra ér, leereszkedik egy fekete függöny, s az üres színpad néz farkasszemet a nézőtérrel..." (72. old.)

A hatalom és a művészet kérdése izgatja, Midőn halni készült, Janus Pannoniusról

Zalán Tibor által írt mű megrendezése kapcsán, pld. És a játék felhőtlen szabadsága, ami nélkül nehezen születnek meg az előadások. Folytathatnám, szinte egész könyvének idézésével...

Végül, aki nélkül mindez nem valósulhatott volna meg: feleségének, fiainak, családjának történetével zárja művét.

El kell olvasni ezt a könyvét is.

Merő Béla, *Találkozások*. Pannon Könyvek, 2021.

KISS ÁGNES KATINKA: Ösvények VI. vegyes technika, digitális technika, PE vászon

GOMBOS ZSÓFIA: Magántulajdon 2019
akril, olaj, vászon 2019

Pánczél Petra

A tájidegenség sokszínűsége

GOMBOS ZSÓFIA ÉS KISS ÁGNES KATINKA KÖZÖS KIÁLLÍTÁSA

Mindig izgalmas olyan alkotóművészeket egy kiállítótérben látni, akik teljesen más stílusban, más koncepció mentén dolgoznak, és első hallásra talán furcsa is a közös kiállítás gondolata. Főleg, mert ilyen esetekben nemcsak a látogató, hanem sokszor még a szakértők is valamiféle összefüggéseket keresnek. eltérő műfajokat mindenképpen közös nevezőre hozni – csak azért, hogy mondjunk valamit – erőltetett próbálkozásnak tűnik.

Volt is egy ilyen félelem Gombos Zsófia és Kiss Ágnes Katinka festőművészek *Tájidegen* című közös kiállítása kapcsán, mely a zalaegerszegi Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben nyílt meg január közepén. Ám kijelenthetjük, hogy bőven lehetnek kapcsolódási pontok figurális és absztrakt alkotások, valamint a festészet hagyományos eszközeivel dolgozó művészet és napjaink digitális printjei között. Sőt, a végére még az is kiderült, hogy a *Tájidegen* elnevezés, mely valójában Gombos Zsófia egyik festményének a címe, miképp nyer új értelmet Kiss Ágnes Katinka képein.

TÁJ ÉS IDEGENSÉG

Ha a címben szereplő szóösszetételt elemeire bontjuk, akkor megkapjuk azokat a kiindulási pontokat, amik mentén érdemes beszélni az alkotói törekvésekről. Ha hasonlóságot nem is, de egymást kiegészítő, egymásra ható gondolatokat, gondolattöredékeket mindenképpen találunk a két művész egy térben látható munkái között. Hol

nőttünk fel, hol tanultunk, hol élünk most, milyen (szocio)kulturális közeg vesz körül bennünket, vagy hány helyen érezzük otthon magunkat? Miképp viszonyulunk a múlthoz, nagyszüleink örökségéhez, és mit kezdünk azzal a ténnyel, hogy napjaink egy része már a digitális térben zajlik? Mindeközben felmerül a kérdés, hogy milyen szituációkban érezzük azt, hogy kilógunk a sorból, hogy (táj)idegenek, „gyűttmentek” vagyunk egy-egy helyszínen vagy közösségben. Mert ne legyenek kétségeink, mindannyian tájidegenek vagyunk valahol, vagy valakik számára – szembesítette a közönséget a valósággal dr. Bordács Andrea művészetkritikus, esztéta a tárlatnyitón. Persze az nem biztos, hogy tájidegennek lenni csak negatív érzés lehet, de erről majd később. A lényeg, hogy a kiállítás fő motívuma, a tájidegenség identitás-kérdésként is felfogható.

A kiállítótér első felében **Gombos Zsófia** világát (tájait) látjuk, mely első ránézésre ismerősnek tűnik. Falusi „csendéletek”, tájképek a hátsó udvarból nézve vagy a népi kultúra jellegzetes tárgyai, a paraszti világ kellékei kerülnek elénk, mégpedig nagylátószögben. Igen ám, de mindig van valami nyomasztó érzés, drámai hatás, nem oda való dolog a képeken.

Valami idegenség, vagy elidegenítés. Tradicionális tárgyak között napjaink divatos termékei. Tipikusnak mondható falusi udvaron színes hintaállvány. Utóbbi épp a Tájidegen című kép, mely tulajdonképpen akkor vált ki mélyebb és megdöbbentőbb hatást a látogatóból, ha ismeri annak történetét is. Az állvány ugyanis már rég nem arra szolgál, hogy gyerekek hintázzanak rajta vidám percekben, hanem hogy disznóvágás után erre húzzák fel az állat tetemét. „Akarsz-e játszani halált?” – Kosztolányi Dezső közismert sora, talán még sosem nyert ilyen valóságos értelmet.

Gombos Zsófia világa részint „embertelen”, hiszen emberi alakok nem szerepelnek a festményein. Ugyanakkor az emberi tevékenység (legyen az cselekvés, szokás, vagy jogi aktus) nagyon is jelen van, szinte rátelepszik a nézőre. Például egy kedves táj részlete, amit az új tulajdonos már kisajátított, magánterületté nyilvánított. De beszélhetünk a tyúkokról is, amiket nem a megszokott baromfiudvarban látunk kapirgálni. (Bár ez utóbbi mozdulat megmaradt.) A szárnyasok az alkotó világában egy légüres térbe, háttér nélküli közegbe kerültek. Mintha lebegnének. Sokukról portré is készült, ami személyiséggel ruházza fel őket. Vajon a

GOMBOS ZSÓFIA:
Tájidegen 2018
olaj, vászon

**KISS ÁGNES
KATINKA:**
Ösvények II.
vegyes
technika,
digitális
technika,
PE vászon

kiragadás gesztusával megmenekülnek a számukra kijelölt sorstól (levégás/megfőzés)?

Változtassunk szokásainkon, vagy rekedjünk meg a múltban? Mennyit engedjünk be a mai világból egy hagyományos közegbe? Régi életünk idegenné válik-e az újdonságoktól? Ezek a kérdések is felmerülnek az alkotó képei láttán. Pedig a válasz is ott rejtőzik: a változás, új eszközök alkalmazása elkerülhetetlen. A szenes vasaló mellé műanyagpapucs kerül, a hagyományos vidéki táj pedig leírható GPS-koordinátákkal.

Gombos Zsófia úgy érzi, hogy számára nem feltétlenül negatív dolog az „idegenség”; sokkal inkább sokszínűséget jelent. A kultúrák, korszakok találkozását, ami új impulzusokat, lehetőségeket ad!

Ha már GPS-ről volt szó, ez akár át is vezetheti a látogatót **Kiss Ágnes Katinka** absztrakt világába (ami persze Gombos Zsófia figuratív képeihez képest idegennnek tűnik a térben). A művész „tájképei” ugyanis az útkeresésről

szólnak. A tíz részből álló Ösvények című sorozat azokat a nyomvonalakat, kacskaringókat, kitaposott vagy még alig járt utakat mutatja, amelyeken a helyünket keressük a világban. Az alkotó – saját bevallása szerint – arról a jelenségről ad egyfajta elvonatkoztatott, filozofikus képet, hogy a mai társadalomban mindenki mindenhol ott akar lenni. Folyamatosan félünk attól, hogy lemaradunk valamiről, hogy kimaradunk valamiből; ezért állandó mozgásban, útkeresésben vagyunk. Az Ösvények tulajdonképpen nyomvonalak (absztrakt térképek, vagy virtuális hálózatok), melyekből a figyelmes szemlélő azt is kiolvashatja, hogy bizony különböző intenzitással és érzelmektől vezérelve járjuk, kutatjuk saját kis útjainkat. Közben sebet ejtünk a tájban, mert a művész szerint az ösvény kezdetben mindig idegen a tájtól. Idő kell, míg annak részévé válik. Ezért is gondolta, hogy a Tájidegen címke az ő műveire is ráilleszhető.

A kacskaringók között sétálva az a gondolat is beférkőzik a néző fejébe, hogy ezek az ösvények már szabad átjárást biztosítanak az offline és az online világ terei között. Annál is inkább, mert okoseszközeink segítségével egyszerre lehetünk jelen mindkét helyen. Napjainkban a digitális lét is valóságos; a mindennapi életünk szerves része.

SZÍNEK ÉS FESTÉSZETI MÓDSZEREK

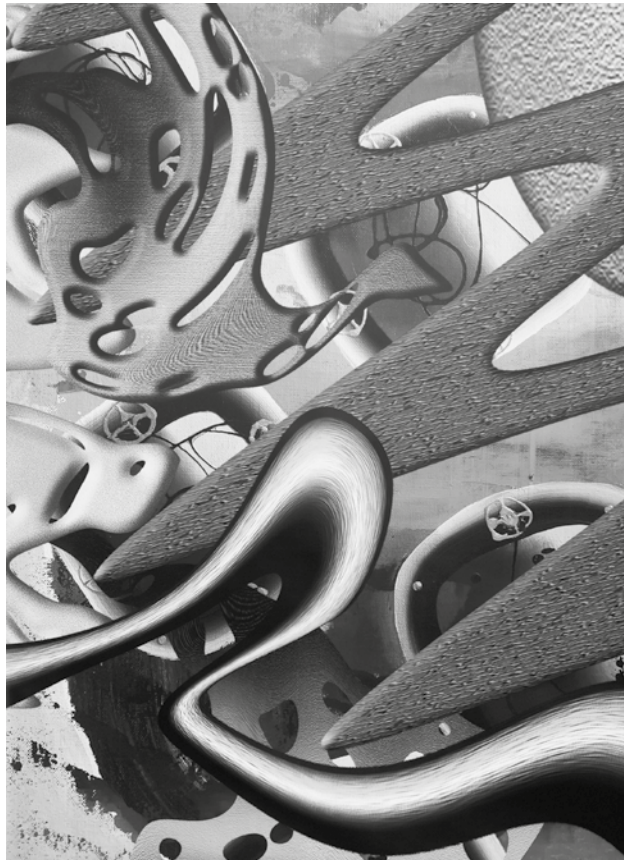
Ezen a téren valóban tájidegen lehet egymás számára a két alkotó, hiszen eltérő módszerekkel, más-más stílusban dolgoznak, és a színviláguk sem hasonlít egymásra. Már szó volt róla, hogy **Gombos Zsófia** a tájképfestészet hagyományaiból merít, de persze kicsit újra is gondolja azt. A nagyobb kontrasztok elérése érdekében például „csonkolásos” technikát használ, vagyis az adott festmény egy-egy – számára hangsúlyos – részletét kiemeli. Az újabb téli tájképein már ezt a módszert alkalmazta. Itt is, és a falusi tájak esetében is a visszafogottabb színhasználat jellemző rá. Mélyebb tónusokat látunk, de kontrasztként mindig ott van a fehér. A drámaiságához ez a sötétebb alapozás is elegendő lehetne, ám a

nyugtalanság érzését sokkal inkább az váltja ki, hogy szinte mindig beékelődik egy rózsaszínű, „tájidegen” elem a képbe. A sötét falusi udvaron rózsaszínű a funkcióját vesztett hintaállvány (és ilyenek látjuk sokszor a disznót is, melynek tetemét felhúzzák a rúdra). De pink színű a hagyományos paraszti tárgyak közé befurakodó (vagy már velük egyenrangúnak tekinthető) műanyag crocs-papucs és játék póniló. A magánterület határát jelző kerítés egy része pedig furcsa, sejtelmes lilás árnyalatot kapott.

A művész képi világának pont az ad egyfajta izgalmat, hogy a pink – ez a bájosnak, játékosnak, gyermekinek, vagy csajosnak gondolt szín – disszonánssá válik a vidéki környezetben. És ez csak azért működhet, mert túl sematikusunk gondolkodunk a falusi közeg szín- és hangulatvilágáról éppúgy, mint magáról a rózsaszínről. Pedig mint láttuk, a multikulturalizmus (a pinkkel és árnyalataival együtt) már ugyanúgy jelen van a falusi létben, mint ahogy a nagyvárosokban. Sőt, a fogyasztói társadalom divattrendjei időnként már a giccs és az ízléstelenség irányába tolják el a rózsaszín kedves árnyalatait. A művész festményei akár ennek a jelenségnek a lenyomataiként is értelmezhetőek.

Egészen más **Kiss Ágnes Katinka** színvilága. Az absztrakt művek sokszínűsége élénkséget, vibrálást visz a térbe. Sőt, a színes vonalak, kacskaringók - mint gondolati, érzelmi „kivetülések” - már-már vízióknak vagy hallucinációknak tűnnek. A művésznek korábban volt figurálisabb időszaka is, ám most tisztán absztrakt képekkel jelentkezett. Ez a stílus egyáltalán nem idegen tőle, hiszen a pécsi festőiskola hagyományaiából táplálkozik, melyet még Keserü Ilona hozott létre – erre Bordács Andrea utalt is a megnyitón. Mint ahogy arra is, hogy a hangversenyterem, vagyis az egykori zsinagóga környezetébe nagyon is jól beleillenek ezek a képek, mert régen csak absztrakt ábrázolások lehettek a zsidó imaházakban.

Az alkotó az Ösvény sorozattal egy újfajta kísérletbe kezdett: a festészet klasszikus technikái keverednek a digitális festészet elemeivel. Digitális printeket látunk a falakon, ám az

alap egy valódi festett kép. Erről később egy fotó készül, majd számítógépes (utó)munkával további rétegek, színek, motívumok kerülnek a képre. Ez adja a színek és a faktúrák örvénylő hatását; mintha állandó útkeresésben (néha útvesztésben?) lennénk. Figurák tudatosan nem kerültek a vászonra (illetve a nyomatokra), mert az alkotó arra volt kíváncsi, hogy milyen hatást ér el a tiszta absztrakcióval, hogyan fogadja ezt a lehetőséget a közönség.

KISS ÁGNES KATINKA: Ösvények I. vegyes technika, digitális technika, PE vászon

NŐSÉG, NŐISÉG

Véletlenül, de azért nem minden szándék nélkül a „nőkérdés” is beszivárgott a kiállításra. Bordács Andreának az egyik kutatási területe éppen a nőművészet (tavaly Múzsák lázadása címmel egy kötete is megjelent), a tárlatnyitó szereplői pedig mind nők voltak. A két kiállítón és az esztétán túl Nagy Réka klinikai szakpszichológus és Virágné dr. Móga Julianna közgazdász is közreműködött az eseményen.

Utóbbiak személyes érzéseiket, gondolataikat osztották meg a hallgatósággal. Később kiderült: mindez nem tudatos döntés volt. A két kiállító egy tisztán szakmai megnyitót szeretett volna, hozzáértő, gondolkodó emberek bevonásával. Mikor összeállt a lista, akkor szembesültek vele, hogy csak nők állnak majd a mikrofon előtt és körül.

Bordács felhívta a figyelmet arra, hogy jelen esetben nem *nőművészetről*, hanem *női alkotókról* van szó, és a kettő között óriási a különbség. Gombos Zsófia és Kiss Ágnes Katinka témáiban ugyanis nem jelenik meg a nőiség. Az alkotók egy utólagos beszélgetésben maguk is megerősítették mindezt, hozzátéve, hogy számukra nem jelentős ez a kérdés, és nem ebből merítenek témát a festményeikhez. Sőt, nem is szeretnék, ha a képeiket nézve egyből kiderülne, hogy azt vajon nő vagy férfi festette. Inkább annak örülnének, ha ez a kérdés semleges lenne a társadalomban. Közben persze tudják, hogy egyelőre nem az. (Még a kiállítás felirataiban és ajánlóiban is hangsúlyozták a szervezők, hogy Gombos Zsófia és Kiss Ágnes Katinka *festőművésznő*. Ezt a kiemelését kissé

túlzónak is találták.) Azt tapasztalják, hogy a társadalom sokszor többre értékeli a férfi alkotókat, miközben a szakma egyre inkább elnőiesedik, és a művészeti képzésben is egyre több a nő. Mindezzel egy furcsa paradoxon jön létre. Beleértve azt is, hogy ha csak férfiak szerepelnek egy eseményen, azt soha nem teszi szóvá senki. Az magától értetődő. A volt zsinagóga épületében mindez egy plusz jelentéstartalmat is kapott. Mint arra Bordács Andrea felhívta a figyelmet: az egykori imaház karzata – ahol most a galéria található – régen a nők helye volt. A férfiaknak a megváltozott funkció miatt, azonban most nem kell elhagyniuk a karzatot.

Tehát a férfiak itt már nem tájidegenek. Ez egy újabb jó példa arra, hogy a régi és új világhoz miképp viszonyulunk. Hogyan határozzuk meg újra és újra pozíciónkat (ha úgy tetszik saját GPS koordinátáinkat) egy folyamatosan változó világban. Összekapcsoljuk a múltat a jelenel, közben új ösvényeket taposunk ki, és új dimenziókat nyitunk a digitális terek felé is.

GOMBOS ZSÓFIA: Gallus gallus domesticus akril, olaj, vászon

Smid Róberttel Móri Tünde beszélgetett

Beszéljünk a kezdetekről: honnan jött az irodalom iránti érdeklődés?

SR: Furcsa lehet, de a szüleim mérnökök; nyilván mindkettőjüknek megvan a humán vénája, rengeteget olvasnak. A nagy könyves rendezvények idején édesanyámnak össze kell állítanom egy kortárs irodalmi pakkot, apum inkább a klasszikusokat olvassa. Általánosban beláttam, mondjuk ott a törtéknél, hogy nem lesz ebből természettudományos pálya, a készségegyek meg szóba sem jöttek. Valamiért már általánosban is úgy olvastam a szövegeket, főleg verseket, hogy az egyes költői képek hogyan viszonyulnak egymáshoz. Ez folytatódott gimiben, ahol két nagyon jó magyar tanárnőm volt. Vicces, hogy az egyiknek mindkét gyereket vagy vizsgáztattam, vagy tanítottam az egyetemen. Az ELTE-n volt egy kis kilengésem, amikor megismerkedtem a kognitív nyelvészettel, ami épp azért volt szimpatikus, mert jól lehet az irodalomra applikálni. Tolcsvai Nagy Gábor, Tátrai Szilárd vagy Simon Gábor kiváló irodalmi tanulmányokat írnak egyébként, és az utóbbi évben többször is együtt konferenciáztunk.

A kognitív nyelvészet mégsem csábított el.

SR: Igazából elég hamar eldőlt, hogy akkor ez irodalom lenne. Már gimiben tudtam azt is, hogy nem akarok középiskolai tanár lenni. Láttam, hogy nem biztos, hogy tudnám, és nem biztos, hogy szeretném csinálni – minden szépsége mellett sem, Egyetemen meg végképp rájöttem, hogy teljesen alkalmatlan lennék arra, hogy a közoktatásban dolgozzak. Mivel éppen akkor változtatták meg az egyetemi rendszert úgy, hogy a képzés legelején el kellett dönteni, hogy tanár leszel, vagy sem, így maradtam a diszciplináris képzésen.

A kritikáid jelentős része a kortárs fiatal líráról szól: hogyan lett ez a szakterületed?

SR: Az egyetemen az első prozemináriumot, aminek régebben az volt a neve, hogy filológiai óra, Cserhalmi Zsuzsa tanította, aki alapvetően szakmódszertanos, és nagyon jártas a kortárs irodalmi életben: egyetemen jóban voltak Esterházy Péterrel, és az első olvasói közé tartozott. A tanárnő megpróbálta a penzumot tanítani, de totális érdektelenséggel találkozott – ezen az órán egyébként olyanok ültek, mint Nagy Kata későbbi JAK-elnök, Kun János Róbert, Julia Kristeva és Bruno Latour műveinek magyar fordítója, valamint Dobó Gábor, a Kassák Múzeum munkatársa. Kiváló pedagógus lévén néhány megszólalásból levette, hogy itt olyan emberek vannak, akik a magyar irodalom iránt érdeklődnek, a régi magyarországi irodalom filológiája iránt viszont kevésbé. Így hát Márai Sándort, Konrád

Györgyöt, Esterházy-esszéket olvastatott velünk. Nagyon jól éreztük magunkat és szívesen jártunk az órára. Neki volt az a mondása, hogy jól nézzenek körül, mert teljesen mindegy hogy milyen korszakot választanak maguknak, a kortársaikat olvasni kell, és én ezt nagyon komolyan vettem. Aztán eltelt egy év, és létrejött az *Apokrif* folyóirat Nyerges Gábor Ádám kezdeményezésére. Csatlakoztam ehhez a társasághoz, még szépíróként, de hamar rájöttem, hogy nekem nem ez az utam.

Akkor vannak valahol Smid Róbert zseniek?

SR: Vannak, még az Apokrif antológiába is bekerültek. Megjegyezném, hogy váratlan helyekről kaptam 10 évvel később olyan visszajelzéseket, hogy ezek egész jók voltak, nem kellett volna abbahagynom a versírást. Visszakanyarodva a lírakritikához: az Apokrifban elkezdtem nekik és róluk kritikákat írni, és utána jött a FISz, akkor Kollár Árpád volt az elnök, és Mészáros Márton javasolta, hogy lépjek be. Ezzel nagyobb horizont nyílt meg előttem: nemcsak budapestieké, sőt nem csak anyaországiaké. Ekkor jelent meg Erdélyben egy új nemzedék (például Potozky László, Varga László Edgar, valamint a *Mozdonytűz* antológia), és a FISz-ben is volt egy újfajta „lírabumm”, ami nagyjából Molnár Illés *Hüllők és izzók*jával kezdődött. Létrejött a FISz platformjaként a SzifOnline, a Szépirodalmi Figyelő egyik felületeként. De azzal találták szembe magukat a szerkesztők, hogy alig van lírakritikus, és ekkor kezdett el finoman terelgetni a lírakötetek felé Korpa Tamás. Amikor láttam, hogy egyrészt rettenetesen kevesen művelnek lírakritikát, másrészt a nagy, patinás folyóiratok is kapkodnak az illet írók után, onnantól valahogy benneragadtam ebben.

Hogy látod a kritikák szerepét?

SR: Rengeteg verseskötet jelenik meg, de nekem eleve kérdés, hogy olvassák-e ezeket a köteteket. Az biztos, hogy verseket olvasnak az emberek. Azok a közösségi média-oldalak, amelyek naponta 1-2 verset közölnek valamilyen téma kapcsán, nagyon népszerűek. A Magyar Krónika kicsi irodalmi blokkját szerkesztem, és azt tapasztalom, hogy az olvasók, akik megállnak a vers- és prózaközlésnél, a kritikákon is végigrágnak magukat. Azt látom még, hogy a szerzői interjúk nagy elérésűek, például nagy sikert aratott a Terék Annával készült anyag is. Ott nyilván az fogta meg az olvasókat, hogy Anna sokat beszélt a háborúról mint számára meghatározó tapasztalatról, ami az anyaországi olvasónak teljesen máshogy jön le. Ha már a kritikái élet furcsaságai: Terék Anna kötetéről néhány hónappal a megjelenés után írtam, amikor még nem volt nagyon sok kritika, inkább interjúk jelentek meg vele. Ugye ez egy év végi megjelenés volt, és annak ellenére, hogy nem születtek még akkor elemző írások, sokan nevezték meg az év végi listákban, mint az egyik legjobb kötetet. És valóban, a *Háttal a napnak* az is volt. Viszont a februári kritikámmal kicsit elkésettnek éreztem magam, annak ellenére, hogy a kritikák jó része csak ezt követően jelent meg. Egy másik furcsaság: azok a kötetek, amelyek az irodalmon kívüli mezőben is érvényesülnek, legtöbbször zavarba hozzák a kritikusokat. Például Vida Kamilla verseskötetének bizonyos szempontból megrekedt a kritikai visszhangja, noha olvasói vannak a szakmai berkeken kívül is. Szendi Nóra első kötete nem kapott annyira jó kritikákat, mégis ez volt akkor egy olyan kiadványa a Fiala Írók Szövetségének, amelyből második kiadást kellett csinálni. Zoltán Gábor *Orgiája* is különös ívet járt be: nem volt klasszikus értelemben kiterjedt kritikái visszhang, mindenki inkább interjút akart csinálni a szerzővel, és mégis a sokadik kiadásnál tart.

Kirajzolódnak tendenciák?

SR: A líra talán jobban egy szakmának fontos dolog. A prózairodalmat könnyebben látjuk, hogy merre megy. És ott nagyjából egyetértés van abban, hogy mik azok

a szövegek, amelyek jobban sikerültek. A líra területén ez jóval képlékenyebb. Miközben vannak fenntartásaim André Ferencéknek a metamodern fogalmát promótáló kampányával, mégis nagyon fontos gesztusnak érzem azt, hogy egyáltalán megtesznek egy ilyen javaslatot. Hát rendben, nézzük meg ezt a fogalmat és azon keresztül a fiatal lírai felhozatalt: talán körülrajzolódik valami. Mert az van, hogy látszólag nagyon különbözőek a megjelenő kötetek, miközben azt is érezzük, hogy a fiatalok hasonló versbeszédrel dolgoznak. Talán a kritikusok részéről is bizonytalanság van a líra felé, mert nem tudnak úgy trendeket megállapítani, mint a prózánál (gondoljunk a népszerű kategóriákra, mint hogy apregény, traumaelbeszélés stb.). Azért jó, hogy vannak viták például Juhász Tibor *Amire telikjéről*, mert ilyenkor éppenséggel egy lírakötet irányítja rá a kritikusok figyelmét a nálunk zajló irodalmi folyamatokra. Csak oda kéne eljutnunk, hogy magában a lírában valamifajta kikristályosodásra felfigyeljünk. Az reménykedésre adhat okot, hogy azért mindannyian, akik ezt aktívabban csináljuk (Lapis Józseftől Visy Beatrixon át Balogh Gergőig), nagyjából ugyanazokat a köteteket emeljük ki tavalyról. Makáry Sebestyén *Deltáját*, Juhász Tiboré az *Amire telikjét*, Lanczkor Gábornak a *Sarjerdő* című kötetét. És ha végignézek a nem csak kritikus kritikaírókon, például a *Késelés késsel* szerzőin, akkor meg szembetűnő, hogy a szépírói érzékenység mekkora pluszt tud hozzáadni ahhoz, hogy jobban értsük, mi történik most a lírában. Az persze mindig kérdés, hogy ezek a különböző fórumok mennyire tudnak együtt érvényesülni, valamifajta funkciót közösen betölteni.

Kritikus, szerkesztő, mentor és kultúratudós: a tavalý megjelent monográfiád a Szegedi Tudományegyetem irodalomelméleti díját kapta meg. Ez a két terület hogyan viszonyul egymáshoz?

SR: Régóta megvan ez a kettősség bennem, azóta vagyok a tudományos munkámban is produktívabb, mióta van kritikai munkásságom, mert jó az egyikből a másikba átkapcsolni. Amikor az egyik miatt telítődöm, akkor tudok foglalkozni a másikkal. Bár ritkán van közös metszet (a biopoétikai vizsgálódások talán pont ilyen), számomra a kettő segíti egymást.

Kultúratudósként is definiálad magad. Mi a különbség a kultúratudós és az irodalomtörténész között?

SR: Az, hogy a kultúratudós megnevezés mit takar, régóta probléma. Most eszembe jut, hogy a Média Tanszéken oktató Hermann Veronika is van, amikor kultúratudósként definiálja magát, de ha valaki összeveti az írásainkat, nagyon széttartónak fogja látni őket a megközelítésünk tekintetében. Ez azért van, mert ő az amerikai gyökerű Cultural Studies felől kérdez, én viszont németes képzést (Kulturwissenschaft) kaptam. Az a változat, amit én művelek, nagyon szövegközeli: hiába értekezik gazdasági, technológiai, ökológiai stb. diskurzusokról, azokat mindig a fikció működésmódjához, funkciójához és a nyelvi kérdésekhez, teljesítményekhez vezeti vissza. Az pedig, hogy én nem vagyok hagyományos irodalomtörténész, az pedig nagyon egyszerűen abban nyilvánul meg, hogy nincs igazán korszakom, hacsak a kortárs irodalmat nem tekintjük annak. Az a szellemi műhely, ahonnan én jövök, az Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport, bár egyértelműen a modernségből indul ki a vizsgálataiban, bizonyos kérdések mentén arra törekszik, hogy korszakküszöbököt azonosítson: arra kíváncsi, hogy hol vannak azok a pontok, ahol a beszédmód és a befogadói attitűd bizonyos témákkal, jelenségekkel kapcsolatban megváltozik.

Mivel foglalkozol most?

SR: Amik most nagyon érdekelnek, azok a modern szörnyfigurák. Például, hogy a gótikus laboratórium miként és miért alakul át a századvégre a művész műhelyévé a szörny születési helyeként. Hogy miként vált a szörny két külön entitásból eggyé, majd pedig a doppelgängernek hogyan adták át a helyüket a rítusoknak és a titkos csoportoknak, illetve az általuk megidézett érzékelhetetlen és leírhatatlan erőknél; miként váltotta le a szörny alapvető határsértő voltában a hibriditás metafizikai aspektusait egy nagyon is fizikai horror a létezők hierarchiájának felborításával (és a teremtő–teremtett-viszony felszámolásával). Valamint hogy milyen módon lépett ki a természet az atmoszférikus háttér szerepéből és vált tényleges ágenciával rendelkező szereplővé a művekben.

Zárásképpen: mi az, amit vársz, vagy mi az, amit el akartál olvasni, de még nem sikerült?

SR: Ez nagy szégyen, de a *Világló részleteket* még mindig nem fejeztem be. Egy kedves kollégám szerint azért nem megy, mert nem tudok lelassulni a könyvhöz, és igaza lehet. Nagyon nehezen találok rá időt, pedig ez régi restanciám. Amit várok, az Szendi Nóra új regénye, Gerőcs Péter új könyve (ez utóbbit már olvastam háromszor is, arra várok, hogy mindenki más is olvashassa, mert rendkívül szórakoztató). Most került hozzám Nyerges Gábor Ádám friss verseskötete, arról írni is fogok. Nyilván várom mentoráltjaim, Fehér Enikő és Ráday Zsófi kötetét is. Izgalmasnak ígérkezik Orcsik Roland, Szöllősi Mátyás és Terék Anna készülő kézírata, valamint Fekete Vince nemsokára megjelenő új kötete is. Várom Szálinger Balázs már most előrendelhető verseskötetét, illetve a következő Lövétei Lázár László-kötetét, mert nekem a *Feketemunka* kicsit csalódás volt. Ezeket várom, de persze mindig jóval később jut eszembe, mint ahogy nekem szegeznek a kérdést, hogy mi minden fog még megjelenni az évben.

Smid Róbert (1986, Budapest) irodalom- és kultúratudós, szerkesztő, kritikus. Az ELTE BTK egyetemi tanársegédje, az Előretolt Helyőrség Íróakadémia oktatója és a Magyar Krónika irodalmi munkatársa. 2019-ben jelent meg első monográfiája *Sigmund Freud és Jacques Lacan papírgépei* címmel, amely 2020-ban a Magyar Írószövetség Debüt-díját kapta, valamint 2021-ben elnyerte a Kanyó Zoltán Irodalomelméleti díjat is.

A göcseji kőkrisztus szamara

Becsületes időkben a magányos vándor leghűbb társa nem negyven liter benzin volt, hanem az imádság. Az úton járó áldást kért az útra, békés éjjeli menedékért, szerencsés megérkezésért fohászzkodott. Kérte a Teremtőt: segítse jártában-keltében, és hárítsa el a balsorsot feje felől. A szelíd göcseji dombok között is gyakran vette szájára az utasember Jézus nevét, még ha csak valamelyik szomszédos szegbe tartott is. Sötétebbek voltak akkoriban az erdők, fürgébbek a szelek, virgoncabbak a viharok, mint manapság. A göcseji hébacsok is nagyobb számban szimatoltak a cserjésben. Könnyen megjárhatta, aki óvatlanul beleütközött egy utódait harciasan védő, zsákmányszerző csápjainak csontkávás tapadókorongjaiból kábító nedveket kibocsájtó, nőivarú hébacsba. Járótölgyből is több akadt: aki megpihent egy ártalmatlannak látszó kocsányos tölgy hívogató árnyékában, vagy eső elől bújt széles koronája alá, és kicsit behunyta szemét, jó eséllyel eszmélhetett arra, hogy volt tölgy, nincs tölgy. Ha meg eső után pihent meg valahol a vándor, a kágyillók másztak rá, hogy a legutolsó kenyérmorzsát is kiegyék a tarisznyájából. És ott voltak a váratlanul előbukkanó ingoványok, és az ingoványokban, meg a sötét barlangokban a vadleányok, akik ugyan nem voltak mindig barátságatlanok a vándorhoz, de barátságuknak is lehetett rossz vége. Krisztus urunk meg mégiscsak eltöltött negyven napot a pusztában, és számtalan sarut elkoptatott Galilától Jeruzsálemig, és azt is beszélnek, hogy Perzsián és Indián át Tibetbe is eljutott, hisz máshogy nem volna értelme a vallási szinkretizmusnak. Minden korokban érdemes hát imába foglalnia nevét annak, ki kezébe vándorbotot vesz.

Göcsej ősi idők elfeledett titkait őrző népe tudta ezt, erről tanúskodnak a kanyargós utak mentén lépten-nyomon vigyázó, mohos kőkrisztusok is. A száz év körüli, ifjabb feszületeken épp olyan bölcs türelemmel hajtja le fejét a Megváltó, mint a több száz éves, kopott, nagy idők tépázta korpuzsokon. Az öregebbek közül soknak feje-keze tört le, vagy teste hasadt kettébe. Nem barbár istentelenség nyomai ezek, csak az időé, meg az erőtlenségé, hisz a letört darabok ott vannak a szobor mellett. Talán nem akad már a faluban, aki jól bánik a kővel, meg hite is van hozzá. Pedig az igaz hit elnyeri jutalmát, amint erről az Árpádok kora óta számos utasember beszámolt, aki egy göcseji kőkrisztus elé térdelve kért segítséget, és Isten Báránya valóban útitársául szegődött a szobor képében, mégpedig szamarháton. Az is megesett, hogy a vándor fölülhetett a korpuzs mellé a göcseji kőkrisztus szamarára (Lapischristophorius asinus gocolium).

„A jószág kizárólag valamelyik göcseji kőkrisztus előtt végzett imádság hatására jelenik meg a magányos utazónak. Kivételt azok az esetek képeznek, mikor várandós, vagy gyermekével az utat kereső asszony megsegítésére ölt testet. Minden szempontból a megszokott küllemű háziszamár (Equus africanus asinus) hasonlít, a hálálkodó források legfőljebb kiemelkedően erőteljes, egészséges testalkatáról, hangos ordításáról emlékeznek meg. Ritkábban emlegetik színét, egy különleges szoborszürkét, mely tökéletesen egybeolvad az állat hátán megjelenő kőkrisztus mohos, kopottas árnyalatával.¹ Bár megjelenhet samárkancaként és samárménként is, szaporodásáról nem tudunk – csak incarnatiójáról. Csikót e fajból még emberfia nem látott.”

Így fogalmaz dr. Bendegúz Imola teológus 1931-es, a Titkos göcseji szentkultuszokról írt, 1930-

¹ Dévaly Ynika képzőművész 2043-ban restaurálta az Aszuvölgy erdejében levő Búdöstó dűlőben elsüllyedt templomban (lásd még: Gönczi Ferenc: Göcsej's kapcsolatosan Hetes vidékének és népének összevontabb ismertetése) kalandos úton talált Göcseji kőkrisztus szamara ún. vasfa-zártkazztás ábrázolását, mely szinte tökéletesen megőrizte az említett színt.

as tanulmánya kiegészítésében, melyben jelentősen támaszkodik a 810 és 1010 között keletkezett, és épp újráfelfedezett Szélsőséges, avagy Rézpitykés Geszták följegyzéseire.

A göcseji kőkrisztus számára, mint metatranszcendens, egyháztörténetileg apokrifizált, kategórián kívüli hiedelemként², és bukolikus göcsejikum, természetesen beszélni is tud. És nem csak tud, hanem bele is beszél mindenbe, ahogy a következő történetben is áll:

- Segíts meg engem nagy szükségemben, mindenható Krisztus, mert eltévedtem az erdőben, az utat nem lelem, az útonállók megverték, kifosztottak, elvették szép, mázas bődöneim, még öreg, rossz lovam is elvették, pedig, köztünk szólva, nem ért valami sokat, ó, Uram Jézus, segíts meg engem! - könyörgött a hetési határ kőkrisztusa előtt a fazekas. Ahogy befejezte, indult tovább reménykedve, s hamarosan patadobogást és szamarördítást hallott, valamint a Megváltó szavait:

- Ki szükségét szenvedsz, bennem lelsz támaszt szükségedben, s kinyitva énrám szívedet, megled az igaz utat.

És a kőkrisztusban megtestesült Megváltót cipelő szamár hátára fölült akkor a fazekas is.

És így szólt a szamár:

- Ki szükségét szenvedsz, előtte azért idézd emlékezetedbe, hogyan csaptad be az embereket, hogyan spóroltál a mázzal a bődönökön, amik így nem lettek olyan tartósak, mint ahogy vevőidnek ígérted. Ráadásul most, könyörgés közben is volt képed szegény jó lovadat ócsárolni, aki pedig azért lett olyan gebe, mert a zabbal is spóroltál, miközben úgy megraktad a kordét, amit húzattál vele, hogy az kettőnek is sok.

Mire az Úrjézus:

- Hallgass, szamár, hisz a gondviselés kifürkészhetetlen akarata épp azért mérte csapásait erre a bűnös lélekre, hogy bűneit megbánhassa végre, és a bűnbánatban felénk fordítsa szívét.

Mire a szamár:

- Uram, Te mindent tudsz, azt is tudod, elmém mily korlátolt, hiszen csak egy teremtet, lelkes jószág vagyok, Mindenható Atyánk bölcsességének élő dicsérete. De attól még ez egy büdös kókler, egy sült senkiházi, egy hamis ártány, és még van is bőr a pofáján.

Mire az Úrjézus:

- Ó, legszamarabb szamaram! Megint nem érted a lényegét, hisz miként a kapálatlan szőlőtőkét lepi el a gizgaz, úgy lepi el elmédet az önző töprenkedés múlandó árnya. A fátyolvilágban szédelegsz, ó, szamaram, dacára annak, hogy már jó ideje járod velem az örökkévalóság titokzatos birodalmát. Szeretnél tán újratestesülni egy kevésbé összetett teremtet entitásában, mondjuk egy göcseji ébergombában? Bár annak meg édenkerti posztgenerációs traumái vannak, szóval ott is lenne mibe belekötnöd, mit is mondhatnék hát még erről néked, ó, szamár?³

Mire a szamár:

- Bocsáss meg, ó, Uram, hisz Veled vitázni dőreség, de azért igenis úgy gondolom...

Ám ekkor a szamár megbotlott, a hátáról a póruul járt fazekas (aki az egész vita alatt rémülten és bűnbánón hallgatott) leesett, a kőkrisztus meg ráesett. A szamár a sípcsontját verte be, a fazekas meg, aki amúgy is kék-zöld folt volt már az útonállók ütlegeitől, a hátát. De nem káromkodott és nem méltatlankodott egyik sem, hanem némán viselték a rájuk mért sorsot, és onnantól a fazekas alázattal cipelte a kőkrisztust a hátán, míg a szamár sántikálva mutatta az utat.

Haza is ért a fazekas a falujába, ahol mindenkinek elmesélte a csudálatos történetet. És nem csapta be többé az embereket, és jószágaival is tisztességgel bánt, és jámbor életet élt. A szamár

² vö.: Palabuvah Jeremy Dénes: A garabonciás átmeneti sárkányai, és más időszaki spirituális lények a kultúrtörténetben

³ Dr Bendegúz Imola itt megjegyzi, hogy Krisztus (és később a névtelen mesélő is) azért használ ilyen szokatlan kifejezéseket, mert ezt a legendaváltozatot részben a jövő emberei számára dolgozta át a szájhagyomány 1853 környékén. A teológus hozzáteszi persze, hogy ezek a közlések érthető módon sokak számára nehezen elfogadhatók, például 2764-ban is fognak majd rendezni egy nemzetközi vitát arról, valóban képes lehetett-e a göcseji szájhagyomány a XIX. század végén utazni az időben metalingvisztikailag.

és a kőkrisztus persze még a falu határában eltűnt oda, ahonnan meg szokott testesülni, és feltehetően mindkettőn elégedettek voltak, mert Krisztus urunk újabb lelket halászott az igazak közé, a szamár meg egy darabig nem jártatta fölöslegesen a pofáját – bár, ahogy egyesek mondják, a szamár szava sosem fölösleges egészen, hisz az eltévedt lélek könnyen eshet a hamis megkönynyebbülésből fakadó gőg bűnébe, miszerint: ha egyszer Krisztus megsegít, nekem már mindent lehet. No, és a személyiségnek ezt a könnyen kialakuló mentális mintázatát akadályozza meg a szamár, mikor a megbocsájtó Megváltó beszédébe (vagy sokatmondó hallgatásába) beleköttyög.

Hasonlóan tanulságos az erdőbe menekülő násznép legendája, melynek keletkezését valamikor a 18. századra teszik, de most direkt egy kései változata következik:

„Nagy lakodalom volt Becsvölgyén, a Bíbor molnárék lányát, Rózsit vette el a kisebbik Puszyinszki-gyerek. Nem a zalabesnyői nagygazda Puszyinszki-ról van szó, hanem a zalaszellői kerék- és kátránygyártó Puszyinszki-ról. Őket sokszor összekeverték, nagy, és gazdag család lévén mindkettő, és itt is ebből lett a baj. Mert meg volt hívva a lakodalomra a Bíbor molnár egyik másodnokatestvére, Benedek is, az újvasi jószágistápoló. Ezt a Benedeket régen az egyik zalaszellői Puszyinszki borzasztóan megsértette. Mondják: elvitte hozzá legszebb kecskebakját, hogy növesse vissza a letört szarvát. Benedek kenegette, bájolta, bűvölte, ahogy kell, és nőtt is a kecske szarva, de igen lassan. A Puszyinszki gyerek meg sürgette, Benedek meg azt mondta, ennek ennyi az ideje, kérdezzon meg bárkit. A Puszyinszki gyerek meg arra hivatkozott, hogy a tárnoki Beböcsék kecskéjének sokkal hamarabb megnövesztette a szarvát, mire Benedek azt mondta, hogy hiszen az nősténykecske volt, aminek sokkal kisebb a szarva, így gyorsabban nő. De Puszyinszki

VARGA VIRÁG: A göcseji kőkrisztus szamara

csak makacskodott, aztán már fenyegetőzött is, és rútul becsmérelte a nála idősebb jószágistápolót, és követelte vissza a szarvnövesztés árát, amit az persze nem akart megadni, és akkor valaki valakinek leverte a kalapját, a másik meg erre adott az egyiknek egy nagy pofont, de hogy melyik kezdte, azt minden nap máshogy mesélték a kocsmákban.

És Benedek, mikor ment a lakodalomba, már előre azt hitte, hogy ezek azok a Puszymszikiék, akik őt megsértették, pedig a Bíborék direkt szóltak neki, hogy nem, nehogy fölcukkolja magát, de Benedek ezt útközben, a kocsmában elfelejtette, és bizony fölcukkolta magát, és mivel volt vele még pár keményebb ridegpásztor, elkezdtek csúfolni Puszymszikiékat, akik nem is azok voltak, és először nem is értették a dolgot, de mivel őket sem olyan fából faragták, hát nem hagyták annyiban. Hamarosan röpiült is a kondér, lendült az ököl, borult az asztal, és bizony pár bicska, sőt, egynéhány fokos is előkerült, pedig csak ünnepi dísznek hozták a lakodalomba, föl is voltak pántlikázva tisztességgel – máig nem tudja senki, hová lettek a verekedésben azok a pántlikák. Persze van, aki a zebeczkei Cenkeckák nagyobbik kislányára, Lujzára gyanakszik, de ez nem tartozik ide.

Szóval valóságos csata lett ebből a lakodalomból, mert ki egyik, ki másik oldalra állt, senki nem akart kimaradni – ilyen szilaj volt akkoriban Göcsej népe, meg hát kapatos is volt már a társaság. Beszélnek, sokan még verekedés közben is ittak. Aztán már senki se tudta, ki kivel van, egyre többen fogták menekülőre a dolgot, és végül az egész násznép részegen és összeverve rohant az éjjeli erdőben – kivéve, aki az italtól, vagy a veréstől menni se bírta. El is tévedtek a szerencsétlenek, hiába óbégáltak egymásnak, mert iszonyú köd volt akkor, meg a járótölgyek is mozgolódtak, és ez könnyen megzavarja az embert, pláne, ha nem sokkal előtte fültövön vágta. És ekkor a Bíborék lánya, aki szintén az erdőben tévelygett, egyenesen nekiment egy kőkrisztusnak, és nyomban imádkozni kezdett, hogy segítse meg az Úr az egész násznépet, és mindenki térhessen vissza a faluba épségben, és legalább holnap folytathassák a lakodalmat. Az Úr meghallgatta a lány szavát, akinek még az sem űzte el a szeretetet szívéből, hogy csúful szétverték a lakodalmát. Meg is testesült az erdőben a kőkrisztus szamara, és kedvesen ordítva jelezte a leánynak, hogy üljön nyugodtan a hátára, majd ő kivezeti az erdőből, de a leány ragaszkodott hozzá, hogy ne csak őt vezesse ki az erdőből, hanem mindenki mást is. A szamár tiltakozott, mondván, hogy ő csak a tiszta lelkűeket és ártatlan szívűeket hajlandó hazavezetni, és itt csak egy ilyen talált. Erre a leány könnyögőre fogta: csak most az egyszer vezesse ki az egész násznépet a szamár az erdőből, és biztos nem fog többet verekedni egyikük sem, ha csak nem önvédelemből, és részegeskedni sem fognak, legföljebb mértékkal, mert szíve mélyén mindegyik jó ember. És a szamár nagyon meghatódott a leány önzetlenségén, és összevissza kezdett ő is rohángászni az erdőben, mert mindegyik tévelygőhöz oda akart futni, hogy bizonyosságot szerezzen arról, valóban engedik-e majd ezek után, hogy testet öltson bennük a jó. De a részeg és összevert násznép az ordító szamártól csak még jobban megrettent. Erre az erdei kőkrisztusban testet öltött a Megváltó, és szelíden korholta a szamarat:

- Ne rohángássz összevissza, te szamár, hanem testesülj meg az egész társaságnak egyszerre, és vezesd ki őket az erdőből!

Mire a szamár:

- De Uram, de Uram, miféle bizonyosságot kaphatnék arra, hogy ezek nem fognak holnap, vagy holnapután ugyanígy részegen verekedni?

Mire az Úrjézus:

- Kedves szamaram, nem bizonyosságra van szükség, és nem tudásra, és nem okosságra, csupán irgalomra, és könyörületre. Mert aki számításból könyörületes, az nem könyörületes igazán. Aki azért irgalmas, mert az eredményt lesi, nem irgalmas igazán. Csak az irgalmas és könyörületes valóban, aki nem spekulál, és nem okoskodik. A jón nem morfondírozni kell, a jót cselekedni kell: ez a mi mindenható Atyánk törvénye.

Így szólt a Megváltó, és bizony hallotta ezt az egész eltévedt násznép a göcseji erdőben, és megálltak, és nem siránkoztak többé, mert elteltek az Úr kegyelmével. És a szamár sem ordított tovább fölöslegesen, hanem szépen megtestesült Isten mindegyik eltévedt bárányának egyszerre, és kivezette őket az erdőből, és másnap csakugyan folytatták a lakodalmat, és nem verekedett akkor már senki, és mindenki csak annyit ivott, amennyi jólesett neki.”

Vannak, akik azt mondják: a mai, modern világban már nem esnek meg effélék. Meg azt is mondják: az omladozó kőkrisztusok nem többek a régmúlt emlékeinél, és a mellettük legelésző szamár sem több egy makacs igavonónál. A bölcsek erre meg azt mondják: nono, barátaim! Elég csak egyszer eltévedni az erdőben ahhoz, hogy az ember megtanuljon őszinte szívvel imádkozni. De még jobb, ha el sem kell tévednünk hozzá, mert eleve nem vagyunk nagyobb szamarak a göcseji kőkrisztus szamaránál.

MOLNÁR ELEONÓRA: Xátiva olaj, vászon 2011

LAPSZÁM- ÉS KÖTETBEMUTATÓ ZALAEGERSZEGEN

A Pannon Tükör 2022/2. számát és a Távmondat címmel megjelent, Csengey Dénes válogatott verseit tartalmazó kötet bemutatóját tartottuk 2022. április 29-én pénteken 17 órától Zalaegerszezen, a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. Köszöntőt mondott dr. Gyimesi Endre, a Pannon Írók Társaságának elnöke, a lapszámot és a kötetet Bubits Tünde és Nagygéci Kovács József szerkesztők mutatták be. Az est házigazdái: Kiss Gábor igazgató és Tóth Renáta igazgatóhelyettesek voltak. Az új lapszámban közöltük a Legyen Zala! című pályázatunkra érkezett díjnyertes alkotásokat, így volt lehetőség találkozni a szerzők közül hárommal is, mindhárman – Lackner László, Margetin István és Sebő József – egy rövid beszélgetés erejéig fel is léptek az est során.

LAPSZÁM- ÉS KÖTETBEMUTATÓ BUDAPESTEN

2022. június 11-én, szombaton a Margó Irodalmi Fesztiválon is bemutathattuk lapunk idei második számát és a mellékeltként megjelent Csengey-kötetet. A programban Nagygéci Kovács József beszélgetett a kötet két szerkesztőjével, Csengey Balázssal és Szálinger Balázssal.

ÉTEL ÉS IRODALOM – LEGYEN ZALA! - SZERKESZTŐSÉGI ÜLÉS

Rendkívüli ülést tartott 2022. április 14-én, egy rendkívüli helyszínen a Pannon Tükör szerkesztőségének egy (főként zalai) része. A zalaegerszegi "Sótájm" főzőiskolában Bubits Tünde főszerkesztő, Szálinger Balázs költő, a lap munkatársa és Nagygéci Kovács József szerkesztő főzött, értékelt (és ebédelt) együtt. Az Étel és irodalom elnevezésű videósorozatunk legfrissebb részének felvételén zalai ételek készültek, majd a Legyen Zala! című összművészeti pályázat értékelésére is sor került. Ezúton is köszönjük Simon Krisztinának és a Sótájm főzőiskolának lehetőséget és a felvételeket. Utóbbiakat a Pannon Kamerában, lapunk YouTube-csatornáján adjuk közre.

PANNON TRÜKK A FUTBALL EP-N

A Fiatal Írók Szövetsége idén már a harmadik Futball-EP-t, azaz az Esterházy Péter emlékére szervezett labdarúgó tornát hirdetett meg, melyen a sorozat történetében először a Pannon Tükör csapata is nevezett. A Pannon Trükk SZSZSZ (szerzők, szerkesztők és szimpatizánsok) néven induló csapat az április 24-én megrendezett tornán bronzérmet szerzett! Külön öröm, hogy a torna gólkirályát is mi adtuk Regős Mátyás személyében! A csapat tagjai voltak: Csengey Balázs, Dósa Balázs, Kovács Bendegúz, Kovács Farkas, Nagygéci Kovács József, Maier Péter, Regős Mátyás, Sárközi Richárd.

KÖZGYŰLÉST TARTOTT A PANNON ÍRÓK TÁRSASÁGA

A rendes, éves közgyűlést tartotta a Pannon Írók Társasága Zalaegerszezen 2022. május 27-én. Elhangzott és elfogadásra került a 2021. évi pénzügyi és szakmai beszámoló, a Felügyelő Bizottság elnökének beszámolója a 2021. évről, valamint a 2022. évi költségvetés. A Pannon Írók Társasága és benne a Pannon Tükör folyóirat szakmai és pénzügyi szempontból is nagyon eredményes évet zárt.

PORTRÉFILM BENCE LAJOS MURAVIDÉKI KÖLTŐ MUNKÁSSÁGÁRÓL

A Lendva környéki magyar közösség idei költészet napi ünnepségének talán legszebb eseménye volt a közelmúltban Balassi-karddal kitüntetett Bence Lajos, József Attila díjas író-költő életéről, írói életművéről készített közel egy órás portréfilm ünnepélyes bemutatója. A művet a helyi Lendvai Színház- és Hangversenyteremben tekinthette meg a nagy számú magyar és szlovén érdeklődő. A bemutató vetítést a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet szervezte, akinek igazgatója Soós Mihály nyitotta meg. Baráti szavakkal köszöntötte az ünnepeltet, az alkotókat, és a mintegy húsz közreműködőt, közöttük a helyi gyermek és felnőtt szereplőket, és a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház színművészt, Bellus Attilát, akik hitelesen tolmácsolták az ünnepelt verseit, írásait.

A vállalkozás előállítási költségeit a Nemzeti Filmintézet pályázat alapján elnyert támogatásból finanszírozta. A filmet a Pártosfalván élő Gál Anasztázia jegyzi, aki több korábbi muravidéki alkotás rendezője is volt.

Örömmre szolgált, hogy a bemutatón a zalaegerszegi Pannon Írók Társaságát képviselhettem, és a honi íróársak, ismerősök nevében gratulálhattam az ünnepeltnek. Bence Lajos a folyóirat alapításától fogva munkatársként segítette, és segíti az egyesület által immáron huszonhét éve megszakítás nélkül megjelentetett Pannon Tükör című kulturális folyóirat munkáját.

Lackner László

Enteriőr a keszthelyi kiállításról

PANNON TÜKÖR

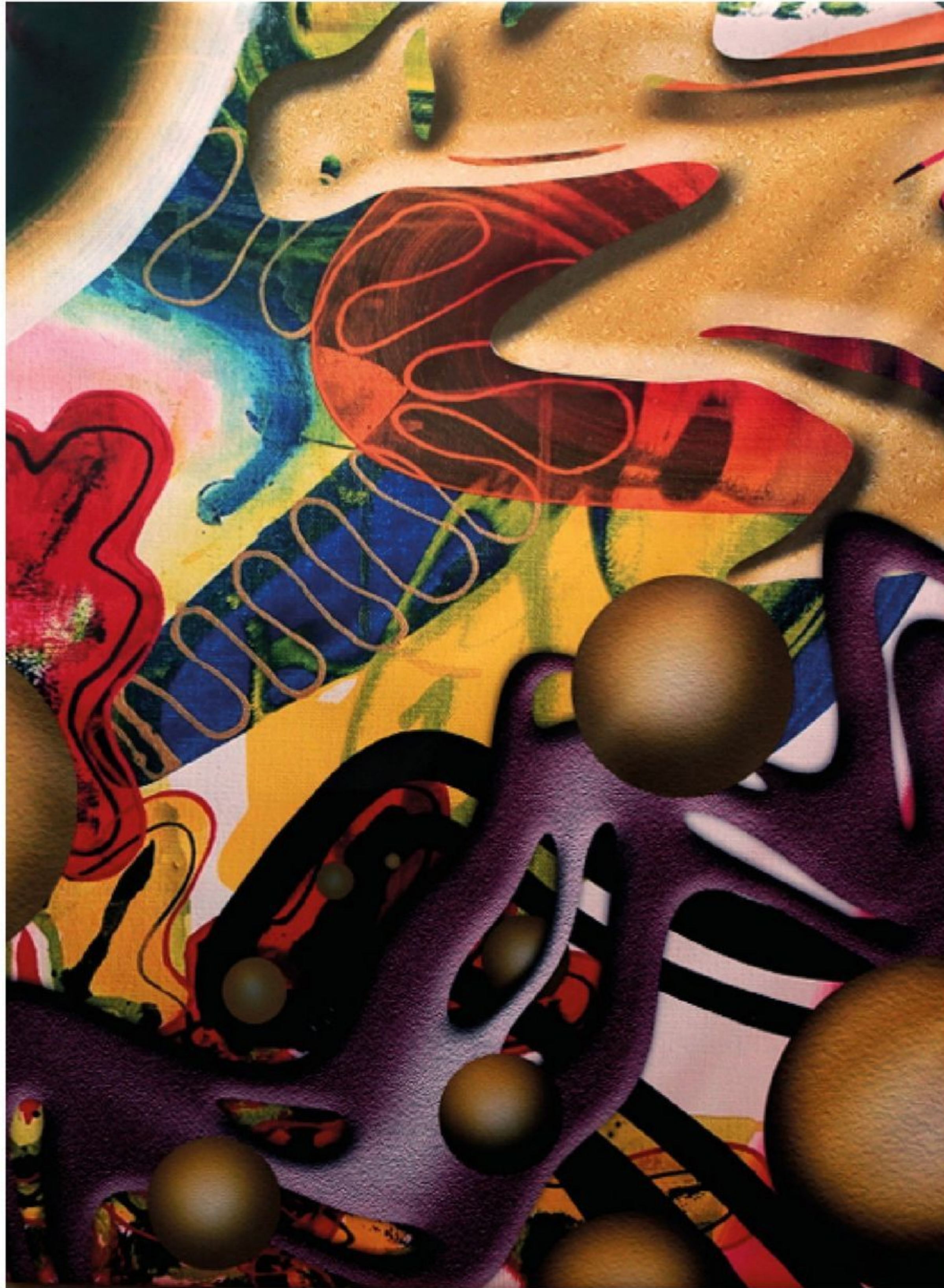

KISS ÁGNES KATINKA:Ösvények X.
vegyes technika, digitális technika, PE vászon

Szerzőink:

- A.Gergely András** (1952, Budapest) szociológus
Áfra János (1987, Debrecen) költő, műkritikus, szerkesztő
Balaskó Ákos (1984, Dunakeszi) költő
Bátyi Zoltán (1956, Szeged) író
Béres Katalin (1960, Zalaegerszeg) történész, muzeológus
Bocsik Balázs (1997, Budapest) kritikus, költő
Cséby Géza (1947, Keszthely) író, költő, műfordító
Darvasi László (1962, Budapest) író
Gyórfi Kata (1992, Bukarest) költő, drámaíró, színikritikus
Haklik Tamás (1980, Ózd) író
Juhász Kristóf (1982, Szentkozmadombja) író, újságíró, előadóművész
Juhász Tibor (1992, Debrecen) költő, irodalomtörténész
Kolozsi Orsolya (1980, Budapest) irodalomtörténész, kritikus
Lángi Péter (1942, Keszthely) költő, műfordító
Lévai Aliz-Mária (2002, Bótrágy) költő
Marno János (1949, Budapest) író, költő, műfordító, kritikus
Móré Tünde (1987, Budapest) irodalomtörténész, kritikus
Müller Róbert (1944, Keszthely) régész, muzeológus
Nászta Katalin (1950, Lakhegy) költő, író, színművész
Németh Zoltán (1970, Varsó) költő, irodalomtörténész, kritikus
Osewska, Janina (1955, Augustowie) költő
Pánczél Petra (1977, Zalaegerszeg) kulturális újságíró, blogger
Pollágh Péter (1979, Budapest) író, költő, szerkesztő
Rajnai Rotter Csaba (Keszthely) prózaíró
Sánta Miriám (1993, Kolozsvár) költő, író, műfordító
Sarnyai Benedek Máté (1998, Szeged) író
Serfőző Anna (2003, Gyula) író
Szálinger Balázs (1978, Keszthely) költő, író, drámaíró
Szegedi Eszter (1999, Debrecen) költő
Szijj Ferenc (1958, Budapest) író, költő, műfordító
Szilágyi-Nagy Ildikó (1978, Veszprém) író, szerkesztő
Fryckowski, Jerzy (1957, Gorzów Wielkopolski) költő, irodalomkritikus
Visky András (1957, Kolozsvár) költő, író, színházi rendező
Żukrowski, Wojciech (1916, Krakkó) író, költő, irodalomkritikus

Lapszámunk fotóit **Mészáros T. László** készítette.

KISS ÁGNES KATINKA: Ösvények X. vegyes technika, digitális technika, PE vászon